

ÅRSRAPPORT 2016

Kommunalbanken AS

INNHOOLD

Finansielle nøkkeltall.....	7
Dette er Kommunalbanken	8
Administrerende direktørs forord.....	10
Vi finansierer velferd.....	14
Hva bestemmer prisen på kommunale obligasjonslån?.....	16
Globale innlån.....	20
Grønn satsing.....	21
Norsk økonomi	22
Styrets årsberetning for 2016	26
Styret i Kommunalbanken	34
Årsregnskapet 2016.....	37
Representantskapets uttalelse	73
Uavhengig revisors beretning	74
Vedtekter for Kommunalbanken.....	77
Tillitsvalgte	79
Organisasjon	80

KRONA

Krona er Romsdalsmuseets nye museumsbygg med særpreget trearkitektur ute som inne. Bygget rommer flere utstillingsrom, kafé, museumsbutikk, bunadsverksted og -utstilling, auditorium, og bibliotek. Deler av Krona leies ut til private og nærings- og kulturliv.

Kommunalbanken er med på finansieringen av bygget som ble offisielt åpnet i 2016.

Foto: Johnny Bratseth/Romsdalsmuseet

FINANSIELLE NØKKELTALL

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016	2015
RESULTAT		
Netto renteinntekter	2 087	1 642
Kjernerresultat ¹	1 400	1 043
Resultat før skatt	919	2 583
Resultat etter skatt	689	1 870
Egenkapitalavkastning etter skatt ²	6,27 %	20,84 %
Egenkapitalavkastning etter skatt (kjernerresultat) ²	12,74 %	11,70 %
Totalkapitalavkastning etter skatt ²	0,16 %	0,42 %
Totalkapitalavkastning etter skatt (kjernerresultat) ²	0,33 %	0,23 %
UTLÅN		
Utbetaling nye lån	48 117	46 757
Samlede utlån ³	266 558	254 421
LIKVIDITET³	116 413	146 611
INNLÅN		
Nye innlån	82 751	68 644
Tilbakekjøp av egne obligasjoner	1 159	2 979
Tilbakebetaling	93 926	110 604
Samlede innlån ³	376 785	400 894
FORVALTNINGSKAPITAL	418 327	449 361
EGENKAPITAL	12 452	12 202
Totalkapitaldekning	21,45 %	18,81 %
Kjernekapitaldekning	18,39 %	16,53 %
Ren kjernekapitaldekning	16,86 %	15,09 %
LIQUIDITY COVERAGE RATIO (LCR)⁴		
Total	1 116 %	1 418 %
NOK	1 848 %	3 855 %
EUR	558 %	530 % ⁵
USD	471 %	54 %
AUD	Uendelig	Uendelig
JPY	852 %	525 %

1 Resultat etter skatt justert for urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter etter skatt og andel tilordnet fondsobligasjonseiere (689 millioner kroner + (0,75*974 mill kroner) - 19 mill kroner). Resultatmålet inkluderes for å gi relevant informasjon om selskapets underliggende drift.

2 Annualisert avkastning etter skatt i prosent av gjennomsnittlig kapital

3 Hovedstol

4 Liquidity coverage ratio (LCR) er et mål på den regulatoriske likviditetsreserven. LCR er definert som beholdning av likvide eiendeler over netto likviditetsutgang i en gitt stressperiode 30 kalenderdager frem.

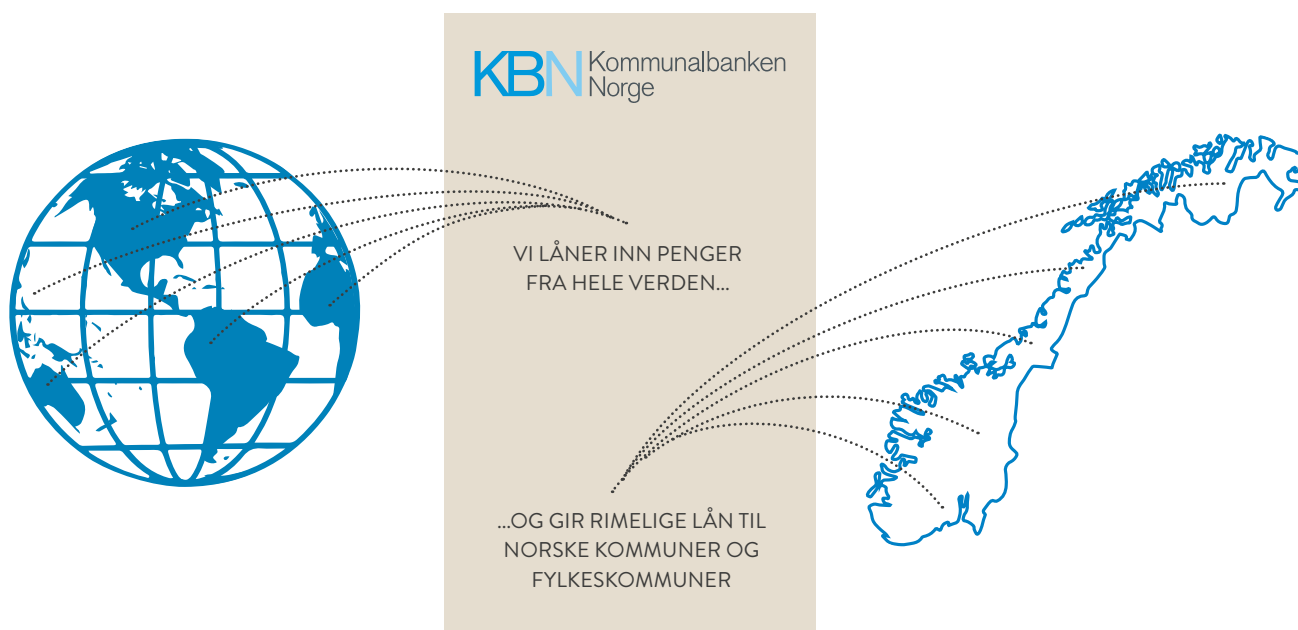
5 EUR var ikke en signifikant valuta på dette tidspunktet

DETTE ER KOMMUNALBANKEN

Vårt oppdrag er å tilby kommuner og fylkeskommuner stabil og rimelig finansiering.

I snart 90 år har Kommunalbanken spilt en sentral rolle for vekst og utvikling i Norge. For å oppfylle denne rollen må vi være i stand til å operere med tilstrekkelig lave kostnader. Kommunalbanken finansierer utlån til kommunesektoren gjennom innlån i kapitalmarkedene. Lave innlånskostnader er et resultat av bankens AAA-kredittrating og gjør at vi klarer å løse vårt oppdrag.

www.kommunalbanken.no

45 %

av kommunesektorens gjeld er lånt i Kommunalbanken

266 588

millioner kroner har Kommunalbanken i samlede utlån

390

millioner kroner betales i utbytte til eier

VÅR VISJON

Langsiktig partner for lokal velferd

VÅRE VERDIER

Åpen, ansvarlig, tett på

82,2

milliarder kroner
er totalt lånt inn i 2016

89 ÅR

Kommunalbanken ble stiftet i 1927
og vil feire 90-årsjubileum i 2017

45 %

kvinneandel blant
bankens ansatte

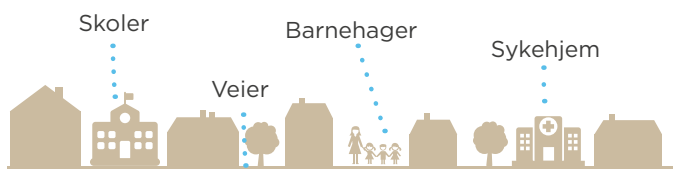

610

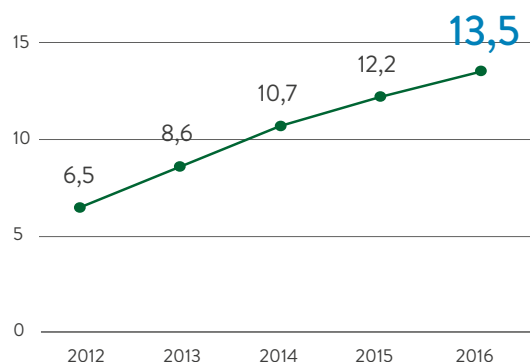
nye lån
innvilget i
2016

99 %

av landets
kommuner har lån
hos oss

GRØNNE LÅN I VEKST NOK mrd

Våre kunder er fornøyde

Både store og små kunder var tilfreds med Kommunalbanken i 2016. På en skala fra 1 til 6 oppnådde Kommunalbanken 5,14 poeng i snitt for alle spørsmålene. Små kommuner er noe mer fornøyd (5,31 poeng) enn de største kommunene (5,00 poeng). Kommunene mente at Kommunalbanken er veldrevet (5,16 poeng).

5,14
(av 6)

13,5

milliarder kroner
er lånt ut til klimavennlige
prosjekter i norske kommuner

AAA/Aaa

Høyest mulig kreditt-rating fra
Moody's og Standard & Poor's

12

Innlånene i 2016 er
fordelt på tolv ulike valutaer

VÅR SAMFUNNSROLLE

ADMINISTRERENDE DIREKTØRS FORORD

Kommunalbankens visjon er å være en langsiktig partner for lokal velferd. Vi ønsker å skape verdier for samfunnet, samtidig som vi skaper positive ringvirkninger for mennesker og miljø.

KOMMUNALBANKEN HAR gjennom 90 år hatt et viktig samfunnsoppdrag. Vi har satt norske kommuner bedre i stand til å gjennomføre store velferdsinvesteringer gjennom gunstig finansiering. Et godt velferdssystem er sentralt i den norske samfunnsmodellen. Kommunalbanken bidrar til at det ikke koster mer enn nødvendig å gjennomføre den politikken de folkevalgte har besluttet. Våre kunder er blant de sikreste i verden. Gjennom 90 år har vi aldri hatt tap på utlån. Lavrisikoutlån er reflektert i vår egen kredittverdighet og er viktig for at Kommunalbanken har høyest oppnåelig kredittrating AAA. Ratingen sikrer lavest mulige renter på våre utlån. Vi er derfor sammen om å sørge for at kommunal tjenesteproduksjon gjennomføres mest mulig kostnadseffektivt. Kommunalbanken er på mange måter et virkemiddel for offentlig egenfinansiering. Vi samler sektorens lånebehov og bankens overskudd kommer det offentlige til gode. Kommunalbankens lave renter sørger for at lån til velferdsinvesteringer ikke belaster kommunale budsjetter mer enn nødvendig. Samtidig kommer våre årlige utbytter fellesskapet til gode. Således er ikke Kommunalbanken en vanlig bank. For at vi skal kunne utføre vårt viktige samfunnsoppdrag bør våre regulatoriske rammebetingelser hensynta dette.

I KOMMUNALBANKENS langsiktige strategi er et av våre overordnede mål at vi skal ta et tydelig samfunnsansvar. Mange av de målene vi satte oss for 2016, har vi nådd. I løpet av året har vi gjennomført et omfattende arbeid for å bli enda bedre på vårt arbeid med samfunnsansvar. Vi har spurt våre sentrale interessenter hvilke forventninger de har til oss, vi har vedtatt egne retningslinjer for samfunnsansvar og vi har blitt tydelige på våre prioriteringer og våre ambisjoner.

FREMOVER VIL VI FOKUSERE på de områder der vi mener vi kan gjøre en forskjell. Her er det spesielt to områder som peker seg ut. For det første vil vi bidra i utviklingen av grønn finansiering ved å formidle kapital fra grønne investeringsmandater til ambisiøse klima prosjekter i norske kommuner. I 2016 utvidet vi renteproduktet for denne type investeringer. Samtidig ønsket vi å bidra til etableringen av en global beste praksis for definisjon av prosjekter som kvalifiserer som grønne lån. Det innebar at vi i løpet av året etablerte tydeligere krav til klimaprojekter finansiert med kapital fra grønne investeringsmandater. For det andre skal vi gjennom ansvarlig kredittgivning bidra til at våre kunders gjeldsforvaltning er økonomisk bærekraftig. Her blir kunnskapsdeling og god dialog med våre kunder viktig. I 2016 lanserte vi KBN Finans. Vår målsetting er å styrke våre kunders analysekapasitet gjennom bedre digitale beslutningsgrunnlag.

SAMTIDIG ER VI OGSÅ opptatt av å sikre at vi har høy etisk standard i alt vi foretar oss. De høye forventningene som stilles til vår virksomhet kan kun innfris ved å trekke på de beste hodene i bransjen. Dette sikrer vi gjennom å jobbe aktivt for å øke mangfoldet blant ansatte og videreføre den gode kjønnsbalansen i organisasjonen.

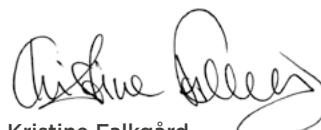
SKAL MAN OPPSUMMERE 2016 i et internasjonalt perspektiv, så har det på mange måter vært de uventede hendelsens år. Verden står ovenfor en periode med større økonomisk og politisk usikkerhet. Her hjemme har mye av fokuset vært på omstilling etter oljenedturen. At Norge har kommet seg så godt gjennom perioden med oljebrems viser at samfunnet er robust. Allikevel står vi trolig overfor endring og omstilling som vil berøre oss uavhengig av størrelsen

på oljefondet. Vi er i en teknologisk tidsalder som utfordrer mange etablerte strukturer. Kommunalbanken har i 2016 satt tydelige mål for arbeidet med digitalisering. Ny tilgjengelig teknologi åpner for mange spennende muligheter som vi ser frem til å utforske sammen med våre kunder.

RESULTATENE AV VÅRT ARBEID gjennom 2016 viser at vi igjen har levert et solid bidrag til samfunnsutviklingen i hele landet. Vi hadde en utlånsvekst på 4,8 prosent og vokser med 11 prosent i utlån til miljø- og klimavennlige prosjekter. Vi har innvilget mer enn 600 lån på til sammen 48,1 milliarder kroner.

VI FORVENTER at sektoren har store investeringsbehov også fremover: Vi flytter inn mot sentrale strøk. Vi blir flere, og vi blir eldre. Mens det i 1950 var syv arbeidstakere bak hver pensjonist vil det i 2050 være under to. Etter Paris-avtalen ligger det betydelige forpliktelser til reduserte klimagassutslipp. Alt dette påvirker også kommunene. Vår ambisjon er å kunne levere konkurransedyktige og effektive finansielle løsninger for billigst mulig tjenesteproduksjon. Samtidig skal vi bidra til en forsvarlig og bærekraftig økonomisk utvikling hos våre kunder over hele landet.

KOMMUNALBANKEN SKAL være kommunenes viktigste finansielle samarbeidspartner. Sammen med våre kunder skal vi møte morgendagens utfordringer ved å gripe dagens muligheter. Sammen skal vi bidra til økt lokal velferd.

Kristine Falkgård
Administrerende direktør

KISTEFOSSDAMMEN BARNEHAGE

Kistefossdammen barnehage ligger an til å bli det første offentlige plusshuset i Norge, det vil si at bygget skal produsere mer strøm i løpet av et år enn det bruker. Dette skal barnehagen klare gjennom å ha 300 kvadratmeter med solceller på taket og jordvarmebrønner i grunnen. I tillegg skal bygget være svært energigjerrig. Det er lagt stor vekt på bruk av miljøvennlige byggematerialer som tre.

Barnehagen fikk i 2016 tildelt grønn rente i Kommunalbanken.

VI FINANSIERER VELFERD

Kommunalbanken sikrer stabil og langsiktig lånefinansiering til kommunale og fylkeskommunale velferdsinvesteringer. Befolkningsvekst, endringer i klima og demografi og løpende behov for oppgradering og modernisering gjør at Kommunalbanken forventer fortsatt høyt investeringsnivå og behov for langsiktig lånefinansiering.

INVESTERINGENE I KOMMUNESEKTOREN vokste med 3,6 prosent i 2016. Dette er den laveste investeringsveksten siden 2012 og kan være en indikasjon på at veksten i de årlige investeringene framover vil bli lavere. Gjennom de siste ti årene har alle typer kommuner vært gjennom et investeringsløft. Investeringsveksten har vært aller sterkest i de områder av landet som har opplevd sterkest befolkningsvekst.

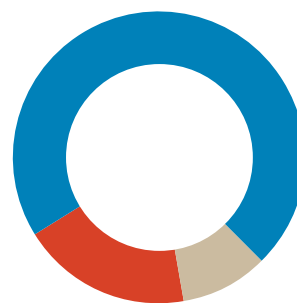
Kommunalbanken forventer større forskjeller i investeringsnivå mellom kommunene fremover. Mange kommuner vil en periode fremover ha et lavere investeringsbehov fordi mange store investeringer er gjennomført. Samtidig vil en del kommuner med sterk befolkningsvekst kunne stå for en større del av samlet investerings- og gjeldsvekst i sektoren sammenliknet med de siste ti årene.

GJELDSVEKSTEN I SEKTOREN VAR LAVERE i 2016 enn på mange år, med en samlet gjeldsvekst på 6,2 prosent. Det er tegn som tyder på at den reduserte gjeldsveksten kan forklares med en økende andel egenfinansiering som følge av gode økonomiske resultater i sektoren både i 2015 og 2016. Lavere vekst i de årlige investeringene vil fremover også gi en lavere årlig gjeldsvekst. Kommunalbanken forventer en gjeldsvekst i sektoren i årene framover som er gradvis synkende fra nivået i 2016. Innovasjon og ny teknologi vil kunne bidra til å endre investeringsbehovet på flere områder. Nye digitale muligheter setter store krav til kommuner og fylkeskommuner i å tenke fremtidsrettet når nye investeringsplaner skal legges. Samtidig krever ny teknologi tilrettelegging av infrastruktur og betydelige investeringer i seg selv. Selv om selve veksten i investeringene forventes å bli lavere enn tidligere år vil det årlige investeringsnivået fortsatt være stigende. Kommunalbanken tror investeringer i VAR og eldreomsorg vil være områdene som fremover vil ha en sterkest vekst.

Investeringene innenfor VAR-området har de siste ti årene vokst med 254 prosent. Flere ulike rapporter peker på et fortsatt stort behov for oppgraderinger og nyinvesteringer innenfor vann og avløp i årene fremover for å blant annet innfri stadig strengere kvalitets- og sikkerhetskrav og tilpasse infrastrukturen til et endret klima.

Morgendagens eldreomsorg vil i stor grad handle om omfattende bruk av velferdsteknologi i kombinasjon med endrede måter å tilby pleietjenester på. Kommunalbanken forventer at et fortsatt behov for oppgradering av eksisterende sykehjemsplasser og et behov for nye sykehjemsplasser vil bidra til et økende investeringsnivå også innenfor pleie- og omsorgsområdet i årene fremover.

VI GIR RIMELIGE LÅN TIL NORSKE KOMMUNER OG FYLKESKOMMUNER

- Kommuner 70 %
- Fylkeskommuner 9 %
- Kommunale og interkommunale selskap 21 %

FINANSIERINGSMODELLEN for investeringer i kommunal sektor baserer seg i all hovedsak på bruk av lånefinansiering i kombinasjon med bruk av kommunens egne midler. Over de siste ti årene har andelen lånefinansiering ligget stabilt på om lag 60 prosent. Både i 2015 og 2016 var andelen gjeldsfinansiering på et lavere nivå enn tidligere år. Et økende antall kommuner innfører finansielle handlingsregler som eksempelvis setter krav til andel egenkapitalfinansiering i nye investeringer. Dette er tiltak som i seg selv kan bidra til å redusere investeringsnivå i enkelte kommuner. Denne typen handlingsregler gir også et fokus på effektiv drift og behovet for å opprettholde et stabilt netto driftsresultat som kan gi grunnlag for avsetninger til egenfinansiering av investeringer.

Morgendagens eldreomsorg vil i stor grad handle om omfattende bruk av velferdsteknologi. Oppegård kommune innførte i 2016 eRom på alle sykehjem i kommunen. eRom er et digitalt dokumentasjonssystem som skal sikre at alle behov pasienten har følges opp fra en dag til en annen, uavhengig av hvem som er på jobb.

Høy inntektsvekst i sektoren i 2016 gjør at selv om gjeldsnivået øker, så reduseres gjeldsgraden for kommunene samlet. Det er vanlig å måle gjeldsgraden for kommunene som netto rentebærende gjeld i prosent av brutto driftsinntekter. Gjeldsgraden er redusert fra 78,3 til 77,8 prosent. For fylkeskommunene er denne gjeldsgraden økt fra 58,6 til 66,6 prosent som følge av et økende investeringsnivå.

KOMMUNALBANKENS MÅL er å være den viktigste leverandøren av langsiktig finansiering til kommunal sektor. I 2016 har lån fra Kommunalbanken utgjort om lag halvparten av sektorens låneopptak. Bankens mål er å tilby finansiering som er fleksibel og tilpasset hver enkelt kundes behov og til best mulige rentebetingelser. Utgangspunktet for stabil finansiering til lave renter er bankens kredittrating. Den høyest oppnåelige ratingen AAA/Aaa sikrer god tilgang til attraktive innlånskilder over hele verden. Ratingen gjør det mulig for banken å tilby utlån til lave renter helt uavhengig av økonomiske sykler. Kommunalbanken mener det er viktig for planleggingen av kommunenes investeringer og i gjennomføringen av lokal tjernesteproduksjon.

Kommunalbanken tilbyr langsiktig finansiering med den samme attraktive renten til alle kommuner og fylkeskommuner. Dette gjør vi fordi de representerer samme lave risiko uavhengig av størrelse og behov.

MANGE KOMMUNER VELGER OGSÅ å finansiere investeringene med lån med kortere løpetid. Kapitalmarkedet er den største tilbyderer av denne typen lån. Kommunalbanken tilbyr også tidvis kortere utlånsprodukter når kundene etterspør dette. Kommunalbankens viktigste låneprodukt er imidlertid lån med lang løpetid hvor det finnes få andre tilbydere. Norske kommuner foretar mange investeringer med lang investeringshorisont. For å sikre finansiering gjennom hele lånets løpetid er Kommunalbankens lange låneprodukter viktige. Kommunalbanken lanserte i 2016 KBN Finans som gjeldsportal og analyseverktøy for bankens kunder. Kommunalbanken ønsker å bidra til at bankens kunder har et best mulig beslutningsgrunnlag i sin gjelds- og finansforvaltning, og treffer beslutninger som sikrer at både rente- og refinansieringsrisiko er på ønsket nivå.

Det har gjennom 2016 vært fokus på sektorens bruk av kort lånefinansiering, blant annet på bakgrunn av omlag at 20 prosent av sektorens utestående gjeld forfaller innen tolv måneder. I 2016 kom det endringer i finansforskriften, hvor kommuner og fylkeskommuner fra 1. januar 2017 må rapportere hvor stor del av utestående lån som forfaller de kommende tolv månedene. Andelen gjeld av denne typen holdt seg stabil i 2016 etter flere år med vekst.

VED UTGANGEN AV 2016 har kommunereformen ført til at 90 kommuner har vedtatt å gå sammen i 37 nye kommuner. Det er forslag om at dagens 426 kommuner reduseres til 358 kommuner. Den pågående regionreformen vil medføre betydelige endringer i fylkesstrukturen. Kommunalbanken er Norges største långiver til kommunal sektor og yter lån til alle landets kommuner, uavhengig av størrelse. Bankens tilpasser seg de pågående strukturelle endringene ved å tilby de beste finansieringsløsningene for fremtidens kommunale lånebehov.

HVA BESTEMMER PRISEN PÅ KOMMUNALE OBLIGASJONSLÅN?

Likviditetsrisiko, kredittrisiko og regulatorisk risiko er momenter en investor vurderer når renten på et obligasjonslån skal settes. I denne artikkelen presenterer vi hvordan investorer vurderer norske kommuner og priser obligasjonslån til sektoren.

RENTEGULVET

Den norske stat har den beste ratingen som er mulig å oppnå, og det har den hatt siden 1975 fra Standard & Poor's og siden 1995 fra Moody's. I dag er det kun ti land i verden som har den høyest oppnåelige kredittratingen fra begge ratingbyråene.

I løpet av de siste 20 årene har 5-års statsrenter falt fra en topp på nærmere sju prosent i år 2000 til en halv prosent i 2016. I samme periode har tremåneders pengemarkedsrente (Nibor) variert mellom 8,5 prosent i 1998 og i underkant av 1 prosent i år. Årets nivåer er rekordlave. Norges Bank har rentestatistikk tilbake til år 1820. Den viser at selv lavrenterekordene fra like etter annen verdenskrig ble slått i 2016. Det har altså aldri vært billigere å sikre seg lang finansiering.

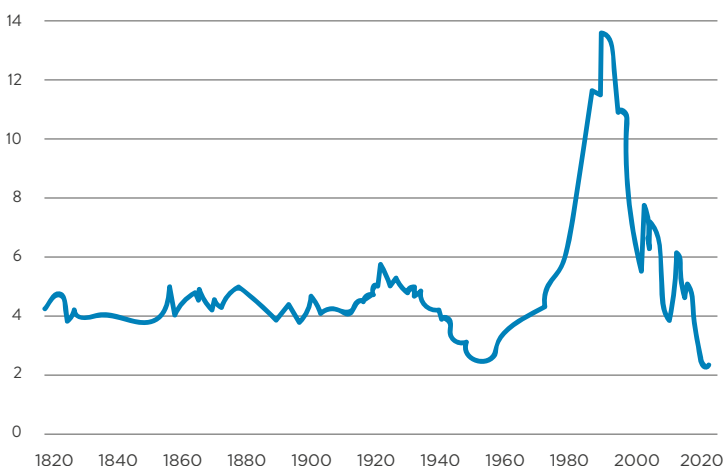
KREDITTRISIKO

Långiver skal kompenseres for sannsynligheten for konkurs

ANSLAG PÅ RENTENIVÅ I NORGE 1820-2020

Uvektet gjennomsnitt av renten på ulike lån gjennom nær 200 år. Fra år 2000 er lånekostnaden for et 5-års obligasjonslån brukt.

Kilde: Norges Bank og Nordic Bond Pricing

ganget med forventet tap gitt at konkurs faktisk inntreffer. Selv om stater også kan gå konkurs, er det særdeles lite sannsynlig at det skal skje et land med AAA-rating.

Den norske kommunelovens § 55 sier at «En kommune eller fylkeskommune kan ikke tas under konkurs eller åpne gjeldsforhandling». Teoretisk sett kan det likevel oppstå en betalingsutsettelse inntil en finner en løsning på den situasjonen som har oppstått. I så tilfelle vil investor få kompensasjon i form av morarenter jfr. både lov og forskrift om renter ved forsinket betaling m.m.

I paragraf 60 inneholder kommuneloven også bestemmelser om «Statlig kontroll og godkjenning av økonomiske forpliktelser». For kommuner som sliter med balanse i budsjettene og er oppført på ROBEK-lista, er blant annet vedtak om låneopptak ikke gyldig før de er godkjent av fylkesmannen. Med den norske statens AAA rating i forgrunnen og kommunalministeren i bakgrunnen, skulle derfor kredittrisikoen forbundet med lån til norske kommuner være svært nær null.

LIKVIDITETSRISIKO

Statsobligasjoner kan raskt og effektivt omsettes i annenhåndsmarkedet uten for store kostnader knyttet til kjøp og salg. Likviditeten er som regel god også i urolige tider.

Lån utstedt av kommuner har ikke like mange kjøpere, og har betydelig mindre utestående volum både i de enkelte lån og fra hver kommune. Staten har i dag tolv lån på til sammen 478 milliarder kroner. Til sammenligning er det ca. 600 lån på til sammen 148 milliarder kroner utstedt fra 152 forskjellige fylker og kommuner i det norske markedet. Av

FAKTORER FOR PRISING AV LÅN

- **Prisen staten selv må betale** for å låne penger i verdipapirmarkedet. Det vil si renten på statsobligasjoner.
- **Kompensasjon for kredittrisiko.** Faren for at man ikke får tilbake hundre prosent av det utlånte beløpet.
- **Likviditet i lånene.** Store låntagere som har mange forskjellige investorer drar nytte av dette. For investorene er det da lett å selge det omsettelige obligasjonslånet før forfall hvis det skulle bli aktuelt.
- **Regulatoriske forhold.** For finansinstitusjoner medfører kapitaldekningsregler og ulik vektning av utlån at for eksempel plasseringer i obligasjonslån til kommuner må gi bedre avkastning enn obligasjoner med fortrinnsrett for å være attraktive.
- *Kommunalbanken gir imidlertid samme betingelser til alle kommuner uavhengig av størrelse.*

totalt volum på ca. 2 300 milliarder kroner i det norske markedet utgjør kommunesektoren 6,5 prosent.

Gjennomsnittsstørrelsen på et kommunelån er bare 250 millioner kroner, mens gjennomsnittet for statslån er 40 milliarder kroner. De største lånene i kommunesektoren er utstedt av Oslo og Bergen som begge har ett lån på tre milliarder kroner. Minste aktør er Vang kommune med et sertifikat på ti millioner kroner. Generelt vil store lån være mer likvide og dermed innebære en lavere likviditetsrisiko enn små lån.

Kommunalbanken låner fra mange investorer over hele verden. Det største utestående obligasjonslånet i amerikanske dollar tilsvarer to milliarder kroner.

I perioder med stor uro i markedet, som under bankkrisen på 1990-tallet og finanskrisen fra 2007 og utover, har vi sett at prisen på likviditet har økt mindre for kommunesektoren enn for finanssektoren. Sistnevnte inkluderer også markedet for obligasjoner med fortrinnsrett som er den aller sikreste delen av finanssektoren. Disse obligasjonene har AAA-rating, og vurderes dermed av ratingselskapene som like gode som Oslo kommune.

REGULATORISK RISIKO

Obligasjoner med fortrinnsrett (OmF) ble introdusert i det norske markedet i 2007, og har siden blitt en svært viktig aktivaklasse for bankene. Først til bruk som sikkerhet for lån fra Norges Bank, dernest som en viktig del av likviditetsporteføljen som bankene nå er pålagt å holde for å møte kravene til likviditetsreserve (LCR). Regelverket for sistnevnte gjør at valget mellom å plassere i OmF eller kommuneobligasjoner i stor grad blir et prisspørsmål.

Hvis bankene investerer i noe annet enn statspapirer medfører det et behov for ytterligere egenkapital i tillegg til den ordinære finansieringen. Mengden egenkapital bestemmes av vektningen som er ti prosent for OmF og 20 prosent for kommuner. I tillegg foretas det en avkortning slik at bare 85 prosent av det investerte beløpet regnes inn ved beregningen av LCR. For OmF med over fire milliarder kroner i utestående volum er det 93 prosent som teller.

Samlet sett betyr dette at bankene må ha ca. 0,15 prosentpoeng bedre avkastning på

kommuneobligasjoner for å velge dem i stedet for obligasjoner med fortrinnsrett. Ønske og krav om diversifisering samt andre investorer uten LCR-krav kan imidlertid føre til at de er villige til å kjøpe også på litt lavere margin. Frem til 2013 var lånemarginen for kommuneobligasjoner lavere enn for obligasjoner med fortrinnsrett. I 2013 var den omtrent lik, mens den de siste tre årene stort sett har variert mellom 0,05 og 0,15 prosent over OmF.

De siste årene ser det altså ut til at prisen på obligasjoner med fortrinnsrett via regulatoriske faktorer har vært en viktig faktor for prisen på lån til kommuner.

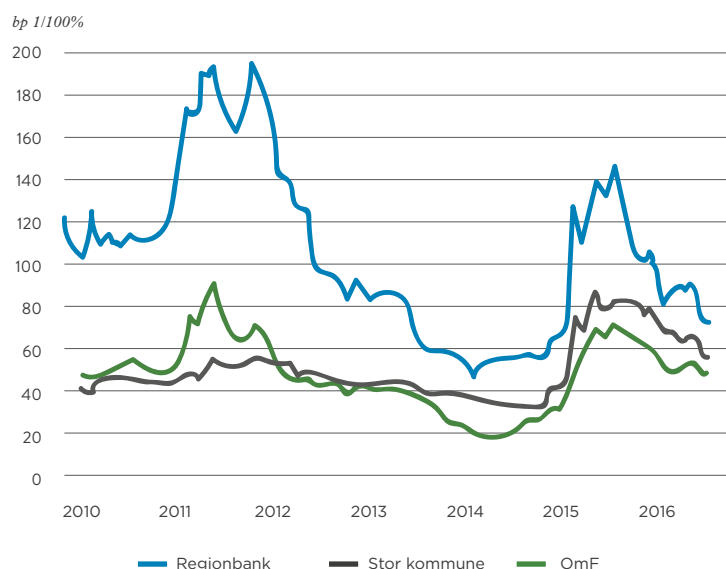
Selv om lånemarginene for kommuner har falt i overkant av en kvart prosent det siste året, kan det være mer å gå på. Ute i Europa prises obligasjoner med fortrinnsrett til marginer rundt null mot referanserenten. Ved å bytte valuta fra euro til norske kroner i slike papirer oppnår man i dag en meravkastning på ca. 0,3 prosent. Norske kommuneobligasjoner gir dermed nesten dobbelt så høy margin. Før finanskrisen førte til en sterk marginøkning i 2008, ble kommuneobligasjoner priset til marginer mellom null og en kvart prosent under Nibor/Swap.

Lånemarginen kan derfor komme til å falle ytterligere, men særlig lavere rentenivå i absolutte termer skal det noe til oppnå.

INVESTORER I KOMMUNESEKTOREN

På eiersiden er det sektoren «Livsforsikring og pensjonskasser» som er største avtaker med en andel på 40 prosent av obligasjonene og 13 prosent av sertifikatene. Bankene står for henholdsvis 17 og 28 prosent. Til sammenligning er deres andel av totalmarkedet i underkant av førti prosent.

LÅNEMARGIN MOT NIBOR/SWAP
5-års løpetid for kommuner og banker

GOL SKOLE

Gol Nye Skole rommer 750 elevplasser for første til tiende klassetrinn. Bygget inneholder allrom med teleskoptribune og scene. Skoletomten ligger landlig til med store åpne arealer og god avstand til nærmeste bebyggelse.

Skolen stod ferdig i 2016, og Kommunalbanken er med på finansieringen av bygget.

GLOBALE INNLÅN

– FOR EFFEKTIV VELFERDSFINANSIERING

Ved å samle hele Kommune-Norges lånebehov får Kommunalbanken kostnadseffektiv tilgang til sentrale investorer og viktige kapitalmarkeder verden over. Det sikrer laveste renter til finansiering av norsk velferd.

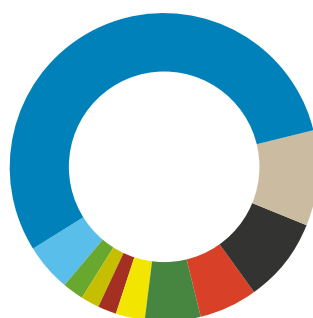
KOMMUNALBANKEN SKILLER SEG UT fra andre banker ved at den ikke tar imot innskudd. Alle pengene Kommunalbanken låner ut til kommunal sektor, hentes inn ved å utstede obligasjonslån i kapitalmarkedene. Kommunalbanken er i dag en av de største norske innlånerne internasjonalt. Den høyest mulige ratingen, AAA/Aaa, fra Moody's og Standard & Poor's gir høy etterspørsel etter bankens lavrisiko obligasjonslån og sikrer lave innlånskostnader.

FOR Å KUNNE VÆRE EN STABIL kilde til finansiering for kommunal sektor, bør Kommunalbanken være uavhengig av markedsutviklingen i ett enkelt marked. Kommunalbankens innlånsprogram er spredt over hele verden og på ulike typer investorer - alt fra sentralbanker til småsparere.

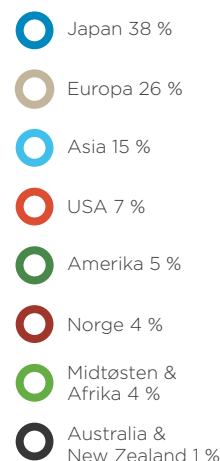
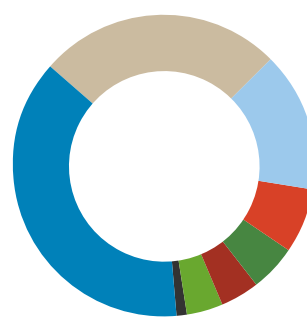
I 2016 UTSTEDTE KOMMUNALBANKEN sitt tredje store grønne obligasjonslån. Utstedelsen var på 500 millioner amerikanske dollar og sikret Kommunalbanken tilgang til miljøbevisste investorer. Etterspørselen etter obligasjoner med klimaambisjoner har skutt i været de senere årene. Kommunalbanken var en av de første nordiske utstederne av grønne obligasjoner. Kommunalbanken kanaliserte midler fra grønne obligasjoner direkte til miljøprosjekter i Kommune-Norge og er dermed med på å utvikle markedet for grønn finans. Samtidig får Kommunalbanken tilgang til flere investorer som fører til en ytterligere diversifisering av bankens investorbase. Kommunalbankens målsetting er at dette vil redusere innlånskostnadene ytterligere og komme bankens kunder til gode.

KOMMUNALBANKEN HAR OGSÅ SOM MÅL at en større andel av innlåningen gjøres i det norske kapitalmarkedet. Det er få andre obligasjonsutsteder i Norge med samme kredittverdighet og rating som Kommunalbanken. Kommunalbanken så en positiv utvikling i 2016 og utstedte obligasjoner for en milliard norske kroner med løpetid på 20 år i det norske markedet.

NYE INNLÅN 2016
fordelt på valuta

NYE INNLÅN 2016
fordelt på geografi

Kommunalbanken låner inn i ulike valutaer, med amerikanske dollar som basisvaluta. Det innebærer at all valuta valutasisikres til amerikanske dollar samtidig med låneopptaket. Videre valutasisikres låneopptaket til norske kroner for utlån til kunder. Kommunalbanken tar ikke rente- eller valutarisiko og inngår kun rente- og valutasisikringer med banker med høy kredittverdighet. All markedsrisiko motregnes gjennom kontantutveksling som sikkerheter.

GRØNN SATSING

Kommunalbanken har tilbudt grønne utlån siden 2010. I 2016 lanserte vi vår tredje grønne obligasjon pålydende 500 millioner amerikanske dollar.

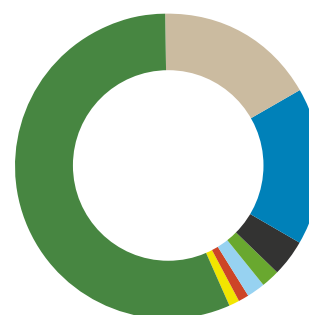
KOMMUNALBANKENS GRØNNE LÅNEPROGRAM formidler penger fra investorer som ønsker å øremerke midler til klimavennlige investeringer, til innovative, grønne prosjekter i kommunal sektor i Norge. Kommunalbanken viderefremidler «grønn kapital» ved å låne inn penger i form av grønne obligasjoner i internasjonale kapitalmarkeder og låne dem ut igjen som grønne lån til norske kommuner og kommunale selskaper. Kommunalbankens grønne utlån har en noe lavere rente enn ordinære lån.

MYE HAR SKJEDD siden Kommunalbanken først beveget seg ut i markedet for grønne finansprodukter. Investorene har nå mye høyere forventninger til rapportering på hva slags prosjekter midlene finansierer, og hva som er klima- og miljøeffekten av prosjektene. Dette reflekteres i oppdateringen vi gjorde av rammeverket for grønne obligasjoner, KBN Green Bond Framework, i 2016. Her forplikter vi oss blant annet til å ha intern kompetanse og gode prosesser for vurdering av grønne lånesøknader. Vi skal også utarbeide årlige rapporter over effekten av prosjektene vi finansierer med grønne obligasjoner. Rammeverket vårt har fått beste karakter, «Dark Green», av det uavhengige klimaforskningssenteret CICERO. Dette betyr at investorer og andre kan være trygge på at Kommunalbankens grønne obligasjoner finansierer investeringer som er i tråd med nasjonale målsettinger om et lavutslippssamfunn i 2050.

PÅ UTLÅNSSIDEN har vi fulgt opp det nye rammeverket med et strengere kriteriesett som fastsetter konkrete betingelser et prosjekt må tilfredsstille for å bli tildelt grønn finansiering til rabatterte betingelser. Bakgrunnen er at investorene i grønne obligasjoner stiller klarere miljøkrav for sine porteføljer. Kommunalbanken har derfor innført en formell søknadsprosess der kunden må dokumentere effekten av de grønne investeringene det søkes lånefinansiering til. Fra midten av 2016 utvidet vi familien av låneprodukter som tilbys som grønne lån. Nå kan kundene søke om grønne lån som p.t.-lån, fastrentelån, eller med Nibor-tilknytning. Med denne utvidelsen håper vi at grønne lån vil være attraktive for et bredere spekter av våre kunder.

GRØNNE UTLÅN I 2016 utgjorde 1,369 milliarder kroner fordelt på 32 lån. Dette er et godt resultat sammenlignet med tidligere år, om en ser bort fra utbetalingene til bybanen i Bergen som er det største enkeltprosjektet vi finansierer med grønne lån. Klimavennlige nybygg sto for 60 prosent av utlånsvolumet og utgjorde 824 millioner kroner. Vann-, avløps- og renovasjonsprosjekter utgjorde 416 millioner kroner, mens resten av volumet består av mindre prosjekter innenfor energieffektivisering, fornybar energi, klimatilpasning, lavkarbontransport og bærekraftig arealbruk. Kommunalbanken ønsker å bidra til utviklingen i markedet for grønn finans, ved at øremerkede midler hos internasjonale investorer treffer ambisiøse miljø prosjekter i norske kommuner.

GRØNN PORTEFØLJE
2016

- Grønne nybygg 56,5 %
- Avfalls-
håndtering 17 %
- Vann- og avløps-
håndtering 16,5 %
- Energi-
effektivisering 4 %
- Bærekraftig
arealbruk 2 %
- Lavkarbon-
transport 2 %
- Fornybar energi 1 %
- Klimatilpasning 1 %

NORSK ØKONOMI

– EN STATUSRAPPORT

2016 bød på lav vekst i norsk økonomi, forårsaket av oljenedturen og moderat internasjonal etterspørselsvekst. Todelingen i økonomien er fortsatt synlig. Det oljetunge Sør-Vestlandet opplever fortsatt utfordringer, mens veksten i mer diversifiserte regioner som Oslo, Trøndelag og Nord-Norge er stabil.

DE NEGATIVE IMPULSENE fra petroleumsvirksomheten er fortsatt betydelige, men mye tyder på at norsk økonomi er gjennom de største utfordringene. At norsk økonomi har kommet seg så godt gjennom perioden med kraftig oljebremser viser at økonomien er mer robust enn mange forventet, med et fleksibelt og omstillingsdyktig arbeidsmarked.

Investeringene i oljesektoren falt markert også i 2016, og de utfordrende tidene for leverandørindustrien fortsatte. Mot slutten av året var det likevel tegn til bedring også i de petroleumsintensive regionene. Oljeprisen var nesten dobbelt så høy mot slutten av 2016 som i begynnelsen av året. Samtidig er kostnadene på mange store prosjekter på norsk sokkel nesten halvert. Dette gir håp om lysere tider fremover.

ARBEIDSLIEDIGHETEN ØKTE noe fra 2015 til 2016, men med et årlig snitt på tre prosent i 2016 er den fortsatt moderat. Mye tyder på at toppen er nådd, og arbeidsledigheten var lavere på slutten av året enn i begynnelsen. De regionale forskjellene er likevel store. Rogaland, Aust- og Vest-Agder har slitt med ledighet opp mot fem prosent som en følge av mye petroleumsrelatert industri. Selv om petroleumsinvesteringene fortsetter å falle, reduserte ledigheten seg i disse fylkene gjennom 2016. Dette tyder på at arbeidsmarkedet er fleksibelt, og at andre næringer klarer å ta i bruk arbeidskraften fra petroleumssektoren, som ofte besitter høy kompetanse.

PRISVEKSTEN VAR MARKANT HØYERE i 2016 enn i de foregående årene. En vekst på 3,6 prosent i konsumprisindeksen kan blant annet forklares av en forsinket effekt av kronesvekkelsen de siste tre årene, med tilhørende dyrere importvarer. Den kraftige økningen i elektrisitetspriser er en annen viktig årsak. Lavere vekst i elektrisitetsprisene og styrket krone vil trolig føre til en vesentlig lavere prisvekst i 2017.

FREM TIL 2016 BLE IKKE husholdningenes samlede inntekter

MAKROØKONOMISKE HOVEDSTØRRELSER

Prognoser, prosentvis endring fra året før.

Kilde: SSB og NAV

	2016	2017
Privat konsum	1,5	1,9
Konsum i offentlig forvaltning	2,2	1,7
Bruttoinvestering i fast realkapital	0,0	1,5
Fastlands-Norge	5,6	5,0
Eksport	-1,7	1,2
Råolje og naturgass	0,8	0,0
Tradisjonelle varer	-5,1	3,0
BNP	0,4	1,4
BNP Fastlands-Norge	0,7	1,7
Registrert ledighet (NAV)	3,0	
KPI	3,6	2,3
Driftsbalansen (prosent av BNP)	5,1	6,2

og konsum særlig påvirket av nedgangskonjunkturen. 2016 bød imidlertid på høyere prisstigning og lav lønnsvekst, noe som resulterte i en faktisk reallønnsnedgang. Dette slo ut på konsumveksten, som var den svakeste siden finanskrisen. De lave rentene, en gradvis bedring i arbeidsmarkedet samt en sterkere krone og billigere importvarer gir imidlertid grunn til å tro at konsumveksten vil ta seg opp igjen i tiden fremover. Veksten i boligmarkedet bidrar også til økt konsum, fordi husholdningene opplever at formuen deres har økt.

Etterspørselen etter boliger var høy i 2016. Oslo opplevde den kraftigste økningen i boligprisvekst, med rekordhøye 23,3 prosent. Her fra nybygg på Fornebu S i Oslo. Foto: Svein Nordrum / NTB scanpix

PÅ TROSS AV DEN LAVE KONSUMVEKSTEN var etterspørselen etter boliger høy i fjor. Dette resulterte i sterk boligprisvekst, som endte på hele 12,8 prosent på landsbasis. Oslo opplevde den kraftigste økningen, med rekordhøye 23,3 prosent boligprisvekst. Andre steder i landet opplevde også markant vekst, blant annet Trondheim med 10,3 prosent vekst, og Tromsø med 7,5 prosent. Prisene i Stavanger falt derimot med 2,6 prosent, men mot slutten av året så situasjonen ut til å bedre seg også der. Den kraftige boligprisutviklingen på landsbasis fører til høy vekst i boligbyggingen. Dette vil trolig dempe etterspørselsoverskuddet noe, og det er derfor grunn til å forvente en lavere vekst i boligprisene i årene fremover.

I MOTSETNING TIL PETROLEUMSINVESTERINGENE økte fastlandsinvesteringene gjennom 2016. Dette skyldtes spesielt investeringer innen kraftforsyning og tjenesteytende næringer. I industrien er investeringsviljen fortsatt laber.

EKSPORTEN AV TRADISJONELLE VARER og tjenester har nytt godt av den svake kronen. Sjømatekspporten økte med 23 prosent fra rekordåret i 2015, delvis på grunn av høye laksepriser. Fall i internasjonal etterspørsel etter oljerelaterte produkter dro imidlertid ned eksporten kraftig, og totalt sett var det en negativ vekst i tradisjonell eksport i 2016. Med en sterkere krone og begrenset lakseproduksjon som en følge av behov for sykdomsbekjempelse er det også

grunn til å forvente en lav eksportvekst fremover. Hvis næringen oppfyller myndighetenes miljømessige målsetninger vil lakseproduksjonen kunne øke med seks prosent hvert andre år.

DEN LAVE STYRINGSRENTEN bidrar til å dempe konjunkturedgangen. Den er nå nede i 0,5 prosent, og har ført til boliglansrenter ned til rundt to prosent. En ekspansiv finanspolitikk sørger for å dempe nedgangen ytterligere. Skattelette stimulerer til vekst i privat konsum, samtidig som offentlig konsum og investeringer øker markant. Statsbudsjettet for 2017 indikerer en fortsatt høy konsumvekst i offentlig sektor. Mye av den underliggende veksten er knyttet til trygder, overføringer og helsesektoren. Det er få signaler som tilsier at denne veksten skal dempes. I 2017 er det også valgår, noe som kan gi ytterligere fart i forbruksviljen i stat og kommune i 2018.

DET ER RIMELIG Å FORVENTE at veksten i norsk økonomi vil ta seg opp i tiden fremover. Lavere arbeidsledighet, forventninger om en kraftig demping i etterspørselsfallet fra petroleumsnæringen, samt utsikter for en høyere internasjonal vekst er viktige drivere. Økte boliginvesteringer og fortsatt ekspansiv finanspolitikk er også sentrale årsaker til forventningene om et gradvis omslag til mer normal vekst i tiden fremover.

STYRETS ÅRSBERETNING FOR 2016

Kommunalbanken finansierer viktige velferdsinvesteringer i norske kommuner og fylkeskommuner. I løpet av 2016 innvilget banken 610 nye lån på totalt 48,1 milliarder kroner. Kommunalbankens samfunnsoppdrag står sentralt i gjennomføringen av virksomheten. Målsettingen om høyest mulig kredittverdighet ved AAA-rating gir stabil tilgang til gunstige innlån. Ratingen sikrer forutsigbare lånevilkår for kommunale investeringer som er uavhengig av underliggende forhold i finansmarkedene. Det er viktig for stabiliteten i planleggingen og gjennomføringen av lokal tjenesteproduksjon. Kommunalbanken er i dag en av få tilbydere av langsiktige lån til kommunal sektor.

Kommunalbanken hadde en utlansvekst på 4,8 prosent i 2016, som er noe høyere enn de foregående år. Utlån til miljø- og klimavennlige prosjekter har økt med 11 prosent i 2016.

Resultatet etter skatt endte på 689 millioner kroner i 2016, mot 1 870 millioner kroner i 2015. Netto renteinntekter er økt fra 2015, noe som skyldes en kombinasjon av relativt høye marginer i markedene gjennom store deler av 2016 og en sterk utlansvekst tidlig i året. Resultatet preges også av urealiserte tap på 974 millioner kroner, som stammer fra verdiendringer for fastrenteutlån og derivatkontrakter som benyttes for å konvertere innlån til norske kroner. I 2015 ble det resultatført urealiserte gevinster på 1 116 millioner kroner. Avkastningen på verdijustert egenkapital ble 6,3 prosent mot 20,8 prosent året før.

Gitt bankens resultat etter skatt og overføring av utbytte for 2015 til eier, har bankens egenkapital økt med 250 millioner kroner i 2016.

ÅRSREGNSKAPET

Styret bekrefter i henhold til regnskapslovens § 3-3a at forutsetningen om fortsatt drift er til stede, og at årsregnskapet er avgitt på grunnlag av denne forutsetningen. Det er styrets oppfatning at årsregnskapet med noter per 31. desember 2016 gir en dekkende beskrivelse av bankens

finansielle stilling ved årsskiftet.

Årsregnskapet er utarbeidet i samsvar med internasjonale regnskapsstandarder (IFRS).

Resultat etter skatt i 2016 var 689 millioner kroner mot 1 870 millioner kroner i 2015. Netto renteinntekter i 2016 utgjorde 2 087 millioner kroner, mot 1 642 millioner kroner i 2015. Utlånsmarginene har økt gjennom 2016, i tråd med økning i priser i markedet spesielt i første del av året.

Netto urealiserte tap på finansielle instrumenter trakk ned resultat før skatt med 974 millioner kroner i 2016, mot en gevinst på 1 116 millioner kroner i 2015. De urealiserte tapene stammer delvis fra verdiendringer for fastrentelån som måles til virkelig verdi. Det har også vært endring i andre markedsparametere som påvirker verdien av bankens finansielle derivater og som gir urealiserte tap. Bankens finansielle instrumenter holdes normalt til forfall og de urealiserte verdiendringenes effekt på resultatet reverseres ved en reversering i markedsbevegelsene eller når instrumentet forfaller.

Resultatet av markedstransaksjoner, som tilbakekjøp av egne obligasjoner og omsetning av verdipapirer i likviditetsporteføljen, var i 2016 på 15 millioner kroner, mot seks millioner kroner i 2015.

Driftskostnadene utgjorde 177 millioner kroner i 2016, en endring fra

151 millioner kroner i 2015. Rundt halvparten av økningen skyldes økte avskrivninger på nytt finanssystem, mens resterende skyldes økte lønnskostnader som følge av økning i antall ansatte i styrings- og kontrollfunksjoner. Økningen er en nødvendig konsekvens av ulike regulatoriske krav, bankens status som systemviktig finansforetak og økte krav til kontroll- og rapporteringshandlinger. Driftskostnadene utgjør 0,04 prosent av forvaltningskapitalen.

Forvaltningskapitalen per 31. desember 2016 var 418,3 milliarder kroner, sammenliknet med 449,4 milliarder kroner ved forrige årsskifte. Nedgangen skyldes en kombinasjon av en reduksjon i likviditetsbeholdningen gjennom 2016 og en styrking av kronen mot andre valutaer fra forrige årsskifte, noe som reduserer verdien av eiendeler og gjeld i norske kroner.

Kommunalbankens tellende ansvarlige kapital per 31. desember 2016 utgjorde 13 989 millioner kroner, hvorav ren kjernekapital utgjorde 10 996 millioner kroner. Bankens kjernekapital består av innskutt aksjekapital, tilbakeholdt overskudd og fondsobligasjon. Ren kjernekapitaldekning per 31. desember 2016 er 16,86 prosent, kjernekapitaldekning er 18,39 prosent og total kapitaldekning 21,45 prosent.

UTLÅN

Kommunalbanken innvilget 610 nye utlån i 2016 på til sammen 48,1 milliarder kroner. Ved utgangen av året var samlede utlån til kommunesektoren på 266,6 milliarder kroner. Utlånsporteføljen økte gjennom året med 12,1 milliarder kroner, tilsvarende en økning på 4,8 prosent. Bankens markedsandel i sektoren er på rundt 45 prosent, uendret fra 2015.

Utlånsaktiviteten i 2016 har vært tilpasset høyere kapitalkrav som banken har imøtekommet fra 1. juli 2016 og fra 31. desember 2016. God inntjening gjennom året har muliggjort en høyere utlånsvekst enn de to foregående årene samtidig som høyere kapitalkrav er blitt innfridd.

Sytten fylkeskommuner, 99 prosent av landets 428 kommuner, samt Longyearbyen lokalstyre hadde ved utgangen av 2016 lån i Kommunalbanken. I tillegg kommer lån til en rekke kommunale og interkommunale selskaper. Ved lån til selskaper med begrenset ansvar, kreves kommunal eller fylkeskommunal garanti. Kommunalbanken tilbyr lån med samme rentebetingelser uavhengig av kundens størrelse og sikrer med det kommuner og fylkeskommuner lik tilgang på lånefinansiering til konkurransedyktige lånevilkår.

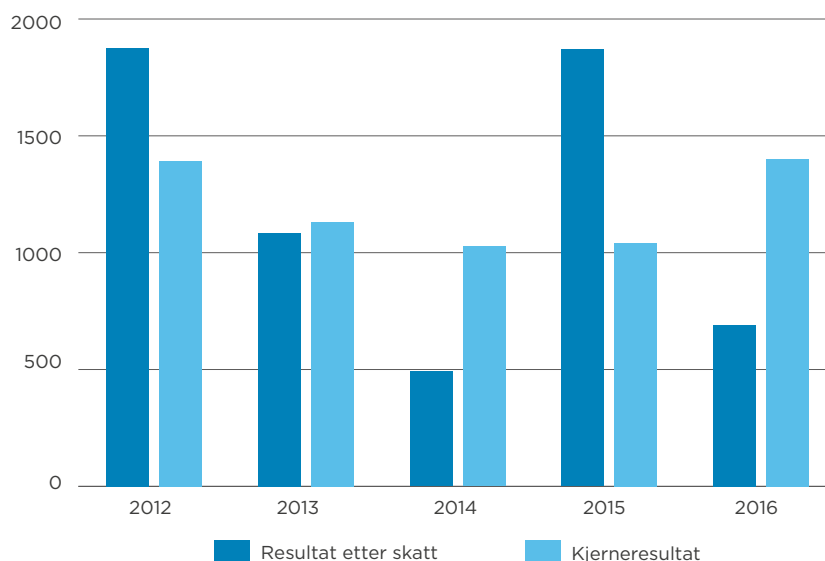
Av de samlede utlånene på 55,3 milliarder kroner til kommunale og interkommunale selskaper, samt låntakere med kommunal garanti utgjør lån til bompengeselskaper med fylkeskommunal garanti 25,4 milliarder kroner ved utgangen av 2016.

Investeringsbehovet i kommunal sektor er drevet av behov for både nye investeringer og vesentlige oppgraderinger spesielt innenfor grunnskole, videregående opplæring samt vann- og avløpsområdet (VAR). Innenfor VAR-området viser analyser at det fortsatt er et betydelig vedlikeholdsetterslep. Kommunene møter de demografiske endringene både med økte investeringer i omsorgsboliger og i flere heldøgnplasser. På dette området er statlige investeringstilskudd gjennom Husbanken viktig for kommunene. Befolkningsvekst i områdene rundt de store byene og andre tettsteder er ytterligere en faktor som leder til behov for økte investeringer. Gjeldsveksten i sektoren, målt gjennom K2-tall fra SSB, var i 2016 på fem prosent. Dette er en reduksjon i gjeldsveksten på 2,7 prosentpoeng i forhold til 2015.

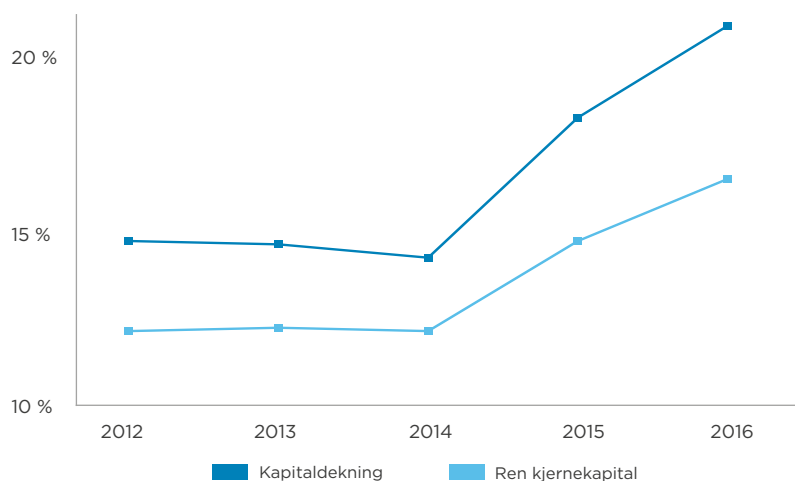
Menon Economics laget i 2016 en prognose for investeringsbehovet i kommunal sektor fram til 2040 på

RESULTAT ETTER SKATT VS. KJERNERESULTAT

Tall i millioner kroner

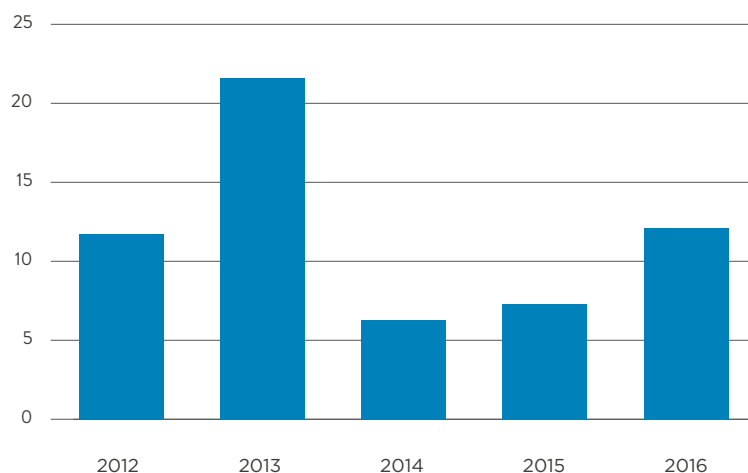

KAPITALDEKNING

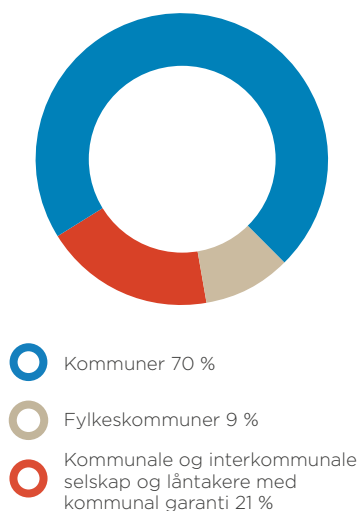
ÅRLIG UTLÅNSVEKST

Tall i milliarder kroner

NYE UTLÅN 2016 fordelt på låntakergruppe

oppdrag fra Kommunalbanken. Prognosen viser at investeringsnivået med tilhørende behov for gjeldsfinansiering vil være høyt i årene fremover. Mange kommuner har etter hvert etablert finansielle måltall eller økonomiske handlingsregler som setter rammer for investeringsnivå og gjeldsutvikling.

Kommunalbanken introduserte i april 2016 KBN Finans som en digital kundeplattform. Kunden får gjennom verktøyet tilgang til egen låneportefølje i Kommunalbanken og mulighet til å legge inn sine øvrige låneprodukter. KBN Finans gir både god oversikt og analysemuligheter og kan også benyttes til rapporteringsformål. Kommunalbanken har fokus på å utvide sitt digitale tilbud til kundene i 2017.

Kommunalbanken har, som tidligere år, ikke hatt tap på utlån i 2016. Det foreligger ikke mislighold eller betalingsproblemer hos kunder som gir grunn til å tro at det vil påløpe tap i 2017.

Kommunalbanken har i løpet av året gjennomført en omfattende kundeundersøkelse med høy tilbakemeldingsprosent. Gjennomgående er kundene godt fornøyd med Kommunalbanken.

UTLÅNSMARKEDET

Markedet for kommunale lån preges av Kommunalbankens lange, avdragsbaserte lån og kommunenes direkte låneopptak i kapitalmarkedet. Gjennom 2016 har etterspørselen etter kommunale obligasjons- og sertifikatlån vært varierende og tall fra VPS gir tegn på at lånetakten i kapitalmarkedet har stabilisert seg. Veksten i den kortsiktige finansieringen har i 2016 vært den laveste siden 2012. En høy

andel kortsiktig finansiering gir økt sårbarhet mot ubalanser mellom tilbud og etterspørsel i kapitalmarkedet.

Fra 1.1.2017 er det innført endringer i forskrift om kommuners og fylkeskommuners finans- og gjeldsforvaltning, med økte krav til opplysninger rundt forfall på rentebærende gjeld. Omlag 20 prosent av kommuneforvaltningens utestående gjeld forfaller i løpet av 2017. Kommunalbankens målsetting er å bidra til robuste, men enkle finansieringsløsninger og en forsvarlig gjeldsforvaltning slik at sektorens lånemønster er finansielt bærekraftig. Kommunalbanken har fokus på å tilby langsiktige finansieringsløsninger som i svært liten grad tilbys av andre aktører i markedet. Produktene er allikevel markedsrettede og tilpasset kundenes etterspørsel og behov. Kommunalbankens utlånsportefølje til sertifikatvilkår utgjør en liten del av samlede utlån og inngår som en del av bankens løpende likviditets- og kapitalstyring. Porteføljen utgjorde 4,7 prosent av samlede utlån ved utgangen av 2016 sammenlignet med 6,26 prosent i 2015.

GRØNNE UTLÅN OG GRØNNE INNLÅN
Kommunalbanken ønsker å bidra til at norske kommuner når sine klimamål. Kommunalbanken har siden 2010 tilbudt et eget låneprodukt øremerket klimavennlige investeringer. Hele det grønne låneprogrammet ble i 2016 relansert med et nytt rammeverk. Kommunalbankens grønne renteprodukter har 0,1 prosent lavere rente enn bankens ordinære renteprodukter.

Kommunalbankens grønne låneprodukt skal være et virkemiddel for å drive fram ambisiøse klima- og miljøprosjekter i kommunal sektor. En lavere rente kan være et supplement til det offentlige virkemiddelapparatet for å gi kommuner og fylkeskommuner insentiver til å gjennomføre investeringer med høyere klima- og miljøambisjoner. Ved utgangen av 2016 har Kommunalbanken 13,5 milliarder kroner utestående i grønne utlån¹.

Kommunalbankens grønne rammeverk har av Cicero fått gradering «dark

¹ Ved utgangen av 2016 hadde Kommunalbanken 13,5 milliarder kroner utestående i grønne utlån. I 2016 ble Kommunalbankens grønne rammeverk oppdatert og kravene til hvilke prosjekter som får grønn rente er skjerpet. De prosjektene som ikke lenger oppfyller kravene under det nye rammeverket vil beholde den grønne renten, men vil ikke bli inkludert i bankens miljøeffekt-rapport for 2016. Under det nye rammeverket er porteføljen på 10,5 milliarder kroner.

green». Dette er den høyeste graderingen og innebærer at prosjektene som finansieres gjennom ordningen er en del av løsningen for å realisere lavutslippssamfunnet i 2050. Eksempler på prosjekter som i løpet av 2016 har fått grønn rente er Norges første plusshus-barnehage i Asker kommune, innovative løsninger innen vann og avløp på Nord-Jæren og Romerike samt Norges første sykehjem i massivtre i Frogn kommune.

Globalt er det en økende etterspørsel etter samfunnsansvarlige investeringer og prosjekter med klimagevinst. Samtidig er det fra investorenes side en økende forventning om transparens og rapportering rundt klimaeffekter fra de investeringene som grønne obligasjoner muliggjør. Kommunalbanken har i 2016 tilrettelagt for bedre rapportering og skal offentliggjøre bankens første «impact report» i 2017. Rapporten viser klima- og miljøeffektene, herunder reduksjoner i CO₂-utslipp, som bankens grønne utlån bidrar til. Kommunalbankens grønne utlån finansieres gjennom utstedelse av grønne obligasjoner. Kommunalbanken ønsker å være ledende innenfor grønn finans. I dette ligger å ta en tydelig rolle i å viderefremme og fremme midler fra investorer som ønsker å investere i grønne prosjekter. Kommunalbanken ønsker å være med i videreutviklingen av både rammebetingelsene og selve markedet for grønne obligasjoner internasjonalt.

INNLÅN

Kommunalbankens kredittrating, AAA/Aaa, sikrer stabil tilgang til innlån til gunstige betingelser som kommer kommunal sektor til gode. Kommunalbanken samler sektorens lånebehov og har bedre kredittrating enn hva hver enkelt kommune vil kunne oppnå alene. Kommunalbanken følger en diversifisert innlånsstrategi som sikrer god spredning i investorbasen, lave innlånskostnader og lav refinansieringsrisiko. Totale innlån for 2016 beløp seg til 82,8 milliarder kroner, noe som er 14,1 milliarder kroner høyere enn i 2015. Kommunalbanken har en god og diversifisert tilgang på innlåning, med Japan, øvrige Asia, Europa og USA som de viktigste markedene. Totalt ble det tatt opp lån i tolv valutaer i 2016. Kommunalbanken la ut to USD benchmark-obligasjonslån på totalt 2,0 milliarder amerikanske dollar, begge med fem års løpetid, samt et EUR benchmarklån på 1,0 milliard euro og med ti års løpetid. Kommunalbanken opplevde stor interesse fra investorene

og alle benchmark-lånene ble betydelig overtegnet.

Kommunalbanken er den største norske utstederen av grønne obligasjoner. I oktober 2016 gjennomførte Kommunalbanken sin tredje grønne utstedelse, en obligasjon med fire års løpetid på 500 millioner amerikanske dollar. Det er økende etterspørsel globalt etter samfunnsansvarlige investeringer og prosjekter med klimagevinst, og Kommunalbankens grønne obligasjon ble betydelig overtegnet.

Kommunalbankens samlede utstående volum av obligasjoner og andre låneopptak ble i 2016 redusert fra 400,9 milliarder kroner til 376,8 milliarder kroner.

LIKVIDITETSSTYRING

Kommunalbanken har en likviditetsbeholdning som over tid skal tilsvare tolv måneders netto finansieringsbehov. Dette innebærer at Kommunalbanken i en gitt situasjon kan dekke alle forpliktelser de kommende tolv måneder uten ny innlånning.

Likviditetsporteføljen holdes primært i utenlandsk valuta. Verdien av likviditetsporteføljen i norske kroner var 116,4 milliarder per 31.12.2016, en nedgang fra 146,6 milliarder kroner ved utgangen av 2015 da

porteføljen var unormalt høy.

Forvaltningen av likviditetsporteføljen gjenspeiler hensikten, å sikre at Kommunalbanken til enhver tid er likvid og i stand til å møte sine forpliktelser. Overskuddslikviditeten forvaltes ut fra en lavrisiko investeringsstrategi både når det gjelder kreditt- og markedsrisiko. Likviditetsreserven plasseres i rentepapirer utstedt av stater, regionale myndigheter, multilaterale utviklingsbanker, obligasjoner med fortrinnsrett og finansforetak med høy kredittverdighet. Kommunalbankens forholdstall for kortsiktig likviditet (LCR) var ved utgangen av året på 1 119 prosent.

REDEGJØRELSE OM FORETAKSSTYRING

Kommunalbanken følger norsk anbefaling for eierstyring og selskapsledelse på de områder som er relevante for bankens selskapsform, eierstruktur og finansregulatoriske krav. Kommunalbanken er organisert som et aksjeselskap der statens eierandel utgjør 100 prosent. Staten har i sin eierskapspolitikk² klassifisert Kommunalbanken som et kategori 3

² Statens eiermelding (Meld. St. 27 2013-2014)

selskap, hvilket vil si at det er forretningsmessige mål og andre spesifikt definerte mål som definerer formålet med det statlige eierskapet. Om målet med det statlige eierskapet heter det i statsbudsjettet for 2017:

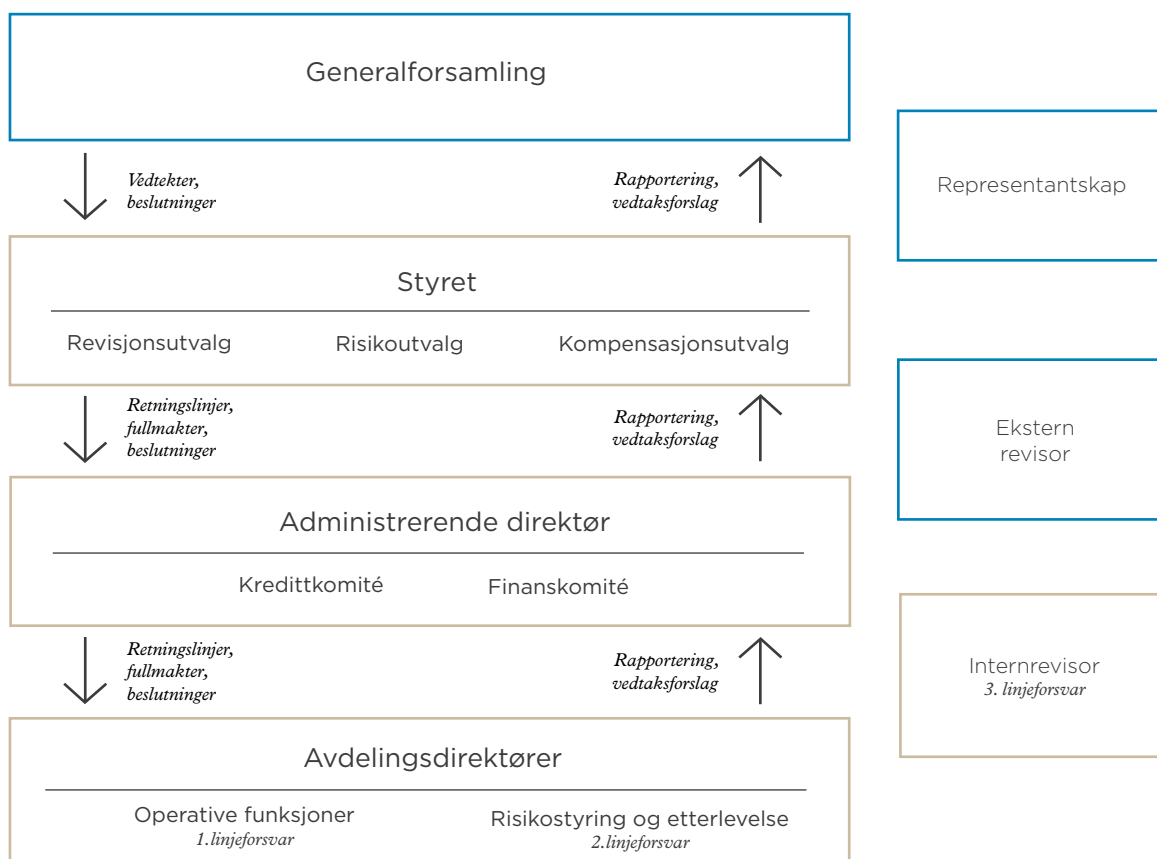
«Målet med statens eierskap i Kommunalbanken AS er å legge til rette for finansiering for kommunesektoren samtidig som selskapet skal gi staten tilfredsstillende avkastning på innskutt kapital.»

Staten som eier bestemmer bankens kapitalstruktur, størrelsen på utbytte og bankens avkastningskrav.

Avkastningskravet fastsettes i statsbudsjettet for en treårsperiode og er satt til åtte prosent for perioden 2016-2018.

Det ligger i målformuleringen at en viktig funksjon for Kommunalbanken er å legge til rette for velfungerende markeder for finansiering av kommunal sektor, rette opp utslag av markedssvikt, og sikre at kommuner har tilgang til finansiering også når urolige markedsforhold reduserer kapasiteten i kapitalmarkedene. Kommunalbanken tilbyr langsiktig og kostnadseffektiv finansiering av kommunale velferdsinvesteringer med samme rentebetingelser uavhengig av lånets og kommunens størrelse,

STYRENDE ORGANER I KOMMUNALBANKEN

hvilket er et uttrykk for Kommunalbankens sektorpolitiske funksjon.

Kommunalbankens styrende organer er organisert i samsvar med aksjelovens og finansforetakslovens bestemmelser, samt Kommunalbankens vedtekter. Generalforsamlingen velger styret og representantskapet. I forbindelse med ny finansforetakslov ble det i 2016 gjort endringer i Kommunalbankens styrende organer. Lovkravet om å ha et representantskap og en kontrollkomité bortfalt. Generalforsamlingen besluttet å avvikle kontrollkomiteén. Representantskapet er beholdt som et vedtektsfestet organ som herunder skal avgi uttalelser i saker som vedkommer selskapet og ha særlig fokus på selskapets samfunnsrolle og -ansvar.

Styret er ansvarlig for forvaltningen av selskapet, herunder ansetter og fastsetter instruks for daglig leder, beslutter og gir fullmakt om låneopptak og velger internrevisor. Styret har nedsatt tre saksforberedende utvalg som velges av og blant styrets medlemmer; revisjonsutvalget, risikoutvalget og kompensasjonsutvalget.

Administrerende direktør har den daglige ledelsen av banken i samsvar med instruks fastsatt av styret og godkjent av representantskapet. Avdeling for risikostyring og compliance har det overordnede ansvaret for Kommunalbankens risikostyring og etterlevelsesk kontroll. Direktør for risikostyring og compliance rapporterer til administrerende direktør, men har direkte rapporteringslinje til styret i henhold til CRD V-forskriftens § 29. Leder av compliancefunksjonen har direkte rapporteringslinjer til administrerende direktør og til styret ved vesentlige compliancebrudd.

STYRETS ERKLÆRING VEDRØRENDE LEDERGODTGJØRELSE

Styret vedtar årlig retningslinjer for godtgjørelse til ledende ansatte for neste regnskapsår. Styrets erklæring om godtgjørelse til ledende ansatte fremlegges årlig i generalforsamlingen. Erklæringen og informasjon om godtgjørelse utbetalt til ledende ansatte er oppgitt i note 6 til årsregnskapet for Kommunalbanken, side 48 i denne årsrapporten.

RISIKOSTYRING OG INTERNKONTROLL

Risikostyringen skal sikre en forsvarlig forvaltning av Kommunalbankens eiendeler og forpliktelser. Styret har etablert Kommunalbankens rammeverk for risikoappetitt og -toleranse, og fastsetter innenfor dette finansielle retningslinjer og risikorammer,

herunder retningslinjer og rammer for Kommunalbankens operative virksomhet. Retningslinjene er gjenstand for årlig vurdering. Styret har videre fastsatt retningslinjer for internkontroll og behandler årlig administrasjonens vurderinger av internkontrollen.

Styret underrettes jevnlig om foretakets virksomhet, stilling og resultatutvikling. Styret behandler administrasjonens vurdering av risiko og uønskede hendelser som en integrert del av den løpende virksomhetsrapporteringen.

Revisjonsutvalget er et saksforberedende og rådgivende organ for styret i oppfølgingen av finansiell rapportering og i overvåkingen av systemene for internkontroll og internrevisjon.

Risikoutvalget er et saksforberedende og rådgivende organ for styret i overvåkingen og styringen av selskapets samlede risiko.

Kompensasjonsutvalget er et saksforberedende og rådgivende organ for styret i vurderingen av selskapets godtgjørelsesordninger.

Risikostyringen og internkontrollen er organisert i tre forsvarslinjer. Førstelinjeforsvaret er den operative virksomheten og har ansvar for å overvåke og kontrollere at aktivitetene gjennomføres innenfor fastsatte rammer. Andrelinjeforsvaret, representert ved risikostyrings- og compliancefunksjonen, støtter førstelinjeforsvaret gjennom å bistå med råd og tilrettelegging av metodikk, men er samtidig uavhengige kontrollfunksjoner for å avstemme om vedtatte risikorammer etterleves og om internkontrollen i banken fungerer tilfredsstillende. Internrevisor utgjør tredjelinjeforsvaret. Styret benytter internrevisjonen som uavhengig tilsyns- og kontrollfunksjon i sin oppfølging av virksomheten.

KREDITTRISIKO

Kredittrisiko for utlån er begrenset til betalingsutsettelse da betalingsforpliktelsen ikke kan falle bort. Det er fastlagt i kommunelovens § 55 at kommuner og fylkeskommuner ikke kan slås konkurs. I kommuneloven er det også gitt bestemmelser om de prosedyrer som skal følges dersom betalingsutsettelse må iverksettes. Etter disse bestemmelsene overtar staten ved kommunal- og moderniseringsdepartementet styringen av en kommune dersom kommunen ikke kan oppfylle betalingsforpliktelsene. Dette vil i praksis sikre långiver mot tap av akkumulert gjeld og påløpte renter.

LIKVIDITETSRISIKO

Styret har svært lav risikoappetitt for likviditetsforvaltningen og likviditetsstyringen skal sikre at det er tilstrekkelig likvide midler til å dekke Kommunalbankens løpende forpliktelser til enhver tid, herunder møte sine forpliktelser i en periode på tolv måneder uten tilgang på ny innlåning. Likviditetsporteføljen er underlagt blant annet likviditetskrav, ratingkrav, diversifiseringskrav, samt krav til motpart- og instrumenttyper. Videre er forvaltningen innrettet slik at den etterlever myndighetssatte kapital- og likviditetskrav.

RENTE- OG VALUTARISIKO

Styring av rente- og valutarisiko gjennomføres ved å sikre at bankens forpliktelser og rettigheter til enhver tid balanserer. Det inngås sikringshandler for å unngå rente- og valutarisiko. Ved inngåelse av sikringshandler, for å minimere rente- og valutarisiko, tar Kommunalbanken på seg kredittrisiko på derivatmotparten. Kommunalbanken aksepterer kun lav kredittrisiko på disse motpartene. Kredittrisikoen reduseres ytterligere gjennom utveksling av kontantsikkerheter for markedsverdien av derivatet.

MOTPARTSRISIKO

Kommunalbankens motpartseksposering overvåkes kontinuerlig. Styret orienteres om risikonivå i virksomhetsrapporten og oftere ved behov.

OPERASJONELL RISIKO

Operasjonell risiko håndteres gjennom prosesser og kontroller som bidrar til å sikre god internkontroll i banken, herunder arbeidsdeling mellom utførende og kontrollerende funksjoner, dokumenterte arbeidsprosesser og kontroller, samt høy og duplisert kompetanse for kritiske funksjoner. Det foretas årlig risikovurdering for alle kritiske funksjoner for å sikre at det er etablert tilstrekkelige risikoreducerende tiltak for å unngå tap. Styret holdes informert om bankens operasjonelle risiko og uønskede hendelser gjennom virksomhets- og risikorapportering og årlig vurdering av internkontrollen.

KOMMUNIKASJON OG SAMFUNNSKONTAKT

Styret legger vekt på god og jevnlig kontakt med bankens sentrale interessenter for å sikre god forståelse for bankens modell og rammebetingelser. Staten som eier har uttrykt sin forventning til selskapet gjennom blant annet Meld. St. 27 (2013-2014)

«Et mangfoldig og verdiskapende eierskap».

Kommunalbanken skal bidra til å belyse problemstillinger som kan utfordre bankens måloppnåelse eller våre kunders interesser. Banken har vektlagt viktigheten av en forsvarlig gjeldsforvaltning i kommunal sektor, bankens grønne utlånsprodukter og lanseringen av KBN Finans i sin eksterne kommunikasjon gjennom året.

Gjennom året er det gjennomført ulike aktiviteter for å måle bankens omdømme blant sentrale interessenter.

Et godt omdømme er viktig for bankens gjennomslagskraft og i rekrutteringen av dyktige medarbeidere. Kommunalbanken samarbeider med en rekke organisasjoner i kommunesektoren og er tilstede der viktige kommunaløkonomiske spørsmål drøftes. Banken har alene eller sammen med andre aktører i kommunal sektor arrangert fagkonferanser og -seminarer i løpet av året.

Kommunalbankens årskonferanse ble arrangert i april 2016, og tema var «Urbanisering på norsk - bærekraftige byer og tettsteder».

Kommunenes rolle i det grønne skiftet var tema da Kommunalbanken inviterte til panelsamtale under Arendalsuka i august 2016. Hovedmålgruppen for arrangementene var

foruten bankens utlånskunder, lokale og sentrale politikere, rådgivere og myndigheter.

Kommunalbanken har gjennomført ulike markedsføringstiltak for å synliggjøre posisjonen som ledende finansforetak for kommunal sektor. Økt synlighet på digitale medier har vært et prioritert område også i 2016. Målet har vært å styrke kontakten med bankens viktigste målgrupper, øke forståelsen for bankens samfunnsrolle og å øke trafikken inn til bankens nettside.

ETIKK OG SAMFUNNSANSVAR

Kommunalbanken har gjennom 2016 videreutviklet arbeidet med samfunnsansvar. Det er gjennomført en utvidet interessentdialog, bankens prioriteringer er revidert og det er utviklet egne retningslinjer for samfunnsansvar. Banken vil for 2016 rapportere i henhold til rapporteringsstandard Global Reporting Initiative (GRI). Samfunnsansvarsarbeidet er innlemmet i strategiarbeidet og i utviklingen av virksomhetsplanen. På den måten vil samfunnsansvar integreres i bankens ordinære virksomhet.

Kommunalbanken har valgt å prioritere følgende områder for arbeidet med samfunnsansvar i 2017:

Tema 1: Etikk, hvitvasking, korrupsjon, skatteunndragelse,

leverandørkjede finans

Tema 2: Grønne obligasjoner og grønne utlån

Tema 3: Mangfold og likestilling

Tema 4: Ansvarlig kreditt

Tema 5: Kunnskapsdeling og interessentdialog

Rapportering av arbeid med samfunnsansvar for 2016 og mål for 2017, se egen samfunnsansvarsrapport.

ORGANISASJON OG MEDARBEIDERE

Kommunalbankens måloppnåelse er avhengig av å rekruttere og utvikle dyktige medarbeidere innenfor ulike fagområder.

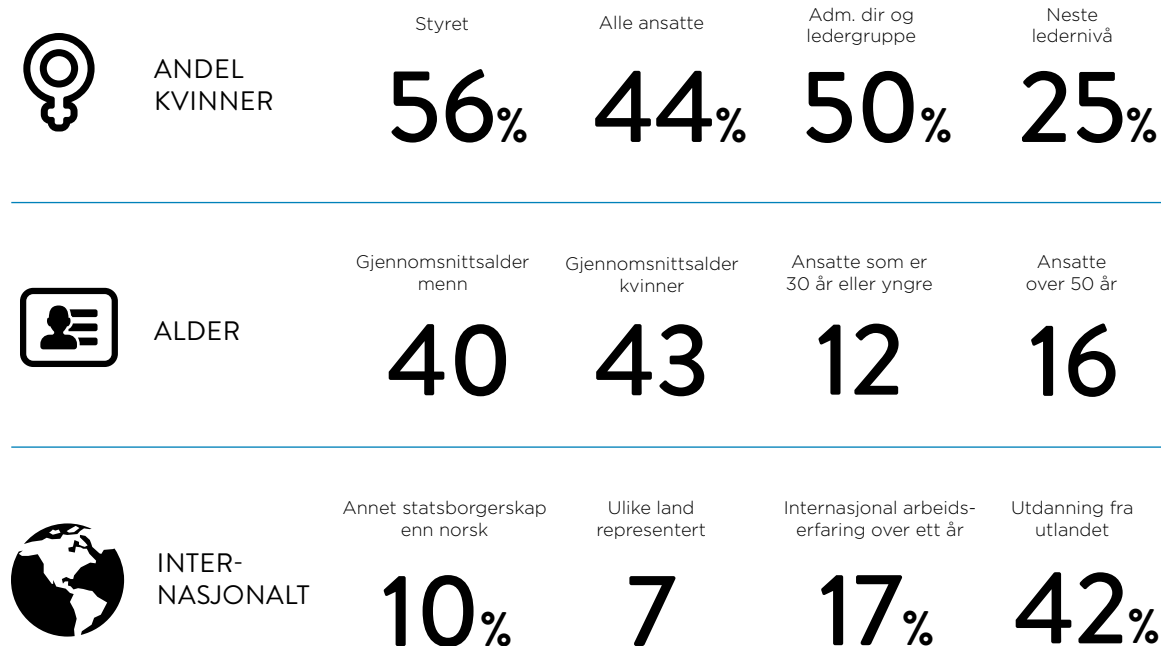
Ved utgangen av året har Kommunalbanken 72 ansatte tilsvarende 70,3 årsverk hvorav 61 er fast ansatt. Midlertidig ansatte vikarierer for ansatte i foreldrepermisjon og engasjementer tilknyttet ulike prosjekter.

Organisasjonsstrukturen er fra og med annet halvår endret for ytterligere å tydeliggjøre skille mellom operative funksjoner og kontrollfunksjoner. Risikostyring og etterlevelsesfunksjonene er nå samorganisert i avdeling for risikostyring & etterlevelse. Funksjonene for låneadministrasjon og oppgjør er samorganisert med andre operative støttefunksjoner i avdeling for stab & operasjoner.

Kommunalbankens

MANGFOLD OG LIKESTILLING I KOMMUNALBANKEN

Per 31.12.2016

digitaliseringsfokus er konsentrert om kunder og robuste og effektive arbeidsprosesser. I 2016 styrket vi kundeopplevelsen ved å tilby en digital kundeplattform. Bankens finanssystem har gjennom det første driftsåret blitt tilpasset for ytterligere å automatisere og forbedre interne arbeidsprosesser. Arbeidet med automatisering vil intensiveres.

MANGFOLD OG LIKESTILLING

Kommunalbanken skal arbeide målrettet og systematisk for mangfold og likestilling i egen organisasjon og målene skal følges opp med konkrete tiltak i bankens virksomhetsplan. Arbeidet for mangfold og likestilling skal legges til grunn ved rekruttering, leder- og medarbeiderutvikling og etterfølgerplanlegging. Målsettingen er å oppnå kjønnsbalanse på alle nivåer og i alle enheter. Kjønnsbalansen samlet i banken skal være 40 prosent.

Ved rekruttering og endringer i sammensetning av ledergrupper og organisatoriske enheter skal det legges særskilt vekt på kjønnsbalanse og best kvalifiserte kvinne og mann skal alltid identifiseres før beslutninger tas. Det skal utøves likebehandling der faglige og personlige kvalifikasjoner vurderes uavhengig av kjønn, funksjonsevne, alder, kulturell eller geografisk bakgrunn.

Medarbeidere skal likebehandles og det skal legges til rette for samme muligheter til faglig og personlig utvikling og avansement. Ikke-norsktalende medarbeidere tilbys norskopplæring og arbeidet med mangfold og likestilling inngår i lederutviklingen. Ordningen med fleksibel arbeidstid skal legge forholdene bedre til rette for medarbeidere med omsorgsansvar i hjemmet.

Etterfølgerplanleggingen til lederstillinger og til kritiske funksjoner har som målsetting at interne kandidater identifiseres og utvikles for å redusere sårbarhet og bygge opp talentene.

Ved utgangen av året var kvinneandelen i styret 56 prosent, i administrerende direktørs ledergruppe 50 prosent og totalt for alle ansatte 44 prosent. Gjennomsnittsalderen er 40 år for menn og 43 år for kvinner og det er omtrent like mange ansatte som er yngre enn 30 år som over 50 år. 10 prosent av de ansatte har annet statsborgerskap enn norsk.

HELSE, ARBEIDSMILJØ OG SIKKERHET
Arbeidsmiljøutvalget skal bidra aktivt i tilretteleggingen av et godt arbeidsmiljø og god fysisk helse med en kultur preget av trivsel og samarbeid.

Utvalget har hatt regelmessige møter og gjennomført arbeidsplassvurderinger, inneklimatemålinger og risikovurdering av helse, miljø og sikkerhet. Årets etikkprogram for alle ansatte fokuserte på bankens nulltoleranse for diskriminering og trakassering. Det er gjennomført en mindre og en større medarbeiderundersøkelse.

I samarbeid med bankens aktivitetsgrupper er det tilbudt og gjennomført faste helsefremmende og sosiale aktiviteter for alle bankens ansatte, herunder treningstilbud og helseundersøkelser.

Det er ingen registrerte ulykker eller alvorlige skader i arbeidstiden eller i forbindelse med tjenestereiser. Det er ikke meldt skader eller ulykker til Arbeidstilsynet.

Sykefraværet er på 1,41 prosent i 2016 mot 4,4 prosent i 2015. Menns sykefravær er på 1,64 prosent og kvinners fravær på 1,12 prosent. Målet er et sykefravær lavere enn 2,5 prosent. Kommunalbanken arbeider aktivt med HMS, forebyggende arbeid og oppfølging av sykmeldte, og legger til rette for at ansatte skal komme raskt tilbake i arbeid etter fravær og sykdom.

DISPONERING AV OVERSKUDD

Styret i Kommunalbanken AS foreslår følgende disponering av resultat etter skatt for regnskapsåret 2016: 390 millioner kroner utbetales i utbytte til eieren, 19 millioner kroner betales i rente til fondsobligasjonseierne og 280 millioner kroner overføres til annen egenkapital.

UTVIKLINGEN FREMOVER

2016 bød på lav vekst i norsk økonomi forårsaket av oljedeturen og moderat internasjonal etterspørselsvekst. Todelingen i økonomien er fortsatt tydelig. Det oljetunge Sør-Vestlandet opplever motgang, mens veksten i mer diversifiserte regioner som Oslo, Trøndelag og Nord-Norge er stabil. Det forventes at veksten i norsk økonomi tar seg opp i tiden fremover. At Norge har kommet seg så godt gjennom perioden med kraftig oljebrems viser at økonomien er robust, med et fleksibelt og omstillingsdyktig arbeidsmarked.

Investeringsbehovet i kommunesektoren vil fremover fortsatt være stort, drevet av befolkningsvekst, urbanisering, og stadig flere eldre. Kommunalbanken har sammen med analysebyrået Menon gjort en framskriving av kommunesektorens investeringsbehov i årene som kommer. Analysen bebuder en doubling av

kommunenes investeringsbudsjett i 2040 sammenliknet med dagens nivå.

Etter Paris-avtalen ligger det betydelig forventning til reduserte klimagassutslipp, også i Norge. Kommunesektoren spiller en viktig rolle i dette arbeidet og Kommunalbanken ønsker å bidra til at kommunenes viktige miljøprosjekter realiseres gjennom gunstig finansiering. Banken har ambisjon om å øke andelen utlån til klimavennlige prosjekter fremover og møte markedets etterspørsel etter grønne investeringer gjennom utstedelse av grønne obligasjoner.

Utviklingen av tjenester og produkter med basis i digitale løsninger er akselererende. I dialog med kunden skal vi utvikle kundeopplevelsen gjennom å ta i bruk relevante teknologiske løsninger for effektiv kundebehandling, robust drift og god analysekapasitet.

De regulatoriske kravene til finansforetak har økt i omfang de siste årene. Virksomheten arbeider løpende med på å innrette seg etter en rekke nye regulatoriske krav. EØS-avtalen vil kreve at Norge innfører reguleringer som EU har utformet med hovedformål om å unngå at private banker skaper en ny finanskrise. Kommunalbanken har en avvikende forretningsmodell som statlig virkemiddel med lav risiko. EUs regulatoriske utforming hensyntar i en viss utstrekning lavrisiko finansinstitusjoner som Kommunalbanken. Flere land har gitt tilpassede reguleringer for sine institusjoner som yter lån til offentlig sektor, eksempelvis ved å gi dem status som promotional bank. Forutsigbarhet og like vilkår i Kommunalbankens langsiktige rammebetingelser er viktig for å kunne opprettholde rollen som sentral samfunnsbygger.

Regnskapet for 2016 viser tilfredsstillende resultater. Kommunalbankens målsetting er å bidra til langsiktig finansiering av lokal velferd i årene fremover. Styret vil takke bankens medarbeidere for godt utført arbeid.

Oslo, 31. desember 2016
24. mars 2017

I styret for Kommunalbanken AS

Else Bugge Fougner
Styrets leder

Martin Skancke
Styrets nestleder

Rune Midtgaard
Styremedlem

Martha Takvam
Styremedlem

Nanna Egidius
Styremedlem

Brit Kristin Sæbø Rugland
Styremedlem

Petter Steen Jr.
Styremedlem

May-Iren Walstad Wassås
Ansattes representant

Jarle Byre
Ansattes representant

Kristine Falkgård
Administrerende direktør

STYRET I KOMMUNALBANKEN

BRIT KRISTIN SÆBØ RUGLAND

Styremedlem siden juni 2016

Bachelor of Business Administration, Master of Management. Daglig leder i Rugland Investering AS og Stavanger Investering AS.

Medlem av revisjonsutvalget i Kommunalbanken AS.

Styreleder i Figgjo AS. Styremedlem i Norfund og Talent Norge AS.

Deltatt på fem styremøter i 2016.

RUNE MIDTGAARD

Styremedlem siden 2014

Siviløkonom og autorisert finansanalytiker (AFA). Administrerende direktør i Norsk Luftambulans AS.

Medlem av kompensasjonsutvalget og revisjonsutvalget i Kommunalbanken AS.

Deltatt på åtte styremøter i 2016.

JARLE BYRE

Ansattes representant siden 2015

Siviløkonom. Kunde- og markedsansvarlig i Kommunalbanken AS. Personlig vara er Andreas Aleström.

Deltatt på ni styremøter i 2016.

NANNA EGIDIUS

Styremedlem siden 2004

Siviløkonom. Strategi- og utviklingssjef i Lillehammer kommune. Medlem av revisjonsutvalget i Kommunalbanken AS.

Styreleder for Norsk Luftambulans AS. Nestleder i styret for Ikomm AS.

Deltatt på ni styremøter i 2016.

ELSE BUGGE FOUGNER

Styreleder siden 1999

Høyesterettsadvokat, advokat i kontorfellesskap, Advokatfirmaet Hjort DA. Leder av kompensasjonsutvalget og medlem av risikoutvalget i Kommunalbanken AS. Styreleder i Eksportkreditt Norge AS. Styremedlem i Avviklingsstyret i Aberdeen Eiendomsfond Norden/Baltikum ASA, Avviklingsstyret i Aberdeen Eiendomsfond Norge II ASA, Aker Kværner Holding AS og Protector Forsikring ASA. Deltatt på ni styremøter i 2016.

MARTIN SKANCKE

Styremedlem siden 2013, nestleder siden 2015

Siviløkonom, MSc. Eier og daglig leder i Skancke Consulting AS. Leder av risikoutvalget i Kommunalbanken AS. Styreleder i Principles for Responsible Investment. Styremedlem i Storebrand ASA og Norfund. Deltatt på ni styremøter i 2016.

MARTHA TAKVAM

Styremedlem siden 2005

Siviløkonom og MBA i finans. Direktør Group Internal Audit, Telenor ASA. Leder av revisjonsutvalget og medlem av risikoutvalget i Kommunalbanken AS. Deltatt på ni styremøter i 2016.

PETTER STEEN JR.

Styremedlem siden 2015

Adjunkt. Konsulent/rådgiver i Sveio kommune. Medlem av kompensasjonsutvalget i Kommunalbanken AS. Medlem i styret Haugaland Kraft AS. Deltatt på ni styremøter i 2016.

MAY-IREN WALSTAD WASSÅS

Ansattes representant siden juni 2016

Siviløkonom. Senior portefølje-forvalter, Treasury i Kommunalbanken AS. Styremedlem i ACI Norge. Personlig vara er Marit Urmo Harstad.

Deltatt på fem styremøter i 2016.

ÅRSREGNSKAPET 2016

Resultatregnskap	38
Totalresultat	38
Balanse	39
Endringer i egenkapital	40
Kontantstrømoppstilling	41
Regnskapsprinsipper	42

NOTER TIL REGNSKAPET

Resultatregnskap og totalresultat

Note 1	Netto renteinntekter.....	46	Note 14	Fordringer på kredittinstitusjoner	59
Note 2	Provisjonskostnader og kostnader ved banktjenester.....	46	Note 15	Utlån til kunder	60
Note 3	Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter	47	Note 16	Sertifikater og obligasjoner	60
Note 4	Netto gevinst/(tap) på markedstransaksjoner	47	Note 17	Andre eiendeler og annen gjeld.....	61
Note 5	Lønn og administrasjonskostnader.....	48	Note 18	Gjeld til kredittinstitusjoner	61
Note 6	Godtgjørelse til ledende ansatte.....	48	Note 19	Obligasjonsgjeld.....	61
Note 7	Pensjoner	51	Note 20	Finansielle derivater	62
Note 8	Skatt.....	52	Note 21	Kontantsikkerhet og motregning	62
Note 9	Leieavtaler.....	53	Note 22	Ansvarlig lånekapital.....	63

Balanse

Note 10	Klassifisering av finansielle instrumenter.....	53
Note 11	Finansielle instrumenter målt til virkelig verdi.....	54
Note 12	Finansielle instrumenter målt til amortisert kost	58
Note 13	Sikringsbokføring	59

Risikostyring

Note 25	Risikostyring.....	64
Note 26	Kreditrisiko	66
Note 27	Renterisiko	68
Note 28	Valutarisiko	68
Note 29	Likviditetsrisiko	69
Note 30	Kapitaldekning og kapitalstyring.....	71

RESULTATREGNSKAP

(Beløp i NOK 1 000 000)

	Note	2016	2015
Renteinntekter		5 617	5 496
Rentekostnader		3 530	3 854
Netto renteinntekter	1	2 087	1 642
Provisjonskostnader og kostnader ved banktjenester	2	32	30
Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter	3	-974	1 116
Netto gevinst/(tap) på markedstransaksjoner	4	15	6
Sum andre driftsinntekter		-991	1 092
Lønn og administrasjonskostnader	5,6,7	125	115
Avskrivninger		20	5
Andre driftskostnader	9	32	30
Sum driftskostnader		177	151
Resultat før skatt		919	2 583
Skattekostnad	8	230	713
Resultat for regnskapsåret		689	1 870
Andel tilordnet aksjonær		670	1 859
Andel tilordnet fondsobligasjonseiere		19	11

TOTALRESULTAT

(Beløp i NOK 1 000 000)

	Note	2016	2015
Resultat for regnskapsåret		689	1 870
Andre innregnede inntekter og kostnader			
<i>Poster som ikke omklassifiseres til resultat</i>			
Aktuarmessig gevinst/(tap) på pensjonsforpliktelse		-1	16
Herav skatt		0	4
Sum andre innregnede inntekter og kostnader		-1	12
Totalresultat for regnskapsåret		688	1 882

BALANSE

(Beløp i NOK 1 000 000)

	Note	2016	2015
Eiendeler			
Fordringer på kredittinstitusjoner	10, 11,12,14, 21	16 182	19 428
Utlån til kunder	10, 11,12,15	267 521	256 815
Sertifikater og obligasjoner	10, 11,12,13,16	118 550	149 944
Finansielle derivater	10, 12, 13, 20, 21	15 921	22 831
Utsatt skattefordel	8	0	201
Andre eiendeler	17	153	142
Sum eiendeler		418 327	449 361
Gjeld og egenkapital			
Gjeld til kredittinstitusjoner	10, 12, 18, 21	7 584	7 167
Obligasjongjeld	10, 11, 12,13,19	369 933	390 107
Finansielle derivater	10, 12, 13, 20, 21	26 275	37 207
Annen gjeld	17	45	36
Betalbar skatt	8	0	829
Utsatt skatt	8	12	0
Pensjonsforpliktelser	7	52	49
Ansvarlig lånekapital	10, 12, 22	1 974	1 764
Sum gjeld		405 875	437 159
Innskutt egenkapital	23	3 145	3 145
Fondsobligasjon	24	994	994
Opptjent egenkapital		8 314	8 063
Sum egenkapital		12 452	12 202
Sum gjeld og egenkapital		418 327	449 361

Styrets erklæring

I henhold til verdipapirhandellovens §5-5

Vi bekrefter at selskapets årsregnskap for 2016 etter vår beste overbevisning er utarbeidet i samsvar med IFRS, og at opplysningene i regnskapet gir et rettviseende bilde av selskapets eiendeler, gjeld, finansielle stilling og resultat som helhet.

Årsberetningen gir etter vår beste overbevisning en rettviseende oversikt over viktige begivenheter i regnskapsperioden og deres innflytelse på årsregnskapet, og de mest sentrale risiko- og usikkerhetsfaktorer selskapet står overfor i neste regnskapsperiode.

Oslo, 31. desember 2016

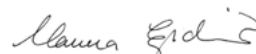
24. mars 2017

I styret for Kommunalbanken AS

Else Bugge Fougner
Styreleder

Martin Skancke
Nestleder

Rune Midtgaard
Styremedlem

Nanna Egidius
Styremedlem

Jarle Byre
Styremedlem

Petter Steen jr.
Styremedlem

May-Iren Walstad Wassås
Styremedlem

Brit Rugland
Styremedlem

Martha Takvam
Styremedlem

Kristine Falkgård
Administrerende direktør

ENDRINGER I EGENKAPITALEN

(Beløp i 1 000 000 kroner)

2016

	Note	Aksjekapital	Fondsobligasjon	Annen egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital per 1. januar 2016		3 145	994	8 063	12 202
Resultat for regnskapsåret		0	0	689	689
Sum andre innregnede inntekter og kostnader		0	0	-1	-1
Renteutbetaling på fondsobligasjon	24	0	0	-20	-20
Utstedelse av fondsobligasjon	24	0	0	0	0
Kapitalforhøyelse		0	0	0	0
Utbytte for 2015		0	0	-417	-417
Egenkapital per 31. desember 2016	23	3 145	994	8 314	12 452

2015

	Note	Aksjekapital	Fondsobligasjon	Annen egenkapital	Sum egenkapital
Egenkapital per 1. januar 2015		2 145	0	6 191	8 336
Resultat for regnskapsåret		0	0	1 870	1 870
Sum andre innregnede inntekter og kostnader		0	0	12	12
Renteutbetaling på fondsobligasjon	24	0		-10	-10
Utstedelse av fondsobligasjon	24	0	994	0	994
Kapitalforhøyelse		1 000	0	0	1 000
Utbytte for 2014		0	0	0	0
Egenkapital per 31. desember 2015	23	3 145	994	8 063	12 202

KONTANTSTRØMOPPSTILLING

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016	2015
Kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter		
Renteinnbetalinger	5 433	5 616
Renteutbetalinger	-3 752	-3 175
Utbetaling av garantiprovisjon og transaksjonskostnader	-32	-30
Gevinst ved realisasjon av finansielle instrumenter	15	6
Utbetaling til drift	-157	-146
Betalt skatt	-838	-404
Netto utbetaling av lån til kunder	-12 137	-7 298
Netto (økning)/reduksjon i kortsiktige plasseringer	3 212	-20 789
Netto innbetaling/(utbetaling) ved kjøp/salg av verdipapirer	25 204	19 049
Netto (økning)/reduksjon i andre eiendeler	-12	-123
Netto økning/(reduksjon) i annen gjeld	11	-7
Netto kontantstrøm fra operasjonelle aktiviteter	16 947	-7 302
Kontantstrøm fra investeringsaktiviteter		
Utbetaling ved kjøp av varige driftsmidler	-20	69
Netto kontantstrøm fra investeringsaktiviteter	-20	69
Kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter		
Innbetaling ved utstedelse av sertifikatgjeld	0	3758
Tilbakebetaling av sertifikatgjeld	0	-3855
Innbetaling ved utstedelse av obligasjonsgjeld	82 752	68 644
Tilbakebetaling av obligasjonsgjeld	-96 675	-116 443
Innbetaling ved utstedelse av Fondsobligasjon	0	994
Renteutbetaling på Fondsobligasjon	-26	-14
Innbetaling ved utstedelse av ansvarlig lån	1 991	0
Tilbakebetaling av ansvarlig lån	-1 758	0
Utbetaling av utbytte	-417	0
Innbetaling av aksjekapital	0	1000
Netto kontantstrøm fra finansieringsaktiviteter	-14 134	-45 917
Sum kontantstrøm	2 793	-53 149
Justering for valutakursendringer	-2 751	53 163
Netto kontantstrøm etter valutakursendringer	42	13
Konter og kontantekvivalenter per 1. januar	34	21
Netto endring i konter og kontantekvivalenter	42	13
Konter og kontantekvivalenter ved utgangen av perioden	76	34
Herav		
<i>Fordringer på kredittinstitusjoner uten avtalt løpetid</i>	76	34
<i>Gjeld til kredittinstitusjoner uten avtalt løpetid</i>	0	0

REGNSKAPSPRINSIPPER

SELSKAPSFORMLASJON

Kommunalbanken AS er et aksjeselskap som har som formål å yte lån til kommuner, fylkeskommuner, interkommunale selskaper og andre selskaper som utfører kommunale oppgaver. Selskapets forretningskontor er i Haakon VII's gate 5B, Oslo. Årsregnskapet for 2016 ble godkjent av styret 24. mars 2017.

GRUNNLAG FOR UTARBEIDELSE AV ÅRSREGNSKAPET

Årsregnskapet er utarbeidet i samsvar med Internasjonale Regnskapsstandarder (IFRS) som er vedtatt av EU. Årsregnskapet avlegges etter historisk kost prinsippet, med unntak av følgende regnskapsposter:

- Finansielle instrumenter målt til virkelig verdi over resultat
- Finansielle instrumenter kategorisert som Utlån og Fordringer eller Andre forpliktelser, som er sikringsobjekter, i virkelig verdisikring, hvor det finansielle instrumentet måles til amortisert kost, og verdiendring knyttet til den sikrede risikoen justerer balanseført verdi for instrumentet og resultatføres.

FUNKSJONELL VALUTA OG PRESENTASJONSVALUTA

Selskapets funksjonelle og presentasjonsvaluta er norske kroner (NOK). Balanseposter i utenlandsk valuta omregnes til norske kroner ved bruk av valutakurs på balansedagen. Resultatposter i utenlandsk valuta omregnes til norske kroner ved bruk av valutakurs på transaksjonstidspunktet. Årsregnskapet presenteres i millioner kroner med unntak av noter 6 og 7 som presenteres i tusen kroner.

ESTIMATER OG SKJØNNSMESSIGE VURDERINGER

Ledelsen anvender estimater og gjør skjønnsmessige vurderinger samt tar forutsetninger som påvirker effekten av anvendelsen av regnskapsprinsipper. Estimater og skjønnsmessige vurderinger påvirker regnskapsførte verdier av eiendeler og gjeld, og inntekter og kostnader, og kan medføre justering i regnskapsførte verdier dersom forutsetningene eller forventningene om fremtidig utvikling endrer seg. De viktigste estimatene og vurderingene i årsregnskapet omfatter:

Måling til virkelig verdi

Virkelig verdi av finansielle instrumenter som ikke omsettes i et aktivt marked eller ikke har tilgjengelige noterte priser på balansedagen fastsettes ved hjelp av verdsettelsesteknikker. Når inndata i verdsettelsesmodeller ikke kan utledes direkte fra observerbare markedsdata, gjør ledelsen vurderinger og bruker forutsetninger knyttet til kredittisiko og likviditetsrisiko i finansielle instrumenter. Selv om skjønnsmessige vurderinger og forutsetninger baserer seg i størst mulig grad på faktiske markedsforhold på balansedagen, kan de øke usikkerheten i regnskapsførte beløp. Ledelsen utviser skjønn i anvendelsen av regnskapsprinsipper særlig ved allokering av instrumenter målt til virkelig verdi i nivåhierarkiet (nivå 1,2,3), ihht IFRS 13.

FINANSIELLE INSTRUMENTER

INNREGNING OG FRAREGNING

Innregning av finansielle eiendeler og forpliktelser skjer når foretaket blir part i instrumentets kontraktmessige bestemmelser. Ved førstegangsinnregning måles alle finansielle eiendeler og forpliktelser til virkelig verdi. Innregnet beløp for finansielle eiendeler og forpliktelser som ikke er klassifisert til virkelig verdi over resultat inkluderer i tillegg transaksjonskostnader som er direkte henførbare til anskaffelsen. Innregning og fraregning av finansielle instrumenter på balansen skjer på oppgjørstidspunktet. Ved alminnelig kjøp og salg av finansielle eiendeler som utpekes til virkelig verdi innregnes virkelig verdi av eiendelen på avtaletidspunktet.

Finansielle eiendeler fraregnes når den kontraktmessige retten til kontantstrømmene utløper eller overføres. Finansielle forpliktelser fraregnes når plikten angitt i kontrakten er oppfylt, kansellert eller utløpt. Ved tilbakekjøp av utstedte obligasjoner fraregnes den balanseførte verdien av forpliktelsen, og differansen mellom oppgjørsbeløp og balanseverdi resultatføres som gevinst eller tap på transaksjonstidspunktet.

KATEGORISERING OG MÅLING

Kategorisering av finansielle instrumenter foretas på tidspunktet for innregning og bestemmer etterfølgende måling av balanseført verdi. Kategorisering av finansielle instrumenter bestemmes av deres karakter og ledelsens intensjoner ved anskaffelsen.

Finansielle eiendeler og forpliktelser utpekt til virkelig verdi over resultat (FVO)

Utvalgte sertifikater og obligasjoner i likviditetsporteføljen, utlån til kunder med rentebinding eller NIBOR-rente og utstedte obligasjoner (Obligasjonsgjeld) utpekes ved innregning til virkelig verdi over resultat for å oppnå samsvarende behandling med tilhørende derivatkontrakter, som måles til virkelig verdi over resultat. Dette medfører reduksjon i måleinkonsistens mellom sertifikater og obligasjoner, utlån og obligasjonsgjeld, og finansielle derivater.

Finansielle eiendeler holdt til forfall

Finansielle eiendeler i denne kategori er asset-backed securities, som ble anskaffet med intensjon om å holde til forfall, og enkelte verdipapirer som på grunn av uroen i finansmarkedene i 2008 fikk sterkt redusert likviditet og ble omklassifisert fra "Holdt for handelsformål" til "Holdt til forfall" med virkning fra 1. juli 2008. Finansielle eiendeler holdt til forfall måles til amortisert kost etter effektiv rente metoden.

Utlån og Fordringer

Denne kategorien omfatter utlån til kunder samt sertifikater og obligasjoner som ikke er notert i et aktivt marked. Finansielle eiendeler kategorisert som Utlån og Fordringer måles til amortisert kost etter effektiv rente metoden.

Verdipapirer kategorisert som Utlån og Fordringer kan inngå i virkelig verdisikring. Når virkelig verdisikring kommer til anvendelse, balanseføres verdiendringer som er henførbare til den sikrede risikoen under "Sertifikater og obligasjoner" og regnskapsføres mot resultat som "Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter."

Finansielle forpliktelser målt til amortisert kost

Benchmark-lån og enkelte lån fra institusjonelle investorer i nisjemarkeder utstedt i offentlige kapitalmarkeder kategoriseres som finansielle forpliktelser målt til amortisert kost og måles til amortisert kost etter effektiv rente metoden. De fleste finansielle forpliktelser under denne kategori øremerkes som sikrede objekter og omfattes av reglene for virkelig verdisikring, slik at verdiendringer som er hen-

førbare til den sikrede risikoen i obligasjonslån balanseføres under "Obligasjonsgjeld" og regnskapsføres mot resultat under "Netto realiserte verdiendringer på finansielle instrumenter".

Finansielle derivater

Finansielle derivater kategoriseres som holdt for handelsformål, med unntak for derivater øremerket som sikringsinstrumenter i virkelig verdiskringer. Alle finansielle derivater måles til virkelig verdi over resultat og klassifiseres som eiendeler når verdien er positiv, og som forpliktelser—når verdien er negativ.

VIRKELIG VERDI AV FINANSIELLE INSTRUMENTER

Finansielle instrumenter er kategorisert i virkelig verdi hierarkiet. Hvert finansielt instrument kategoriseres etter følgende nivå-fordeling, basert på det laveste nivået som har avgjørende betydning for den totale målingen av virkelig verdi.

Nivå 1

For verdipapirer som omsettes i et aktivt marked med observerbar og regelmessig kursnotering benyttes markedskurser på balanse-dagen i måling av virkelig verdi. Banken benytter markedspriser stilt av internasjonale datatilbydere (Reuters og Bloomberg). De noterte prisene benyttes som input for nivå 1 dersom de representerer faktiske markedstransaksjoner.

Av bankens finansielle instrumenter allokeres en større andel av sertifikater og obligasjoner og utstedte benchmark obligasjoner til nivå 1.

Nivå 2

For finansielle instrumenter hvor det ikke finnes tilgjengelig observerbare priser i et aktivt marked benyttes noterte priser på lignende instrumenter i et aktivt marked, eller verdsettelsesmetoder der vesentlig input er basert på observerbare markedsdata. Input benyttet under denne verdsettelseskategori inkluderer:

- observerbare markedrenter, basisswapspreader, valutakurser, aksjeindekser, aksjekurser og råvareindekser
- noterte priser og kredittspreader på balansedato på tilsvarende instrumenter fra samme utsteder med ulik løpetid hvor det gjøres justeringer for løpetidsforskjeller
- noterte priser og kredittspreader på balansedato på tilsvarende instrumenter fra samme utsteder i en annen valuta, hvor det gjøres justeringer for basisswap til aktuell valuta
- faktiske handler i identiske instrumenter hvor det gjøres justeringer for endringer i markedsparametere mellom handelsdato og balansedato
- mer likvide instrumenter fra samme utsteder med tilsvarende løpetid som tillegges en likviditetspremie som reflekterer den manglende likviditet i det aktuelle instrumentet
- potensielle nyutstedelser av tilsvarende instrument fra samme utsteder
- Av bankens finansielle instrumenter allokeres fordringer på kredittinstitusjoner samt større andeler av utlån til kunder, sertifikater og obligasjoner, finansielle derivater og obligasjonsgjeld til Nivå 2.

Nivå 3

Finansielle instrumenter som ikke omsettes i et aktivt marked og hvor virkelig verdi fastsettes ved hjelp av verdsettelsesmetoder der vesentlig input er basert på ikke observerbare data. Finansielle instrumenter som allokeres til nivå 3 omfatter sertifikater og obligasjoner med lav likviditet, fastrentelån til kunder, utstedt gjeld som ikke omsettes i et aktivt marked og hvor inndata anses å være ikke-observerbar, og OTC-derivater med opsjonselementer.

For sertifikater og obligasjoner i nivå 2 og nivå 3 benyttes ofte samme input, men vesentligheten av justeringer av markedsparametere, og i hvilken grad justering baseres på observerbare data, tillegges vekt når instrumentet skal kategoriseres i henhold til IFRS 13. Annen input som benyttes i verdifastsettelsen inkluderer:

- prisestimer for tilsvarende aktivaklasser fra markedsaktører
- markedsindekser, både obligasjonsindekser og kredittderivatindekser for tilsvarende aktivaklasser
- ikke-bindende prisforespørsler til markedsaktører
- historiske eller teoretiske volatiliteter

Opplysninger om verdsettelsesmetoder

For finansielle instrumenter som blir kategorisert i virkelig verdi hierarkiet over flere perioder, kontrolleres det om det har vært bevegelser mellom nivåene i virkelig verdi hierarkiet, ved hver periodeslutt. De finansielle instrumentenes struktur og egenskaper definerer hvilke verdsettelsesmetoder som benyttes for å fastsette virkelig verdi i Nivå 2 og 3. Virkelig verdi av instrumenter uten innebygde derivater fastsettes ved hjelp av en diskonteringsmetode, hvor diskonteringsrenten utledes av relevante observerbare pengemarkedsrenter samt andre vesentlige risikofaktorer som har betydning for verdiutviklingen. Dersom slike risikoparametere ikke kan observeres på balansedagen, kan ledelsen gjøre vurderinger og anvende estimer ved fastsettelse av virkelig verdi. Finansielle instrumenter med innebygde derivater verdsettes ved hjelp av opsjonspringsmodeller som bruker både markedsdata og estimer som parametere. De mest signifikante ikke-observerbare parametere benyttet i verdsettelse i Nivå 2 og 3, hvor ledelsen gjør vurderinger om anvendte estimer omfatter estimerte kredittisikopåslag for finansielle instrumenter som ikke omsettes i et aktivt marked.

PRESENTASJON AV FINANSIELLE EIENDELER OG FORPLIKTELSER

Kommunalbanken har ingen finansielle eiendeler og forpliktelser som motregnes og presenteres som nettobeløp i balansen. Generelle motregningsavtaler for finansielle derivater oppfyller ikke betingelsene for motregning, og alle finansielle derivater presenteres dermed brutto i balansen. Kontanter mottatt eller stilt som sikkerhet for derivateksponering reguleres i ISDA-avtaler, som gir rett til motregning ved konkurs, men oppfyller heller ikke betingelsene for motregning i IAS 32. Kontantsikkerhet presenteres brutto i balansen som gjeld til eller fordringer på kredittinstitusjoner.

NEDSKRIVNING

Finansielle instrumenter kategorisert som Utlån og Fordringer eller Holdt til forfall vurderes for nedskrivning. Ved objektive bevis for varig verdifall skal eiendelene nedskrives.

Individuelle nedskrivninger

Dersom det foreligger objektive bevis på at en tapshendelse har inntruffet, måles tapet som differansen mellom eiendelens balanseførte verdi og nåverdien av de estimerte fremtidige kontantstrømmene. Tapsbeløpet innregnes i resultatet. Når engasjementet blir vurdert for nedskrivning individuelt, blant annet tas følgende tapshendelser i betraktning:

- Vesentlige problemer hos debitor
- Betalingsmislighold eller kontraktsbrudd
- Betalingsutsettelse eller reforhandling av lånevilkår som følge av finansielle problemer hos debitor

Gruppenedskrivninger

Finansielle eiendeler vurderes for verdifall på gruppenivå basert på inndelingen av eiendelene i grupper med like risikoegenskaper. Nedskrivninger foretas dersom observerbare data indikerer en reduksjon i fremtidige kontantstrømmer fra gruppen som følge av negative endringer i debitors kredittverdighet og/eller økonomiske forhold som korrelerer med mislighold i gruppen.

Utlån til kunder vurderes som en ensartet gruppe basert på bestemmelser i kommuneloven som likestiller alle norske kommuner med hensyn til risiko for långiver. Verdipapirer vurdert til amortisert kost deles inn i grupper etter utsteders risiko, underliggende eksponering og geografisk spredning. Verdifallet beregnes per risikogruppe med utgangspunkt i forventninger til makroøkonomiske forhold, som kan påvirke motpartens betalingsevne, og tapshistorikk for de ulike risikogrupperne. På grunn av lav kredittrisiko i låneporteføljen og bestemmelser i kommuneloven, som begrenser konkursrisikoen for kommuner, vil det normalt ikke påløpe tap på utlån til kunder.

SIKRINGSBOKFØRING

Banken benytter rente- og valutaderivater for å sikre rente- og valutaeksponering i eiendeler og gjeld. Når sikringsforhold tilfredsstillende kriterier for sikringsbokføring og utpekes til sikringsbokføring, behandles det regnskapsmessig som virkelig verdisikring. De sikrede objektene i porteføljen av sertifikater og obligasjoner kategoriseres som Utlån og Fordringer, og sikret obligasjonsgjeld blir kategorisert som Andre forpliktelser.

Ved inngåelse av sikringen skjer det en formell øremerking og dokumentasjon av sikringsforholdet og selskapets mål og strategi for risikohåndtering ved å påta seg sikringen. Dokumentasjonen inkluderer identifisering av sikringsforholdet, arten av risiko som sikres og etterfølgende effektivitetstesting. Sikringene vurderes på løpende grunnlag og eventuell ineffektivitet resultatføres.

Sikringsinstrumenter måles til virkelig verdi med verdiendringer over resultat. Gevinst eller tap på sikringsobjektet som er henførbart til den sikrede risikoen justerer balanseført verdi av sikringsobjektet og innregnes i resultatet under "Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter".

KONTANTSTRØMOPPSTILLING

Kontantstrømoppstillingen utarbeides etter direkte metode og viser kontantstrømmene etter anvendelsesområde. Kontanter og kontantekvivalenter omfatter kontantbeholdning, fordringer og gjeld på kredittinstitusjoner uten oppsigelsesfrist.

PRINSIPPER FOR INNETKTSFØRING

Renteinntekter og rentekostnader presenteres som renteinntekter og rentekostnader uavhengig av klassifisering av underliggende balanseposter. Renteinntekter for balanseposter som måles til amortisert kost inntektsføres etter effektiv rentemetoden. For balanseposter som måles til virkelig verdi herunder rentederivater resultatføres renter etter hvert som de opptjenes som inntekter eller påløper som kostnader.

Urealiserte gevinster og tap på finansielle instrumenter til virkelig verdi og verdiendringer knyttet til sikret risiko på sikringsobjektet under sikringsbokføring resultatføres under "Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter". Provisjonskostnader og gebyrer kostnadsføres i perioden når tjenesten er levert.

VARIGE DRIFTSMIDLER

Varige driftsmidler vurderes til anskaffelseskost fratrukket akkumulerte avskrivninger og nedskrivninger. Ordinære avskrivninger, basert på kostpris, er beregnet lineært over driftsmidlenes antatte økonomiske levetid, og utrangeringsverdien av driftsmidlene antas å være null.

IMMATERIELLE EIENDELER

Domenenavnet defineres som en immaterielle eiendel med ubestemt utnyttbar levetid og avskrives ikke. Nytt anskaffet fagsystem som ble idriftssatt i november 2015 defineres også som en immateriell eiendel, og avskrives lineært over levetiden. Det samme gjelder en kundeportal, som ble tatt i bruk i 2016. Eiendelene testes for verdifall årlig. Dersom det foreligger en indikasjon på at eiendelene har falt i verdi, skal verdien av eiendeler skrives ned, og differanse mellom balanseført verdi og virkelig verdi innregnes i resultatet.

PENSJONSORDNINGER

Banken har pensjonsordning for de ansatte. Pensjonsordningen behandles som en ytelsesplan. Lineær opptjeningsprofil og forventet sluttlønn er lagt til grunn som opptjeningsgrunnlag. Periodens netto pensjonskostnad resultatføres under "Lønn og generelle administrasjonskostnader" og består av summen av periodens opptjening, rentekostnad på den beregnede forpliktelsen og administrasjonskostnader. Ved beregning av pensjonsforpliktelsen benyttes økonomiske og aktuarmessige estimater.

LEIEAVTALER

Leieavtaler som ikke i det vesentlige overfører all risiko og avkastning som er forbundet med eierskap av en eiendel, klassifiseres som operasjonelle leieavtaler. Leieavtaler som ikke er operasjonelle, klassifiseres som finansielle.

Leiebeløpet for operasjonelle leieavtaler kostnadsføres på lineært grunnlag i løpet av leieperioden. For finansielle leieavtaler innreg-

nes eiendelen som anleggsmiddel og fremtidig minsteleie som leieforpliktelse, målt til det laveste av eiendelens virkelige verdi og nåverdien av fremtidig minsteleie.

INNETKSTSKATT

Skatter kostnadsføres når de påløper. Det vil si at skattekostnaden er knyttet til det regnskapsmessige resultat før skatt. Det korrigeres for midlertidige og permanente forskjeller før årets skattegrunnlag for betalbar skatt framkommer. Utsatt skatt og utsatt skattefordel beregnes på grunnlag av midlertidige forskjeller mellom regnskapsmessige og skattemessige verdier ved utgangen av regnskapsåret. Ved beregning benyttes nominell skattesats. Skatteøkende og skattereduserende forskjeller innenfor samme tidsintervall vurderes mot hverandre. Skattekostnaden består av betalbar skatt (skatt på årets skattepliktige resultat), endring i netto utsatt skatt og for lite/mye avsatt betalbar skatt tidligere år. Skattesatsen ble endret fra 27% til 25% fra og med 2016, og er uendret fra og med 2017 .

EGENKAPITAL

Selskapets egenkapital består av aksjekapital, fondsobligasjon som oppfyller krav til egenkapital og tilbakeholdt overskudd. Utbytte klassifiseres som egenkapital fram til tidspunktet når vedtaket om utbetaling er truffet av generalforsamlingen. Fondsobligasjonen måles til kostpris og betalte renter fratrekkes annen egenkapital på samme måte som utbytte.

SEGMENTINFORMASJON

Selskapet har bare ett driftssegment, utlån til norske kommuner og kommunale selskaper. Det foreligger således ikke segmentopplysninger ut over de noteopplysninger som gis om utlån til kunder og virksomheten som helhet, herunder informasjon om geografisk fordeling av utlån, sertifikater og obligasjoner og inntekter fra ulike kategorier av finansielle instrumenter.

NYE STANDARDER TATT I BRUK

Kommunalbanken har ikke tatt i bruk nye IFRS standarder i 2016.

ENDRINGER I REGNSKAPSPRINSIPPER

Regnskapsprinsippene som er anvendt er konsistente med tidligere år. Andre endringer i standarder med implementering i 2016 har ikke medført vesentlig påvirkning på regnskapet til Kommunalbanken.

VEDTATTE STANDARDER SOM IKKE ER TRÅDT I KRAFT ELLER MANGLER GODKJENNELSE AV EU

IFRS 9 FINANSIELLE INSTRUMENTER

IFRS 9 Finansielle instrumenter ble ferdigstilt og offentliggjort av IASB i juli 2014, med implementering 1 januar 2018.. Standarden ble godkjent av EU høsten 2016. Denne standarden erstatter dagens IAS 39 Finansielle instrumenter: Innregning og Måling. Det er forventet at nytt regelsett vil gi noen endringseffekter for bankens nedskrivninger knyttet til utlån og obligasjonsinvesteringer som måles til amortisert kost, basert på at ny standard benytter en forventet tap metode, mens gjeldende standard benytter en påløpt tap modell. Det er igangsatt vurderinger av effekten av implementering av ny nedskrivningsmodell for bankens regnskap, men det er ikke forventet at effekten blir vesentlig basert på lav kredittrisiko knyttet til bankens eiendeler og en viss grad av måling til virkelig verdi. Ny standard omfatter også en ny modell for sikringsbokføring som kan medføre justeringer i bankens regelanvendelse på dette området. Det vil vurderes om ytterligere økonomiske sikringer som i dag ikke sikringsbokføres kan omfattes av slik behandling i ny modell. Videre har ny IFRS 9 endret modell for klassifisering og måling av finansielle instrumenter. Kommunalbanken har igangsatt arbeid med å vurdere endring i klassifisering av sine finansielle instrumenter innenfor nytt regelsett. En forventet effekt i bankens regnskap er at verdiendringer som skyldes endringer i egen kredittverdighet for obligasjonsgjeld som måles til virkelig verdi vil føres over andre inntekter og kostnader i totalresultatet i stedet for i resultatregnskapet. Kommunalbanken vil innføre IFRS 9 fra 1. januar 2018.

NOTER TIL ÅRSREGNSKAPET

NOTE 1

NETTO RENTEINTEKTER

(Beløp i NOK 1 000 000)

	Totalt	Til virkelig verdi			Holdt til forfall	Utlån og fordringer	Andre forpliktelser
		FVO	Holdt for handelsformål	Virkelig verdisikring			
Fordringer på kredittinstitusjoner	-20	-20	0	0	0	0	0
Utlån til kunder	4 933	3 293	0	0	0	1 639	0
Sertifikater og obligasjoner	562	496	0	0	0	66	0
Finansielle derivater	142	0	192	-50	0	0	0
Sum renteinntekter	5 617	3 769	192	-50	0	1 706	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	1	1	0	0	0	0	0
Obligasjonsgjeld	10 563	8 308	0	0	0	0	2 256
Finansielle derivater	-7 098	0	-6 493	-606	0	0	0
Ansvarlig lånekapital	64	64	0	0	0	0	0
Sum rentekostnader	3 530	8 373	-6 493	-606	0	0	2 256
Netto renteinntekter	2 087	-4 604	6 685	556	0	1 706	-2 256

	Totalt	Til virkelig verdi			Holdt til forfall	Utlån og fordringer	Andre forpliktelser
		FVO	Holdt for handelsformål	Virkelig verdisikring			
Fordringer på kredittinstitusjoner	5	4	0	0	0	0	0
Utlån til kunder	5 117	3 348	0	0	0	1 768	0
Sertifikater og obligasjoner	1 884	1 670	0	0	0	214	0
Finansielle derivater	-1 509	0	-1 398	-111	0	0	0
Sum renteinntekter	5 496	5 022	-1 398	-111	0	1 983	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	7	7	0	0	0	0	0
Obligasjonsgjeld	9 415	6 706	0	0	0	0	2 710
Finansielle derivater	-5 595	0	-3 775	-1 821	0	0	0
Ansvarlig lånekapital	27	27	0	0	0	0	0
Sum rentekostnader	3 854	6 740	-3 775	-1 821	0	0	2 710
Netto renteinntekter	1 642	-1 717	2 377	1 709	0	1 983	-2 710

NOTE 2

PROVISJONSKOSTNADER OG KOSTNADER VED BANKTJENESTER

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016	2015
Kostnader ved banktjenester	18	19
Andre transaksjonskostnader	14	11
Sum provisjonskostnader og kostnader ved banktjenester	32	30

NOTE 3

NETTO UREALISERTE VERDIENDRINGER PÅ FINANSIELLE INSTRUMENTER

(Beløp i NOK 1 000 000)

	Totalt	Til virkelig verdi			Utlån og fordringer	Andre forpliktelser
		FVO	Holdt for handelsformål	Virkelig verdi-sikring		
Utlån til kunder	-1 542	-1 542	0	0	0	0
Sertifikater og obligasjoner	-185	-158	0	0	-27	0
Finansielle derivater	3 247	0	3 962	-716	0	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	0
Obligasjonsgjeld	-2 564	-3 274	0	0	0	711
Ansvarlig lånekapital	70	70	0	0	0	0
Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter	-974	-4 904	3 962	-716	-27	711

	Totalt	Til virkelig verdi			Utlån og fordringer	Andre forpliktelser
		FVO	Holdt for handelsformål	Virkelig verdi-sikring		
Utlån til kunder	-271	-271	0	0	0	0
Sertifikater og obligasjoner	-331	-222	0	0	-109	0
Finansielle derivater	-17 172	0	-16 959	-213	0	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0	0	0
Obligasjonsgjeld	18 775	18 439	0	0	0	336
Ansvarlig lånekapital	115	115	0	0	0	0
Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter	1 116	18 061	-16 959	- 213	- 109	336

Endringer i virkelig verdi oppstår som følge av endringer i markedsparametre - i hovedsak kurser på obligasjoner, markedsrenter, kredittspreader, basisswapspreader og valutakurser, og reflekteres i balanseført verdi og i resultatregnskapet. Siden Kommunalbanken tar svært begrenset valutarisiko og renterisiko, vil endringene i tilhørende markedsparametrene i all hovedsak være symmetriske på eiendels- og gjeldssiden av balansen og derfor i liten grad gi nettoeffekter i resultatet. Endringer i kredittspreader for investeringer i likviditetsporteføljen og for egne utstedte obligasjoner, påvirker imidlertid resultatet betydelig. På samme måte vil også endringer i basisswaper kunne gi vesentlige nettoeffekter i resultatet.

Netto urealiserte tap i 2016 på 974 mill kroner stammer fra utlån til kunder og innlån, med henholdsvis omlag 400 mill kroner og 550 mill kroner. For utlån skyldes tapet økning i kredittspreader i rentemarkedene i 2016. For innlån skyldes tapet i hovedsak utgang i swappreder USD-NOK, som påvirker verdien av derivater som benyttes for å konvertere innlån i USD til norske kroner. Netto urealiserte gevinster på 1,1 mrd kroner i 2015 stammet fra innlån og tilhørende derivater, hvorav økte kredittspreader medførte gevinster på 600 mill kroner og inngang i swappreder USD-NOK medførte gevinster på omlag 500 mill kroner. Dersom endringene i virkelig verdi realiseres ved salg, tilbakekjøp eller terminering før forfall blir resultateffekten presentert som "Netto gevinst/(tap) på markedstransaksjoner" i resultatregnskapet.

Finansielle derivater i virkelig verdi sikring, jf Note 13 Sikringsbokføring, måles til virkelig verdi over resultatet. De tilhørende sikringsobjektene omfatter 1,1 milliarder kroner i Sertifikater og obligasjoner og 146,2 milliarder kroner i Obligasjonsgjeld, som er klassifisert som henholdsvis Utlån og fordringer og Andre forpliktelser og måles til amortisert kost. Endringer i virkelig verdi for sikringsobjektet som skyldes sikret risiko justerer balanseført verdi og resultatføres på linjen "Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter".

NOTE 4

NETTO GEVINST/(TAP) PÅ MARKEDSTRANSAKSJONER

(Beløp i NOK 1 000 000)

Kommunalbanken gjennomfører i noen grad transaksjoner som innebærer realiseringer av enten eiendeler eller gjeld. Dette består i salg av verdipapirer fra likviditetsporteføljen eller tilbakekjøp av utstedte obligasjoner. Realisert gevinst/tap presenteres på resultatlinjen Netto gevinst/tap på markedstransaksjoner.

	2016	2015
Gevinst/(tap) ved tilbakekjøp av egne obligasjoner og terminering av tilhørende finansielle derivater	5	25
Gevinst/(tap) ved salg av verdipapirer og terminering av finansielle derivater	10	-19
Netto gevinst/(tap) på markedstransaksjoner	15	6

NOTE 5

LØNN OG ADMINISTRASJONSKOSTNADER

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016	2015
Lønn	73	66
Arbeidsgiveravgift	10	9
Pensjonskostnader	12	12
Andre ytelser	3	2
Administrasjonskostnader	27	26
Sum lønn og administrasjonskostnader	125	115
<i>Gjennomsnittlig antall årsverk</i>	70	62

NOTE 6

GODTGJØRELSE TIL LEDENDE ANSATTE

(Beløp i NOK 1 000)

Styret vil legge følgende erklæring om lønn og godtgjørelse til ledende ansatte frem for generalforsamlingen:

Godtgjørelsesordningen til ledende ansatte

Kommunalbankens godtgjørelsespolitikk for ledende ansatte er forankret i bankens verdigrunnlag, personalpolitikk og i tråd med eiers forventninger til selskapet og dets system for samlet godtgjørelse til bankens øverste ledere. Hovedprinsippene for fastsettelse av lønn til ledende ansatte er at samlet godtgjørelse skal være konkurransedyktig, men ikke lønnsledende sammenlignet med tilsvarende selskaper i bank- og finanssektoren.

Godtgjørelsesordningen for ledende ansatte følger bestemmelsene i finansforetaksloven¹, forskrift om godtgjørelser i finansinstitusjoner² presisert i rundskriv³ fra Finanstilsynet og statens retningslinjer for lederlønn⁴.

Godtgjørelsesordningen for alle ansatte, inkludert ledende ansatte består av fastlønn, variabel lønn, pensjonsytelser og andre naturalytelser, herunder personalforsikring, avis, mobiltelefon samt tilgang til en boliglånsordning. Banken har ingen aksjeprogrammer eller opsjoner. Fastlønnen er hovedelementet i godtgjørelsesordningen. Styret fastsetter årlig kvantitative kriterier for variabel lønn for kommende regnskapsår som kan gi en utbetaling i påfølgende regnskapsår på inntil 1,5 månedslønner.

Fastlønnen til alle ansatte justeres årlig med virkning fra 1. januar etter en samlet vurdering av resultater, bidrag til felles måloppnåelse, etterlevelse av bankens verdier og for personalledere også lederferdigheter.

Ledende ansatte er definert som administrerende direktør og dennes ledergruppe, jf. tabellene.

Styringssystem og beslutningsprosess

Styret har nedsatt et saksforberedende utvalg – kompensasjonsutvalget – som forbereder styrets behandling av prinsipielle spørsmål knyttet til godtgjørelsesordningen, retningslinjer for variabel lønn og retningslinjer for godtgjørelse til ledende ansatte. Styret har fastsatt instruks for utvalget. Utvalgets referater legges frem for styret. Kompensasjonsutvalget har tre medlemmer og oppnevnes årlig av og blant styrets medlemmer. Ved utgangen av 2016 besto utvalget av Else Bugge Fougner (leder), Rune Midtgaard og Petter Steen jr.

Styret fastsetter årlig retningslinjer for lønn til ledende ansatte samt retningslinjer for variabel lønn. Banken foretar årlig en gjennomgang av praktiseringen av den variable delen av godtgjørelsesordningen i en skriftlig rapport som gjennomgås av interntrevisor i tråd med godtgjørelsesforskriften.

Styret fastsetter godtgjørelse til administrerende direktør. Administrerende direktør fastsetter godtgjørelse til øvrige ledende ansatte innenfor rammen av styrets retningslinjer der styrets innspill medtas i vurderingen før endelig fastsettelse. Administrerende direktørs beslutning legges deretter frem for styret til orientering.

Samlede ytelser til bankens ledende ansatte i 2016

Pensjonsytelser

Ledende ansatte er medlem av den ytelsesbaserte offentlige tjenestepensjonsordning i KLP for lønn under 12G. Denne ordningen gir med 30 års opptjeningsstid rett til levealdersjustert alderspensjon på 66% av pensjonsgrunnlaget på fratredelsestidpunktet. Ordningen inkluderer også uføre- og etterlattepensjon samt avtalefestet tidligpensjon.

Fastlønn

Fastlønnen inkluderer i 2016 en ordinær lønnsjustering, og reflekterer i tillegg det forhold at tidligere avtalefestet pensjon over 12G ble omgjort til et varig lønnstillegg fra 1. november 2015, i forbindelse med bortfall av pensjon over 12G.

Variabel lønn

Retningslinjene, herunder kriterier for variabel lønn for alle ansatte i banken ble vedtatt av styret i februar 2016 for regnskapsåret 2016 og har gitt alle ansatte en variabel lønn på 1,5 månedslønner.

Andre ytelser

Andre ytelser består av forsikringsordninger, mobiltelefon, avisabonnement, o.l. på samme vilkår som for øvrige ansatte. Forsikringsordningene omfatter personalforsikringer, herunder helseforsikring, og reiseforsikring samt uføre- og etterlatteforsikring opptil gjeldende fastlønnsnivå.

Administrerende direktør, direktør finansmarkeder og utlånsdirektør har en årlig bilgodtgjørelse på hhv. 130.000, 80.000 og 50.000 kroner.

Administrerende direktør har under gitte forutsetninger en etterlønnsavtale tilsvarende ett års fastlønn.

1 Lov om finansforetak og finanskonsern LOV-2015-12-04-96

2 Forskrift om godtgjørelsesordninger i finansinstitusjoner, verdipapirforetak og forvaltningsselskap i verdipapirfond (FOR-2010-12-01-1507)

3 Rundskriv 15/2014 fra Finanstilsynet

4 Retningslinjer for lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte i foretak og selskaper med statlig eierandel, fastsatt av NFD 13.2.2015.4

(Beløp i NOK 1 000)

2016

Godtgjørelse til ledende ansatte	Fastlønn	Etterbetaling for pensjon over 12G fra 01.01.16	Variabel lønn opptjent i perioden*	Andre ytelser	Pensjonspremie
Kristine Falkgård Administrerende direktør	3 075	0	361	200	192
Martin Spillum Direktør finansmarkeder (til 30.10.2016)	2 462	0	298	134	172
Jannicke Trumpy Granquist Økonomidirektør / CFO	1 830	0	224	49	150
Tor Ole Steinsland Direktør kommunikasjon og samfunnskontakt	1 266	0	154	39	157
Håvard Thorstad Direktør risikostyring	1 651	0	210	31	166
Ilse Margarete Bache Stabsdirektør	1 470	0	177	46	142
Lars Strøm Prestvik Utlånsdirektør	1 546	0	188	118	147
Sum godtgjørelse til ledende ansatte	13 300	0	1 612	617	1 126
Sum godtgjørelse til ansatte med arbeidsoppgaver av vesentlig betydning for foretakets risikoeksponering	17 239	0	1 886	590	2 317
Sum godtgjørelse til ansatte med kontrolloppgaver	21 450	0	2 775	517	2 711

*Utbetales i påfølgende år

2015

Godtgjørelse til ledende ansatte	Fastlønn	Etterbetaling for pensjon over 12G fra 01.01.15	Variabel lønn opptjent i perioden*	Andre ytelser	Pensjonspremie
Kristine Falkgård Administrerende direktør	2 551	1 266	351	159	175
Martin Spillum Direktør finansmarkeder	2 319	28	294	116	161
Jannicke Trumpy Granquist Økonomidirektør/CFO	1 647	119	217	20	142
Tor Ole Steinsland Direktør kommunikasjon og samfunnskontakt	1 197	62	150	31	148
Håvard Thorstad Direktør risikostyring (fra 01.11.2015)	275	0	34	4	0
Frank Øvrebø Direktør risikostyring (til 30.10.2015)	1 355	113	169	19	155
Ilse Margarete Bache Stabsdirektør	1 355	81	172	23	144
Lars Strøm Prestvik Utlånsdirektør (fra 01.07.2015)	1 343	68	182	69	141
Sum godtgjørelse til ledende ansatte	12 042	1 737	1 569	441	1 066
Sum godtgjørelse til ansatte med arbeidsoppgaver av vesentlig betydning for foretakets risikoeksponering	16 827	91	2 178	644	2 256
Sum godtgjørelse til ansatte med kontrolloppgaver	16 907	0	2 231	416	2 236

Styrehonorar	2016	2015
Styreleder Else Bugge Fougner ^{1 3}	405	386
Styrets nestleder Nils R Sandal (til 05.06.15) ¹	0	70
Styrets nestleder Martin Skancke (nestleder fra 05.06.15) ³	264	273
Styremedlem Nanna Egidius ²	197	178
Styremedlem Martha Takvam ^{2 3}	310	304
Styremedlem Rune Sollie (til 03.06.16) ²	98	178
Styremedlem Rune Midtgaard ^{1 2}	210	155
Styremedlem Petter Steen jr. (fra 05.06.15) ¹	162	70
Styremedlem Brit Rugland. (fra 03.06.16) ²	100	0
Styremedlem ansattes representant Roald Fischer (til 05.06.15)	0	54
Styremedlem ansattes representant Jarle Byre (fra 05.06.15) ¹	182	90
Styremedlem ansattes representant Marit Urmo Harstad (til 03.06.16)	70	123
Styremedlem ansattes representant May-Iren Walstad Wassås (fra 03.06.16)	72	0
Styremedlem ansattes vararepresentant Andreas Alestrøm (fra 05.06.15)	0	0
Styremedlem ansattes vararepresentant Marit Urmo Harstad (fra 03.06.16)	0	0
Styremedlem ansattes vararepresentant Jarle Byre (til 05.06.15)	0	32
Sum styrehonorar	2 070	1 913

1 Medlem av kompensasjonsutvalget

2 Medlem av revisjonsutvalget

3 Medlem av risikoutvalget

Honorar til kontrollkomiteen	2016	2015
Kontrollkomiteens leder Kjell Inge Skaldebø (til 03.06.16)	29	57
Medlem Anne-Ma Tostrup Smith (til 03.06.16)	18	35
Medlem Ole Rødal (til 03.06.16)	18	35
Varamedlem Roy Jevard (til 03.06.16)	18	35
Sum honorar til kontrollkomiteen	83	162

Honorar til representantskapet	2016	2015
Leder Svein Ludvigsen	23	23
Medlemmer	73	67
Sum honorar til representantskapet	96	90

Revisjonshonorar	2016	2015
Lovpålagte revisjonstjenester	983	1 098
Andre attestasjonsoppgaver	981	822
Skatterådgivning	520	77
Andre tjenester utenfor revisjon	57	7
Sum revisjonshonorar eks MVA	2 541	2 004

NOTE 7

PENSJONER

(Beløp i NOK 1 000)

Kommunalbanken har en kommunal tjenstepensjonsordning for alle ansatte som dekkes gjennom en kollektiv pensjonsforsikring i Kommunal Landspensjonskasse (KLP). Pensjonsordningen omfatter alderspensjon, uførepensjon, ektefelle- og barnpensjon. Pensjonsordningen samordnes med folketrygdens ytelser. Pensjonsordningen oppfyller kravene i lov om obligatorisk tjenstepensjon.

Tjenstepensjonen gir rett til en brutto pensjonsytelse på 66 prosent av pensjonsgrunnlaget på fratredelsestidspunktet justert for levealder. Full opptjeningstid er 30 år. Kommunalbanken har en ordning med avtalefestet pensjon (AFP) som er medtatt i beregningen av pensjonsforpliktelsen. Ordningen med driftspensjon for lønn over 12G er lukket med virkning fra 1. april 2011, og ble i 2015 avsluttet for nåværende ansatte som på dette tidspunktet var omfattet av ordningen. For ytterligere informasjon om avvikling av pensjon over 12G, se note 6.

Pensjonskostnader og pensjonsforpliktelse inkluderer arbeidsgiveravgift.

Eiendelene i pensjonsordningen er plassert i en kollektiv portefølje og kan ikke spesifiseres med hensyn på aktivklasser.

Økonomiske forutsetninger for beregning av pensjonsforpliktelse og pensjonskostnader	31.12.2016	31.12.2015
Diskonteringsrente	2,60 %	2,70 %
Forventet lønnsvekst	2,50 %	2,50 %
Forventet G-regulering	2,25 %	2,25 %
Forventet pensjonsregulering	1,48 %	1,48 %

Kommunalbanken har benyttet obligasjoner med fortrinnsrett (OMF) i det norske markedet som grunnlag for å fastsette diskonteringsrenten for 2016 og 2015. De aktuarmessige forutsetningene er basert på vanlige benyttede forutsetninger når det gjelder demografiske faktorer.

Pensjonskostnader	Kollektiv ordning		Pensjon over drift	
	2016	2015	2016	2015
Nåverdi av årets opptjening	8 934	8 191	0	635
Netto rentekostnad	1 027	1 099	443	450
Administrasjonskostnader	249	224	0	0
Arbeidsgiveravgift	1 440	1 342	62	153
Resultatført pensjonskostnad inkl. aga og adm	0	0	0	0
Sum pensjonskostnader	11 649	10 856	505	1 238
Estimatavvik via andre innregnede inntekter og kostnader	902	-12 208	273	-3 889
Netto pensjonskostnader	12 551	-1 352	778	-2 651

Pensjonsforpliktelse	Kollektiv ordning		Pensjon over drift	
	2016	2015	2016	2015
Brutto påløpt pensjonsforpliktelse	107 371	94 813	16 958	16 512
Pensjonsmidler	-78 422	-68 608	0	0
Arbeidsgiveravgift	4 082	3 695	2 391	2 328
Netto pensjonsforpliktelse	33 031	29 900	19 349	18 840

Endring i pensjonsforpliktelse	Kollektiv ordning		Pensjon over drift	
	2016	2015	2016	2015
Pensjonsforpliktelse per 1. januar	29 900	39 029	18 840	21 757
Netto pensjonskostnad	12 551	-1 352	778	-2 651
Innbetalt premie inkl arbeidsgiveravgift	-9 419	-7 778	-270	-266
Netto pensjonsforpliktelse per 31. desember	33 031	29 900	19 349	18 840

Endring i virkelig verdi av pensjonsmidler	Kollektiv ordning		Pensjon over drift	
	2016	2015	2016	2015
Virkelig verdi av pensjonsmidler per 1. januar	68 608	58 340	0	0
Renteinntekt	1 762	1 207	0	0
Aktuariell gevinst/tap på pensjonsmidlene	996	3 424	0	0
Administrasjonskostnad	-249	-224	0	0
Innbetalt premie	8 255	6 816	237	233
Utbetalinger	-951	-955	-237	-233
Virkelig verdi av pensjonsmidler per 31. desember	78 422	68 608	0	0

NOTE 8

SKATT

(Beløp i NOK 1 000 000)

Skattesatsen ble redusert fra 27% til 25% fra og med 2016.

	2016	2015
Betalbar skatt	0	832
Endring i utsatt skatt	230	-119
For mye/lite kostnadsført tidligere år	0	0
Sum skattekostnad	230	713

Avstemming av effektiv skattesats	2016	2015
Resultat før skatt	919	2 583
Beregnet skatt (25% i 2016, 27 %i 2015)	230	697
Effekt av endring i skattesats	0	16
Skattekostnad	230	713
Effektiv skattesats	25 %	27,6 %

Utsatt skatt og utsatt skattefordel	2016	2015
Utsatt skatt/(utsatt skattefordel) per 1. januar	-201	-86
Endring i utsatt skatt resultatregnskap	230	-119
Endring i utsatt skatt, fra poster ført via andre innregnede inntekter og kostnader	0	5
Endring i utsatt skatt, fra poster ført mot egenkapital (fondsobligasjon)	-17	0
Utsatt skatt/(utsatt skattefordel) per 31. desember	12	-201

Midlertidige forskjeller	2016	2015
Anleggsmidler	-4	-1
Pensjonsforpliktelse	-52	-33
Regnskapsmessige avsetninger	-10	-11
Tidfesting av rentegevinst/tap på finansielle derivater	2 597	157
Tidfesting av over-/underkurs på finansielle instrumenter	-1 602	-1 465
Urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter	-411	563
Tidfesting av valuta gevinst/-tap på finansielle instrumenter	7 900	0
Fremførbart skattemessig underskudd	-8 370	0
Sum midlertidig forskjell	48	-791
Utsatt skatt/(utsatt skattefordel)	12	-201

Kommunalbanken har mottatt varsel om endring av ligning for 2014. Prosessen er pågående og det forventes vedtak i 2017. Kommunalbanken har hatt innsigelser mot enkelte av påstandene i varselet.

Saksforholdet gjelder skattemessig periodisering av finansielle instrumenter, først og fremst ved praktiseringen av realisasjonsprinsippet på valutaelementet i finansielle instrumenter. Skattemyndighetenes påstander vil kunne innebære en endret periodisering/tidfesting av skattemessig inntekt/kostnad over tid, men ingen endring i hva som er skattemessig inntekt/kostnad over instrumentenes levetid.

I regnskapet for 2016 har Kommunalbanken innrettet seg etter skattemyndighetenes påstander, og dermed regnskapsført endringer i utgående midlertidige forskjeller for finansielle instrumenter, i tråd med varselet. Det er Kommunalbankens oppfatning at skatteetatens påstander vil kunne gi større og mer volatile midlertidige forskjeller, men ikke ha vesentlig effekt for bankens skattekostnad. Endringer i skattesats mellom ligningsår kan imidlertid gi noe effekt på skattekostnaden.

NOTE 9

LEIEAVTALER

(Beløp i NOK 1 000 000)

Fremtidig minsteleie	2016	2015
Under 1 år	6	6
1-5 år	17	23
Over 5 år	0	0
Sum fremtidig minsteleie	23	29

Leieavtaler kostnadsført i perioden	7	7
-------------------------------------	---	---

Operasjonelle leieavtaler hvor Kommunalbanken er en leietaker relaterer seg hovedsakelig til leie av kontorlokaler i Haakon VII's gate i Oslo.

NOTE 10

KLASSIFISERING AV FINANSIELLE INSTRUMENTER

(Beløp i NOK 1 000 000)

2016	Totalt	Til virkelig verdi			Holdt til forfall	Utlån og fordringer	Andre forpliktelser
		FVO	Holdt for handelsformål	Virkelig verdi-sikring			
Fordringer på kredittinstitusjoner	16 182	5 208	0	0	0	10 974	0
Utlån til kunder	267 521	164 748	0	0	0	102 773	0
Sertifikater og obligasjoner	118 550	117 414	0	0	21	1 115	0
Finansielle derivater	15 921	0	14 955	966	0	0	0
Sum finansielle eiendeler	418 174	287 370	14 955	966	21	114 864	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	7 584	0	0	0	0	0	7 584
Sertifikater og andre kortsiktige låneopptak	0	0	0	0	0	0	0
Obligasjonsgjeld	369 933	223 710	0	0	0	0	146 223
Finansielle derivater	26 275	0	25 246	1 029	0	0	0
Ansvarlig kapital	1 974	1 974	0	0	0	0	0
Sum finansiell gjeld	405 765	225 684	25 246	1 029	0	0	153 807

2015	Totalt	Til virkelig verdi			Holdt til forfall	Utlån og fordringer	Andre forpliktelser
		FVO	Holdt for handelsformål	Virkelig verdi-sikring			
Fordringer på kredittinstitusjoner	19 428	2 190	0	0	0	17 238	0
Utlån til kunder	256 815	159 525	0	0	0	97 289	0
Sertifikater og obligasjoner	149 944	146 687	0	0	69	3 188	0
Finansielle derivater	22 831	0	21 016	1 815	0	0	0
Sum finansielle eiendeler	449 018	308 402	21 016	1 815	69	117 716	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	7 167	0	0	0	0	0	7 167
Sertifikater og andre kortsiktige låneopptak	0	0	0	0	0	0	0
Obligasjonsgjeld	390 107	231 332	0	0	0	0	158 775
Finansielle derivater	37 207	0	36 435	772	0	0	0
Ansvarlig kapital	1 764	1 764	0	0	0	0	0
Sum finansiell gjeld	436 245	233 096	36 435	772	0	0	165 942

NOTE 11

FINANSIELLE INSTRUMENTER MÅLT TIL VIRKELIG VERDI

(Beløp i NOK 1 000 000)

2016	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Totalt
Fordringer på kredittinstitusjoner	0	5 208	0	5 208
Utlån til kunder	0	99 019	65 728	164 747
Sertifikater og obligasjoner	58 275	56 628	2 511	117 414
Finansielle derivater	0	13 507	2 414	15 921
Sum finansielle eiendeler til virkelig verdi	58 275	174 363	70 653	303 291
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0
Obligasjonsgjeld	0	146 853	76 857	223 710
Finansielle derivater	0	5 909	20 366	26 275
Ansvarlig lånekapital	0	0	1 974	1 974
Sum finansielle forpliktelser til virkelig verdi	0	152 762	99 197	251 959

Det var ingen vesentlige overføringer mellom Nivå 1 og Nivå 2 i perioden.

2015	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Totalt
Fordringer på kredittinstitusjoner	0	2 190	0	2 190
Utlån til kunder	0	100 695	58 830	159 525
Sertifikater og obligasjoner	84 660	56 060	5 967	146 687
Finansielle derivater	0	20 572	2 259	22 831
Sum finansielle eiendeler til virkelig verdi	84 660	179 517	67 056	331 233
Gjeld til kredittinstitusjoner	0	0	0	0
Obligasjonsgjeld	0	158 630	72 702	231 332
Finansielle derivater	0	7 527	29 680	37 207
Ansvarlig lånekapital	0	0	1 764	1 764
Sum finansielle forpliktelser til virkelig verdi	0	166 157	104 146	270 302

Det var ingen vesentlige overføringer mellom Nivå 1 og Nivå 2 i perioden.

Opplysninger om virkelig verdi

Benyttede metoder for fastsettelse av virkelig verdi faller inn under tre kategorier, som reflekterer forskjellig grad av verdsettelsesusikkerhet:

Nivå 1: Bruk av noterte priser i aktive markeder.

Nivå 2: Bruk av verdsettelsesmetoder med observerbare markedsdata som input

Nivå 3: Bruk av verdsettelsesmetoder hvor input er basert på vesentlig grad av ikke-observerbare data/estimer.

Verdsettelsesmetoder benyttet i verdifastsettelse i Nivå 2 og 3 inkluderer diskontering av fremtidige kontantstrømmer og opsjonspringsmodeller, som bruker både observerbare markedsdata og estimer som inndata. Alle endringer i virkelig verdi justerer balanseført verdi av eiendeler og forpliktelser og resultatføres på linjen "Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter".

Banken har utarbeidet overordnede og utfyllende retningslinjer for verdsettelse som beskriver prinsipper for verdsettelse av finansielle instrumenter. Hovedprinsippet er at virkelig verdi skal måles til den verdi eiendelen kan selges eller gjeld kjøpes tilbake/overføres, og at det i så stor grad som mulig skal benyttes observerbare data i verdsettelsen og gjøres kvalitetssikring mot alternative kilder. Retningslinjene angir også hyppigheten av verdsettelsen av forskjellige instrumenttyper og prosedyrer for kontroll av virkelig verdi.

Fordringer på kredittinstitusjoner

Fordringer på kredittinstitusjoner målt til virkelig verdi inkluderer kortsiktige pengemarkedsplasseringer med avtalt løpetid gjort med andre finansinstitusjoner. Grunnet kort løpetid er den virkelige verdien tilnærmet lik hovedstol. Disse plasseringene allokteres til nivå 2.

Utlån til kunder

Nivå 2: Korte sertifikatlån og Nibor-lån med flytende margin har løpetid og/eller rentebetingelser som gir kunden større fleksibilitet til å bytte kredittgiver dersom markedsbetingelsene endrer seg. Dette medfører større konkurranse og bedre likviditet i lånemarkedet, og gjør at observerbare priser på nye lån kan benyttes som input i verdsettelse av disse utlånsproduktene.

Nivå 3: Fastrentelån innvilges på individuell basis og omsettes ikke i et aktivt marked. Observerbare markedspriser er dermed ikke tilgjengelig etter kontraktsinngåelse på de fleste lån. Et vesentlig element i verdifastsettelsen av slike lån er kredittrisikopåslag, som estimeres på hver balansedato. Kredittrisikoen anses å være lik for alle norske kommuner. I fravær av observerbare kredittspreader gjør ledelsen forutsetninger og estimerer relevante kredittrisikopåslag for forskjellige løpetider basert på priser på lån gitt i en periode

nærmere balansedagen. Det benyttes lån fra en begrenset tidsperiode inntil rapporteringstidspunktet ved fastsettelse av kredittpåslaget for å sikre tilstrekkelige data og representative estimater. I tillegg gjøres det en vurdering av om forhold opp mot balansedagen tilsier at den valgte tidsperioden ikke tilstrekkelig reflekterer markedsforholdene på rapporteringstidspunktet.

Sertifikater og obligasjoner

Verdifastsettelse basert på noterte priser i et aktivt marked med flere villige kjøpere og selgere gir et estimat på virkelig verdi med lavest grad av verdsettelsesusikkerhet (nivå 1). Som input for Nivå 1-verdsettelse benyttes priser på sertifikater og obligasjoner stilt av internasjonale dataleverandører (Reuters og Bloomberg), som representerer faktiske markedstransaksjoner.

Virkelig verdi av sertifikater og obligasjoner uten tilstrekkelig grad av noterte priser i et aktivt marked på balansedato beregnes ved å diskontere fremtidige kontantstrømmer med diskonteringsrenter utledet av observerbare pengemarkedsrenter. Diskonteringsrentene justeres for kreditt- og likviditetsrisiko knyttet til de aktuelle verdipapirene basert på i så stor grad som mulig observerbare markedsdata. Justeringen for kreditt- og likviditetsrisiko foretas for grupper av verdipapirer basert på utsteders rating, valuta, løpetid, underliggende eksponering og geografisk beliggenhet. På hver rapporteringsdato allokterer ledelsen plasseringene til nivå kategori. I noen grad, i tilfeller med lite aktivitet i markedet for verdipapiret eller tilsvarende verdipapirer, benyttes ikke-observerbare estimerte kreditt- og likviditetsrisikopåslag. Der dette er vesentlig for verdsettelsen allokteres verdipapiret til nivå 3, noe som reflekterer betydelig usikkerhet knyttet til fastsettelsen av virkelig verdi. For mer informasjon om input i virkelig verdiberegning, se Regnskapsprinsipper.

Obligasjongjeld

Obligasjongjelden deles inn i fire hovedgrupper ut fra hvilket innlånprodukt og derav lånedokumentasjon som benyttes. De fire gruppene er offentlige benchmark-lån i USD og Euro, lån i offentlige nisjemarkeder, privat plasserte lån og retail lån. De to første gruppene karakteriseres av offentlige (noterte) syndikerte lån i ulike valutaer hvor utstedelsens størrelse utgjør den primære forskjellen mellom de to gruppene. For noterte benchmark obligasjoner finnes det noterte priser i et aktivt marked slik at disse anses å tilhøre nivå 1, med begrenset verdsettelsesusikkerhet. Disse er i hovedsak sikringsbokført, se note 12 og 13. For lån i offentlige nisjemarkeder finnes det også til dels noterte priser, men aktiviteten og likviditeten anses noe lavere slik at det vurderes at verdsettelsen i hovedsak gjøres ved bruk av modeller med bruk av observerbare markedsdata. Slike utstedte obligasjoner anses å tilhøre nivå 2, og innehar noe verdsettelsesusikkerhet. For disse obligasjonslånene benyttes en diskontert kontantstrøm modell i fastsettelsen av virkelig verdi, der input er markedsrenter, noterte priser og priser på sammenlignbare instrumenter justert for forskjeller i løpetid, størrelse og valuta. Priser på nye utstedelser benyttes i tillegg som en viktig indikator i verdsettelsen, samt at banken gjør ikke-bindende prisforespørsler mot meglere.

Den tredje gruppen er privatplasserte lån hvor obligasjonens betingelser spesialtilpasses en enkelt investor. Den siste hovedgruppen er retail lån, dvs. lån solgt til ikke-profesjonelle aktører. Obligasjonslånene i disse to gruppene er ikke noterte og omsettes normalt ikke i annenhåndsmarkedet. I tillegg er dette i stor grad strukturerte produkter med opsjonselementer knyttet til aksjekurser, aksjeindekser, valutakurser eller råvarepriser. Noterte/observerbare priser er således ikke tilgjengelige for obligasjonen, og normalt benyttes ikke-observerbare data i vesentlig grad i verdsettelsen. Disse innlånstypene er allokert til Nivå 3 i verdsettelseshierarkiet, og innehar således betydelig usikkerhet knyttet til fastsettelsen av virkelig verdi. Valg av metode og relevante inndata for verdsettelsen er betinget av obligasjonslånets struktur og vilkår. Alle obligasjonslånene i disse gruppene verdsettes ved hjelp av en diskonteringsmetode, hvor inndata er markedsrenter og kredittpåslag utledet av prisene som stilles til meglere via bankens informasjonskanaler. Kredittpåslaget anses for disse gruppene som en ikke-observerbar parameter, dvs et estimat. For strukturerte obligasjoner med opsjonselementer benyttes i tillegg opsjonsprisermodeller, for å beregne forventede kontantstrømmer. I disse tilfellene brukes markedsrenter, valutakurser, aksjekurser eller aksjeindeksverdier og implisitte eller historiske volatiliteter som parametere.

Finansielle derivater

Alle derivatkontrakter benyttes i økonomiske sikringer av rente- og valutarisiko og annen markedsrisiko i strukturerte innlån, og er unoterte OTC-kontrakter. For basisswapavtaler USD-NOK, USD-EUR og EUR-NOK, FX-swap, renteswapper, FRA-avtaler og ordinære rente- og valutaswapper uten opsjonselementer fastsettes virkelig verdi ved å diskontere fremtidige kontantstrømmer med diskonteringsrenter utledet av observerbare markedsdata som basisspreader og swaprentekurver. Disse kontraktene allokteres til nivå 2, men med til dels stor grad av aktivitet i markedene for nye kontrakter og relevante markedsparametere. Rente- og valutaswapper eller renteswapper som er økonomisk sikring av strukturerte innlån og hvis avkastning er knyttet til utvikling i aksjekurs, aksjeindeks, valutakurs eller råvarepris og dermed inneholder en eller flere opsjonselementer, verdsettes som for tilhørende obligasjoner ved hjelp av en kombinasjon av diskontering av kontantstrømmer og opsjonsprisermodeller. Disse allokteres til nivå 3 ved vesentlig bruk av ikke-observerbare inndata i form av volatiliteter.

Opplysninger om verdsettelsesmetoder (nivå 2 og 3)

De finansielle instrumentenes struktur og vilkår definerer hvilken verdsettelsesmetode som benyttes for å fastsette virkelig verdi. Virkelig verdi av instrumenter uten innebygde derivater eller opsjonselementer fastsettes ved hjelp av en diskonteringsmetode, hvor diskonteringsrenten utledes av relevante observerbare pengemarkedsrenter samt eventuelle andre vesentlige risikofaktorer som har betydning for verdiutviklingen. Dersom slike risikoparametere ikke kan observeres på balansedagen, kan ledelsen gjøre vurderinger og anvende estimater ved fastsettelse av virkelig verdi. De mest signifikante ikke-observerbare data benyttet i verdsettelse i Nivå 3, hvor ledelsen gjør vurderinger om anvendte estimater, er kreditt- og likviditetsrisikopåslag for finansielle instrumenter (obligasjoner og utlån) som ikke omsettes i et aktivt marked. Finansielle instrumenter med innebygde derivater eller opsjonselementer verdsettes ved hjelp av en kombinasjon av en diskonteringsmetode og opsjonsprisermodeller som bruker både markedsdata og estimater som inndata. For finansielle instrumenter som er i beholdningen over flere perioder, kontrolleres det om det har vært bevegelser mellom nivåene i virkelig verdi hierarkiet, ved hver periodeslutt.

Det gjøres analyser av virkelig verdi og periodens verdiendring ved periodeslutt, samt av bakgrunnen for utviklingen i virkelig verdi.

Avstemming av endringer i nivå 3	Utlån til kunder	Sertifikater og obligasjoner	Obligasjons-gjeld	Ansvarlig lånekapital	Finansielle derivater
Balansført verdi per 31. desember 2015	58 830	5 967	72 702	1 764	-27 421
Kjøp	0	6 255	- 925	0	-1 011
Salg	0	0	0	0	0
Nye utstedelser	30 857	0	33 974	2 051	0
Nedbetaling	-23 184	-7 223	-25 721	-1 787	3 642
Overføring til Nivå 3	1 874	6 309	0	0	0
Overføring ut av Nivå 3	-5 908	-7 560	0	0	0
Gevinst/tap resultatført i perioden	3 259	-1 236	-3 173	- 54	6 838
Balansført verdi per 31. desember 2016	65 728	2 511	76 857	1 974	-17 952

	Utlån til kunder	Sertifikater og obligasjoner	Obligasjons-gjeld	Ansvarlig lånekapital	Finansielle derivater
Balansført verdi per 31. desember 2014	46 456	4 193	89 562	1 895	-10 405
Kjøp	0	2 795	-2 306	0	-4 054
Salg	0	0	0	0	0
Nye utstedelser	25 442	0	17 809		0
Nedbetaling	-14 177	-3 589	-33 648		1 130
Overføring til Nivå 3	4 279	15 174	0	0	0
Overføring ut av Nivå 3	-5 553	-12 476	0	0	0
Gevinst/tap resultatført i perioden	2 383	- 130	1 285	- 131	-14 092
Balansført verdi per 31. desember 2015	58 830	5 967	72 702	1 764	-27 421

Beskrivelse av vesentlige ikke-observerbare data benyttet i verdsettelsen, innenfor nivå 3

I tilfeller med svært liten eller ingen markedsaktivitet for det relevante instrumentet baseres verdsettelsen i vesentlig grad på estimater som inndata til modellen. Det vesentligste estimatet omfatter et påslag til den relevante rentekurven. For egen obligasjonsgjeld inkluderer påslaget likviditetsrisiko, egen kredittrisiko og markedsrisikoen i det aktuelle valutamarkedet. Målt i USD rente varierer påslagene fra LIBOR -50 bp for de laveste påslagene på kort løpetid, til LIBOR +76 bp for de høyeste påslagene på lengre løpetid. For sertifikater og obligasjoner inkluderer rentepåslaget likviditetsrisiko, kredittrisiko hos utsteder og markedsrisikoen i det aktuelle valutamarkedet. Målt i USD rente varierer påslagene fra LIBOR -20 bp til LIBOR +200 bp. Andre vesentlige ikke-observerbare inndata omfatter volatiliteter innenfor opsjonspringsmodeller, som benyttes for instrumenter med opsjonselementer. Utover dette er inndataene som benyttes i verdsettelsen av instrumenter med opsjonselementer i hovedsak observerbare.

Sertifikater og obligasjoner til en verdi av 1 251 mill kroner ble i 2016 overført fra nivå 3 til nivå 1 eller nivå 2, basert på bedret likviditet og økt markedsaktivitet for de aktuelle verdipapirene. For utlån til kunder skyldes overføring ut av nivå 3 at kunder slutter en periode med fastrentebinding, det vil si at det skjer et produktskifte.

Det totale kredittpåslaget og rentekurven er sensitiv for endring i enhver underliggende bestanddel. Ved endring i kredittpåslag, likviditetsrisiko eller markedsrisiko i det aktuelle valutamarkedet, vil dette således påvirke virkelig verdi for instrumentet. Se sensitivitetsanalysen i følgende tabell for virkningen av 10 bp økning av diskonteringsrenten.

Sensitivitetsanalyse nivå 3 - rentekurve	2016		2015	
	Bokført verdi	Sensitivitet	Bokført verdi	Sensitivitet
Utlån til kunder	65 728	-283	58 830	-249
Sertifikater og obligasjoner	2 511	-5	5 967	-81
Finansielle derivater	-17 952	-41	-27 421	-58
Obligasjonsgjeld	-76 857	321	-72 702	221
Ansvarlig lånekapital	-1 974	22	-1 764	1
Totalt	-28 544	14	-37 090	-166

Sensitivitet i Nivå 3 måles som endring i virkelig verdi av finansielle instrumenter ved 10 bp økning i diskonteringsrenten.

En økning i diskonteringsrenten brukt for verdsettelse av utlån allokeret til nivå 3 for alle løpetider med 10 bp medfører eksempelvis reduksjon i verdi av disse utlånene på 283 mill kroner. En slik økning i diskonteringsrenten kan eksempelvis tenkes basert på et økt kredittpåslag på tvers av alle løpetider. Tilsvarende vil en økning i diskonteringsrenten på 10 bp for sertifikater og obligasjoner allokeret til nivå 3 medføre en reduksjon i verdi av disse obligasjonene på 5 mill kroner; dette kan på samme måte skyldes et økt kredittpåslag for relevante obligasjoner, eller det kan skyldes økt likviditetsrisiko i rentemarkedet. For obligasjonsgjeld allokeret til nivå 3 vil en økning i diskonteringsrenten på 10 bp medføre at verdien av obligasjonene reduseres med 321 mill kroner, noe som innebærer en urealisert

gevinst. Dette kan også her skyldes økt kredittpåslag, i dette tilfellet for banken. Tabellen ovenfor forutsetter et parallellskift i rentekurven, det kan også tenkes at en endring vil være forskjellig for forskjellige deler av kurven.

Ved endring i virkelig verdi av en utstedt obligasjon basert på endring i en parameter som inngår i opsjonsprising, enten den er ikke-observerbar eller observerbar, vil det finne sted en like stor endring i verdi for tilhørende sikringsderivat, med motsatt fortegn, slik at disse verdiendringene (gevinstene/tapene) utligner hverandre og har ingen netto resultat effekt. Strukturerte innlån med opsjonselementer knyttet til aksjer eller aksjeindekser er en type obligasjon hvor aksjeeksponeringen er sikret fullt ut med en derivatkontrakt, og hvor volatilitet er en vesentlig ikke-observerbar parameter i opsjonsprisingen både for obligasjonen og for tilhørende derivat. Tabellen nedenfor viser verdissensitiviteten knyttet til en 10% økning i volatilitet, for slike strukturerte innlån med opsjonselementer knyttet til aksjer eller aksjeindekser og tilhørende finansielle derivater. Tabellen viser også at netto resultat effekt er null. Dette er også tilfellet for andre typer strukturerte innlån med opsjonselementer.

Sensitivitet nivå 3 - volatilitet	2016	
	Balansført verdi	Urealisert verdiendring
Obligasjonsgjeld—med opsjonselement knyttet til aksjer eller aksjeindekser	-15 912	512
Finansielle derivater—med opsjonselement knyttet til aksjer eller aksjeindekser	1 946	-512
Totalt	-13 966	0

Tabellen nedenfor viser hvor mye av totale resultatførte verdiendringer i 2016 og 2015 som skyldes eiendeler og gjeld allokert til nivå 3.

Nivå 3 urealisert verdiendring i perioden	2016		2015	
	Balansført verdi	Urealisert verdiendring	Balansført verdi	Urealisert verdiendring
Utlån til kunder	65 728	-1 532	58 830	-269
Sertifikater og obligasjoner	2 511	32	5 967	-118
Obligasjonsgjeld	-76 857	-2 093	-72 702	14 801
Finansielle derivater	-17 952	4 225	-27 421	-16 737
Ansvarlig lån	-1 974	70	-1 764	115
Totalt	-28 544	702	-37 090	-2 208

Beløpene i kolonnene "Urealisert verdiendring" i tabellen inngår i linjen "Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter" i resultatregnskapet.

NOTE 12

FINANSIELLE INSTRUMENTER MÅLT TIL AMORTISERT KOST

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016		2015	
	Balansført verdi	Virkelig verdi	Balansført verdi	Virkelig verdi
Fordringer på kredittinstitusjoner	10 974	10 974	17 238	17 238
Utlån til kunder	102 773	102 683	97 289	97 264
Sertifikater og obligasjoner, kategorisert som Utlån og Fordringer	1 115	1 119	3 188	3 209
Sertifikater og obligasjoner, kategorisert som Holdt til forfall	21	18	69	63
Sum finansielle eiendeler målt til amortisert kost	114 883	114 794	117 784	117 773
Gjeld til kredittinstitusjoner	7 584	7 584	7 167	7 167
Obligasjonsgjeld	146 223	145 815	158 775	158 436
Sum finansiell gjeld målt til amortisert kost	153 807	153 399	165 942	165 603

Opplysninger om nivået innenfor virkelig verdi hierarkiet, for finansielle instrumenter hvor det opplyses om virkelig verdi.

2016	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Totalt
Utlån til kunder	0	87 456	15 226	102 683
Sertifikater og obligasjoner, kategorisert som Utlån og Fordringer	0	499	620	1 119
Sertifikater og obligasjoner, kategorisert som Holdt til forfall	0	18	0	18
Sum virkelig verdi av finansielle eiendeler	0	87 974	15 846	103 820
Obligasjonsgjeld	142 372	3 443	0	145 815
Sum virkelig verdi av finansielle forpliktelser	142 372	3 443	0	145 815

2015	Nivå 1	Nivå 2	Nivå 3	Totalt
Utlån til kunder	0	81 505	15 759	97 264
Sertifikater og obligasjoner, kategorisert som Utlån og Fordringer	0	2 465	745	3 209
Sertifikater og obligasjoner, kategorisert som Holdt til forfall	0	63	0	63
Sum virkelig verdi av finansielle eiendeler	0	84 032	16 503	100 534
Obligasjonsgjeld	150 400	8 036	0	158 436
Sum virkelig verdi av finansielle forpliktelser	150 400	8 036	0	158 436

Opplysninger om virkelig verdi

Se Note 11 Finansielle instrumenter målt til virkelig verdi for opplysninger om virkelig verdi måling.

For eiendeler og gjeld som inngår i sikringsforhold som sikringsobjekter (Sertifikater og obligasjoner klassifisert som Utlån og fordringer og Obligasjonsgjeld klassifisert som Andre forpliktelser, se note 13 Sikringsbokføring) beregnes verdiendring som skyldes sikret risiko. Denne verdiendringen justerer balansført verdi og resultatføres på linjen Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter. For dette formål benyttes også diskontering av kontantstrømmer, men hvor diskonteringsrenten kun reflekterer sikret risiko (rente- og valutaelement).

Utlån til kunder

Nivå 2: P.t. lån og Nibor-lån med fast margin (løpetid under 1 år) har løpetid og/eller rentebetingelser som gir kunden større fleksibilitet til å bytte kredittgiver dersom markedsbetingelsene endrer seg. Dette medfører større konkurranse og bedre likviditet i lånemarkedet, og gjør at observerbare priser på nye lån kan benyttes som input i verdsettelse av disse utlansproduktene.

Nivå 3: Nibor-lån med fast margin (løpetid over 1 år) innvilges på individuell basis og omsettes ikke i et aktivt marked.

Obligasjonsgjeld

Obligasjonslån som måles til amortisert kost består i hovedsak av offentlige benchmark-lån i USD og Euro eller lån i offentlige nisjemarkeder.

NOTE 13

SIKRINGSBOKFØRING

(Beløp i NOK 1 000 000)

Kommunalbanken anvender virkelig verdisikring for enkelte økonomiske sikringer av rente- og valutarisiko. Virkelig verdisikring kommer til anvendelse når den økonomiske sikringen tilfredsstiller kravene til sikringsbokføring på individuell transaksjonsnivå, ved at et sikringsinstrument er direkte knyttet til et sikret objekt, og sikringsrelasjonen er tilfredsstillende dokumentert. Sikringseffektiviteten måles løpende og all ineffektivitet resultatføres under "Netto urealiserte verdiendringer på finansielle instrumenter".

Balansført verdi av finansielle instrumenter i virkelig verdisikring	2016	2015
Sertifikater og obligasjoner	1 115	3 188
Obligasjonsgjeld	146 223	158 775
Finansielle derivater	-62	1 043
Totalt	147 275	163 006

Resultatførte verdiendringer på finansielle instrumenter i virkelig verdisikring	2016	2015
Sertifikater og obligasjoner	-27	-109
Obligasjonsgjeld	711	336
Finansielle derivater	-716	-213
Totalt	-32	14

Netto resultatførte verdiendringer i virkelig verdisikringer skyldes verdiendringer som følge av endrede markedsrenter og basiswap-spreader, dvs sikret risiko. For sikringsinstrumentet (det finansielle derivatet) resultatføres den fulle endringen i virkelig verdi, da disse måles til virkelig verdi.

NOTE 14

FORDRINGER PÅ KREDITTINSTITUSJONER

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016	2015
Fordringer på kredittinstitusjoner uten avtalt løpetid	76	34
Fordringer på kredittinstitusjoner med avtalt løpetid	5 208	2 190
Konter stilt som sikkerhet for derivateksponering	10 898	17 204
Sum fordringer på kredittinstitusjoner	16 182	19 428

NOTE 15

UTLÅN TIL KUNDER

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016	2015
Hovedstol	266 518	254 376
Påløpte renter	1 056	945
Justering til virkelig verdi	-93	1 448
Totalt utlån	267 481	256 769
Andre utlån	40	46
Sum utlån til kunder	267 521	256 815

Geografisk fordeling av hovedstol	2016	2015
Østfold	11 226	10 913
Akershus	26 644	22 401
Oslo	6 229	6 944
Hedmark	11 419	11 093
Oppland	8 212	8 034
Buskerud	31 158	29 877
Vestfold	9 818	8 569
Telemark	9 678	9 479
Aust-Agder	6 376	5 850
Vest-Agder	10 971	11 618
Rogaland	22 930	19 740
Hordaland	31 436	28 817
Sogn og Fjordane	8 468	8 054
Møre og Romsdal	14 779	16 417
Sør-Trøndelag	12 320	12 491
Nord-Trøndelag	9 215	9 234
Nordland	17 585	16 819
Troms	10 701	11 082
Finnmark	7 219	6 843
Svalbard	136	100
Totalt	266 518	254 376

NOTE 16

SERTIFIKATER OG OBLIGASJONER

(Beløp i NOK 1 000 000)

Sertifikater og obligasjoner fordelt per type utsteder	2016	2015
Norge		
Utstedt av andre	2 281	14 754
Utland		
Utstedt av offentlige ¹	107 028	87 978
Utstedt av andre	9 241	47 212
Sum sertifikater og obligasjoner	118 550	149 944

¹ Herunder, sertifikater og obligasjoner utstedt eller garantert av stater, sentralbanker, delstater, regionale myndigheter og multilaterale utviklingsbanker.

Sertifikater og obligasjoner fordelt på gjenværende løpetid	2016	2015
Under 1 år	52 497	81 576
1-5 år	59 965	68 368
Over 5 år	6 087	0
Sum sertifikater og obligasjoner	118 550	149 944

NOTE 17

ANDRE EIENDELER

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016	2015
Immaterielle eiendeler	138	125
Varige driftsmidler	14	13
Andre eiendeler	1	2
Forskuddsbetalte ikke påløpte kostnader og opptjente ikke mottatte inntekter	0	2
Sum andre eiendeler	153	142

Immaterielle eiendeler består av to fagsystemer. Finanssystemet ble tatt i bruk i 2015, mens utlånsportalen ble tatt i bruk i 2016. Begge avskrives lineært over forventet levetid.

ANNEN GJELD

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016	2015
Leverandørgjeld	6	4
Offentlige avgifter	8	9
Diverse kortsiktig gjeld	10	11
Påløpte kostnader og mottatte ikke opptjente renter	21	12
Sum annen gjeld	45	36

NOTE 18

GJELD TIL KREDITTINSTITUSJONER

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016	2015
Kontanter mottatt som sikkerhet for derivateksponering	7 584	7 167
Sum gjeld til kredittinstitusjoner	7 584	7 167

NOTE 19

OBLIGASJONGJELD

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016	2015
Obligasjonsgjeld per 1. januar (nominell verdi)	400 894	391 285
Nye utstedelser	82 751	68 644
Nedbetalinger*	-93 926	-113 583
Amortisering	-2 749	-2 860
Valutajustering	-10 185	57 408
Obligasjonsgjeld ved periodens slutt (nominell verdi)	376 785	400 894
Påløpte renter	4 390	3 017
Justering til virkelig verdi	-11 242	-13 805
Sum obligasjonsgjeld	369 933	390 107
Herav gevinst/(tap) fra justering til virkelig verdi som følge av endringer i kredittisiko	-118	343

*Av nedbetalinger i 2016 utgjør tilbakekjøp 1 159 mill kroner.

Det foreligger per 31. desember 2016 ingen brudd med betingelser i låneavtaler.

Justering til virkelig verdi som følge av endringer i selskapets kredittisiko er en andel av verdiendringen som ikke er henførbart til endringer i rente- og valutarisiko. Endringer i virkelig verdi som skyldes endret kredittisiko i utstedte obligasjoner er en differanse mellom virkelig verdi beregnet med to diskonteringsrenter:

- A) Relevant pengemarkedsrente på balansedagen med et påslag for kredittisiko på innregningstidspunktet; og
- B) Relevant pengemarkedsrente på balansedagen med et påslag for kredittisiko på balansedagen.

NOTE 20

FINANSIELLE DERIVATER

Kommunalbanken benytter finansielle derivater utelukkende som økonomisk sikring av rente- og valutarisiko som oppstår i bankens virksomhet, og økonomisk sikring av eksponering fra opsjonselementer knyttet til strukturerte innlån. Banken har posisjoner i swapkontrakter med motparter med høy kredittrating, og all derivateksponering er underlagt risikorammer vedtatt av styret. Bankens innlån denominert i utenlandsk valuta sikres med rente- og valutaderivater slik at banken kun har eksponering mot endringer i 3-måneders pengemarkedsrenter i NOK, USD og EUR. Swapkontrakter knyttet til vareindeks eller aksjeindeks benyttes for å sikre risiko i innlån hvor avkastningen er knyttet til slike indekser.

Innlån i utenlandsk valuta konverteres til norske kroner ved bruk av basisswapper, hvor banken mottar rentebetalinger i valuta og betaler rente i norske kroner. Renterisiko som oppstår som følge av rentebinding på utlån til kunder sikres med renteswapper eller FRA-kontrakter. I likviditetsforvaltningen benyttes rente- og valutawapper for å sikre rente- og valutarisiko i verdipapirer. Banken har ingen kredittderivater i porteføljen.

Se note 21 for informasjon om ISDA-avtaler og sikkerhetsstillelse, som reduserer motpartsrisikoen. Motpartseksponeringen måles og overvåkes løpende.

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016			2015		
	Nominell verdi	Positiv virkelig verdi	Negativ virkelig verdi	Nominell verdi	Positiv virkelig verdi	Negativ virkelig verdi
Holdt for handelsformål:						
Renterelaterte derivater	119 665	798	2 553	103 209	648	2 195
Valutarelaterte derivater	467 790	13 936	20 513	513 298	20 331	32 121
Egenkapitalrelaterte derivater	17 107	221	2 180	11 186	37	2 119
Varerelaterte derivater	0	0	0	0	0	0
	604 561	14 955	25 246	627 693	21 016	36 435
Virkelig verdisikring:						
Renterelaterte derivater	143 411	420	986	155 101	776	609
Valutarelaterte derivater	4 053	546	43	6 471	1 039	162
	147 464	966	1 029	161 572	1 815	772
Sum finansielle derivater	752 026	15 921	26 275	789 266	22 831	37 207

Alle finansielle derivater måles til virkelig verdi over resultatet. De fleste posisjoner kategoriseres som holdt for handelsformål. De resterende er utpekt som del av sikringsforhold og behandles som virkelig verdi sikring. Standard ISDA-avtaler oppfyller ikke betingelsene for motregning, og alle finansielle derivater presenteres dermed brutto i balansen slik at kontrakter med positiv verdi presenteres som eiendeler, mens kontrakter med negativ verdi presenteres som gjeld.

NOTE 21

KONTANTSIKKERHET OG MOTREGNING

Kommunalbanken har inngått ISDA avtaler med alle motpartene for finansielle derivater. Dette innebærer at all motgående eksponering mot motparten knyttet til finansielle derivater nettes ved mislighold. I tillegg inneholder ISDA avtalen avtaler om utveksling av collateral (CSA) som sikkerhet for eksponering i derivatporteføljen. Sikkerhetsstillelsen består av kontanter i USD eller EUR. Kontanter mottatt eller stilt som sikkerhet presenteres i balansen som henholdsvis Fordring på kredittinstitusjoner eller Gjeld til kredittinstitusjoner, med en tilhørende gjeld til eller fordring på kredittinstitusjoner. Mottatt kontantsikkerhet inngår i selskapets løpende likviditetsstyring, og plasseres enten i sertifikater og obligasjoner eller korte pengemarkedsplasseringer. Det vises til note 20 for ytterligere informasjon om finansielle derivater.

(Beløp i NOK 1 000 000)

	2016	2015
Kontanter mottatt som sikkerhet for derivateksponering (gjeld)	7 584	7 167
Kontanter stilt som sikkerhet for derivateksponering (eiendel)	-10 898	-17 204
Sum kontantsikkerhet	-3 315	-10 037

Effekt av motregning og sikkerheter

Tabellen nedenfor viser balanseposter som er gjenstand for juridisk bindende nettingavtaler og relaterte sikkerheter for å redusere motpartsrisiko. I Kommunalbanken gjelder dette balansepostene Finansielle derivater (eiendeler og gjeld). Kolonnen Brutto virkelig verdi viser total markedsverdi for kontrakter med positiv og negativ markedsverdi. Det samme beløpet vises i kolonnen Balanseført verdi, noe som synliggjør at disse postene bruttopresenteres i balansen, basert på at ISDA-avtalene ikke oppfyller vilkårene for motregning i balansen. I Kolonnen Netting effekt for motparter med både eiendeler og gjeld synliggjøres effekten av at banken for flere motparter har kontrakter med både positiv og negativ markedsverdi, slik at det fremkommer hvor mye av bruttoverdien som kan reduseres pga netting per motpart. Kolonnen Beløp etter netting og sikkerheter viser netto eksponering etter nettingeffekten og mottatt kontantsikkerhet knyttet til motparter med positiv markedsverdi og avgitt kontantsikkerhet for motparter med negativ markedsverdi.

(Beløp i NOK 1 000 000)

2016	Brutto virkelig verdi	Beløp som motregnes i balansen	Balanseført verdi	Beløp som ikke kan nettes i balansen, men som omfattes av nettingavtale		
				Netting effekt for motparter med både eiendeler og gjeld	Kontantsikkerhet som reduserer eksponeringen	Beløp etter netting og sikkerheter
Eiendeler						
Finansielle derivater	15 921	0	15 921	7 584	7 584	0
Gjeld						
Finansielle derivater	26 275	0	26 275	10 898	10 898	5 901

(Beløp i NOK 1 000 000)

2015	Brutto virkelig verdi	Beløp som motregnes i balansen	Balanseført verdi	Beløp som ikke kan nettes i balansen, men som omfattes av nettingavtale		
				Netting effekt for motparter med både eiendeler og gjeld	Kontantsikkerhet som reduserer eksponeringen	Beløp etter netting og sikkerheter
Eiendeler						
Finansielle derivater	22 831	0	22 831	13 345	7 167	2 318
Gjeld						
Finansielle derivater	37 207	0	37 207	13 345	17 204	6 658

NOTE 22

ANSVARLIG LÅNEKAPITAL

(Beløp i NOK 1 000 000)

	Valuta	Hovedstol i valuta	Innløsningsrett	Rente	Hovedstol i NOK	
					2016	2015*
Ordinær ansvarlig lånekapital	NOK	2 000 mill	2028	3,02 %	2 000	0
Ordinær ansvarlig lånekapital	CAD	275 mill	2016	3,74 %	0	1 743
Sum ansvarlig lånekapital					2 000	1 743

*Hovedstol i NOK er omregnet til NOK med balansedagens valutakurs

Ansvarlig lån i CAD med innløsningsrett i 2016 ble innløst i mai 2016. Det ble utstedt et nytt ansvarlig lån i NOK samme måned, pålydende 2 mrd kroner.

NOTE 23

AKSJEKAPITAL

	2016		2015	
	Antall aksjer	Andel i %	Antall aksjer	Andel i %
Den Norske Stat	3 144 625	100	3 144 625	100

NOTE 24

FONDSOBLIGASJON

(Beløp i NOK 1 000 000)

	Valuta	Hovedstol i valuta	Innløsningsrett	Rente	Balansført verdi	
					2016	2015
Fondsobligasjon	NOK	1 000 mill	2020	3 mnd NI-BOR +1,5%	994	994
Sum fondsobligasjon					994	994

Kommunalbanken utstedte en fondsobligasjon i juni 2015. Obligasjonen inngår i Kommunalbankens kjernekapital, se note 30. Basert på at banken har en ensidig rett til å ikke betale renter eller hovedstol til investorene kvalifiserer den ikke som gjeld etter IAS 32, og er derfor klassifisert som egenkapital i balansen. Rentekostnadene presenteres ikke på linjen rentekostnader i resultatregnskapet, men som en reduksjon av Opptjent egenkapital. Kostnadene innregnes ved betaling, se oppstillingen Endringer i egenkapital. Det er betalt 19,7 mill kroner (etter skatt) i renter i 2016 (10,3 mill kroner i 2015). Det er påløpt ytterligere 0,6 mill kroner i rentekostnader ved årsskiftet 2016 (0,8 mill kroner 31.12.15), slik at tilsammen tilordnes 19,4 mill kroner av resultat etter skatt i 2016 til fondsobligasjonseierne (11 mill kroner i 2015), se resultatregnskapet.

NOTE 25

RISIKOSTYRING

Kommunalbankens eierskap, kundegruppe og sektorpolitiske rolle innebærer at banken opprettholder en lav risikoprofil.

Risikostyring og internkontroll er integrert i bankens strategi- og forretningsprosesser, og er tilpasset arten, omfanget og kompleksiteten i risikoeksponeringen.

Robust internkontroll utføres som en integrert del av bankens arbeidsprosesser. Risikostyringen er etablert i en struktur basert på tre forsvarslinjer som skal sikre systematisk identifisering, vurdering, overvåking og rapportering av risiko i alle deler av virksomheten.

ORGANISERING

Styret. Styret har det overordnede ansvaret for risikostyringen og fastsetter bankens risikoappetitt i tråd med eierens og myndighetenes krav, og tar hensyn til bankens risikokapasitet og toleranse for svingninger i resultat og kapital. Risikoappetitten operasjonaliseres gjennom fastsettelse av rammer for typer og omfang risiko banken kan eksponeres for.

Risikoutvalg. Risikoutvalget er et saksforberedende og rådgivende utvalg for styret. Utvalgets tre medlemmer oppnevnes årlig av og blant styrets medlemmer. Utvalgets hovedfokus er knyttet til styrets beslutninger om risikoevne og –kapasitet, herunder utvikling av rammer for risikotoleranser og skal videre bidra til å påse at styrets beslutninger om risikostyringen gjennomføres.

Administrerende direktør. Administrerende direktør har ansvaret for gjennomføring av risikostyringen og internkontrollen, og følger opp og vurderer løpende endringer i bankens risikoeksponering.

Tre forsvarslinjer. I Kommunalbankens første forsvarslinje for risiko- og etterlevelseskontroll inngår utlånsavdelingen, finansmarkedsavdelingen med innlån og likviditetsstyring, samt back-office og låneadministrasjon. Andre forsvarslinje overvåker, veileder og bidrar til å forbedre førstelinjekontrollene og utfører samlet risikomåling. Avdeling for risikostyring har det overordnede ansvaret for Kommunalbankens samlede risikostyring samt compliancefunksjonen. Direktør for risikostyring rapporterer i det daglige til administrerende direktør, men har direkte rapporteringslinje til styret. Tilsvarende gjelder at leder for compliancefunksjonen rapporterer i det daglige til direktør for risikostyring men har direkte rapporteringslinje til administrerende direktør og styret. Tredje forsvarslinje utøves av internrevisor KPMG (Deloitte fra 1.1.2017) som rapporterer direkte til styret.

RISIKOFORMER

Risikostyringen og risikoeksponeringen i Kommunalbanken er underlagt et strengt internt regelverk for å sikre bankens kreditt-rating og tilgang til de mest attraktive pengemarkedene. Kreditt- og likviditetsrisikoen er gjennomgående lav. Banken er ikke posisjonsmessig eksponert for rente- og valutarisiko.

Med utgangspunkt i overordnede mål blir følgende faktorer utpekt som spesielt viktige risikofaktorer:

Kreditt og motpartsrisiko

- Tap på utlån
- Mislighold derivatmotparter
- Mislighold likviditetsforvaltningen
- Prisisiko i likviditetsforvaltningen

Markedsrisiko

- Rente og valutarisiko

Kapitalisering

Likviditetsrisiko

Operasjonell risiko

KREDITTRISIKO

Bankens aktivaside består av utlån til kommunal sektor og en likviditetsportefølje med obligasjoner hovedsakelig utstedt eller garantert av stater/ lokalmyndigheter, multilaterale finansinstitusjoner, obligasjoner med porteføljepant samt finansinstitusjoner med god kredittrating.

Organisering av kredittvurdering. Kommunalbanken har et kredittvurderingssystem for utlån som bygger på økonomiske analyser av kommunene og fylkeskommunene. Kommunenes finansielle situasjon blir beskrevet med både kvalitative og kvantitative indikatorer. Dette inkluderer driftsforhold, det institusjonelle rammeverk, den finansielle situasjonen, gjeldsprofil, ledelse og styring samt økonomiske forhold i det geografiske området kommunene befinner seg i.

Kommunalbanken har strenge retningslinjer for inngåelse av finansielle avtaler knyttet til likviditetsplasseringene og sikringsinstrumenter (derivater). For alle plasseringer kreves minimum rating på A2/A fra ratingbyråene Moody's og Standard and Poor's.

Risiko i derivathandel reduseres ved bruk av ISDA avtaler, og det opprettes avtaler som inkluderer ekstra sikringsarrangementer (sikkerhetsstillelse med deponering av kontantbeløp) med alle nye derivatmotparter.

Det er etablert rutiner og prosesser for håndtering av kreditt risiko. Alle nye kredittlinjer til finansielle motparter vurderes av ledelsen og hver motpart revurderes løpende. Beslutningsgrunnlaget og størrelse på kreditttramme bygger bl.a. på bankens egne kreditt risikomodeller, størrelsen på bankens risikokapital, motpartens rating, type finansielt instrument og løpetid. Retningslinjer for kredittlinjer til kommunale låntakere godkjennes årlig av styret og spesielle kreditter vurderes av ledelse før eventuelt lånetilsagn.

Kredittvurdering. Kommunalbankens kundemasse består av utlån til kommunal sektor og har en god kredittverdighet. Kreditt risiko er begrenset til betalingsutsettelse da betalingsforpliktelsen ikke kan falle bort. Det er fastlagt i kommuneloven at kommuner og fylkeskommuner ikke kan slås konkurs. I kommuneloven er det også gitt bestemmelser om de prosedyrer som skal følges dersom betalingsutsettelse må iverksettes. Etter disse bestemmelsene overtar departementet styringen av en kommune dersom kommunestyret vedtar betalingsinnstilling.

Kommunalbanken styrer rente og valutarisiko ved bruk av derivater. Motpartene i derivattransaksjonene er finansinstitusjoner. Banken har strenge krav til rating, ISDA avtale samt avtale om ekstra sikkerhetsstillelse ved inngåelse av nye avtaler.

Kreditt risiko i likviditetsporteføljen er begrenset. Gjennomsnittlig vektet rating på porteføljen var AA+ (lavest av S&P og Moody's) og omtrent 85 % av likviditetsporteføljen var plassert i papirer som har risikovekt 0 %. Gjennomsnittlig løpetid var 1,1 år ved årsskiftet. Den lave løpetiden begrenser prisrisikoen i likviditetsporteføljen og banken har egne prisrisikorammer på alle motparter.

MARKEDSRISIKO

Markedsrisikoen består hovedsakelig av rente- og valutarisiko. Bankens retningslinjer tillater minimal eksponering mot rente- og valutaendringer. Styring av rente- og valutarisiko gjennomføres ved å sikre at bankens forpliktelser og rettigheter til enhver tid balanserer. Økonomisk sikring gjennom finansielle derivater brukes aktivt i styring av markedsrisiko.

KAPITALISERING

Kommunalbanken er underlagt kapitalkravsforskriften og herunder minstekravet til kapitaldekning. I tillegg har Kommunalbanken en strategi og prosess for vurdering av kapitalbehov i forhold til bankens risikoprofil. Bankens styre vurderer minst årlig om kapitalbehovet er tilstrekkelig ut fra faktisk og forventet fremtidig risikoeksponering.

Beregning av kapitalbehovet gjennomføres ved å estimere hvor mye kapital banken bør ha for å sikre seg mot den totale risikoeksponeringen. Dette gjøres ved å estimere kapitalbehovet per risikoområde. Følgende risikokategorier er gjenstand for særskilt oppfølging og styring: kreditt risiko, markedsrisiko, likviditetsrisiko, operasjonell risiko og annen ikke-finansiell risiko.

Risiko for endring i rammevilkår følges nøye av bankens styre. Innføring av det europeiske kapitalkravsregelverket medfører at bankens kapitalbehov er økende.

Kommunalbankens rene kjernekapitaldekning er 16.86 %, og Kommunalbanken tilfredsstiller de regulatoriske minstekrav og bufferkrav til ren kjernekapitaldekning, kjernekapitaldekning og kapitaldekning.

LIKVIDITETSRISIKO

Likviditetsrisiko styres gjennom tilpasning av løpetider og rentebindinger på aktiva- og passivasiden. Kommunalbanken holder en likviditetsportefølje med formål om å kunne møte sine forpliktelser i 12 måneder uten tilgang på ny innlåning. Løpetiden i likviditetsporteføljen holdes kort slik at likviditetsbehov hovedsakelig styres gjennom forfall på aktivasisiden. Likviditetsporteføljen er plassert i likvide verdipapirer av meget høy kredittkvalitet.

OPERASJONELL RISIKO

Kommunalbanken har nulltoleranse for hvitvasking og korrupsjon og svært lav toleranse for annen operasjonell risiko. Vurdering av operasjonell risiko vurderes minst årlig, og ellers når forholdene tilsier det. Risiko rapporteres til styret i virksomhetsrapporteringen. Hendelser rapporteres og registreres uten ugrunnet opphold. Kommunalbankens internkontroll legger til rette for målrettet og effektiv drift, pålitelig rapportering og etterlevelse av eksternt og intern regelverk. Risikoen minimeres blant annet med kontroller i arbeidsprosesser, fokus på etisk adferd internt og i relasjon med bankens forretningsforbindelser, høy kompetanse hos den enkelte medarbeider og robusthet i kritiske funksjoner. Styret blir løpende informert om bankens operasjonelle risiko og uønskede hendelser.

NOTE 26

KREDITTRISIKO

(Beløp i NOK 1 000 000)

Banken har kredittksporing mot kommunal sektor i Norge samt stater, regionale myndigheter, multilaterale utviklingsbanker, finansinstitusjoner og utstedere av obligasjoner med fortrinnsrett innen OECD. For norsk kommunal sektor kan løpetiden være opp mot 50 år, og kreditttrammen reguleres av store engasjementsforskriften. Finansielle eksponeringer skal være minst i ratingklasse A.

Kommunalbanken innvilger lån til selskaper som utfører oppgaver for kommuner og fylkeskommuner. Forutsetningen for slike lån er at kommunene, eventuelt fylkeskommunene, stiller garantier som er politisk vedtatt og godkjent av staten ved fylkesmannen eller Kommunal- og moderniseringsdepartementet. Kommunalbanken har ikke hatt tap på utlån i 2016. Det foreligger ingen mislighold eller betalingsproblemer hos kunder som gir grunn til å forvente utlånstap i 2017. Kommunalbanken utsteder ikke finansielle garantier.

Tabellen nedenfor inkluderer eksponeringer som er balanseført på linjene Fordringer på kredittinstitusjoner, Utlån til kunder og Sertifikater og obligasjoner.

Tall i tabellen representerer faktisk kredittksporing

2016

Forfall	< 1 år			> 1 år					Totalt
	Risikoklasse	A-2	A-1/A-1+	Ikke ratet	BBB	A	AA	AAA	
Stater og sentralbanker	0	9 784	0	0	181	12 065	4 805	0	26 835
Regionale myndigheter ¹	0	20 732	24 565	0	1 006	16 567	16 562	251 877	331 309
Multilaterale utviklingsbanker	0	6 979	0	0	0	1 538	6 943	0	15 460
Finansinstitusjoner	6 618	10 271	0	0	0	0	0	0	16 889
Verdipapirifisering	0	18	0	0	0	0	0	0	18
Covered Bond	0	9 598	0	0	0	0	1 960	183	11 741
Totalt	6 618	57 382	24 565	0	1 187	30 170	30 270	252 060	402 253

¹ Inkl. utlån til kommuner, fylkeskommuner og interkommunale selskaper på NOK 267,5 milliarder.

Innvilgede, ikke-utbetalte lån per 31. desember 2016 utgjør NOK 3,4 milliarder.

Kreditrisiko fordelt på land

2016

Forfall	< 1 år			> 1 år					Totalt
	Risikoklasse	A-2	A-1/A-1+	Ikke ratet	BBB	A	AA	AAA	
Australia	0	159	0	0	0	0	0	0	159
Belgia	0	1 402	0	0	0	650	0	0	2 052
Canada	0	1 348	0	0	1 006	76	310	0	2 739
Danmark	0	746	0	0	0	0	5 368	0	6 113
Finland	0	963	182	0	0	1 667	0	916	3 728
Frankrike	0	10 686	0	0	0	1 336	0	0	12 022
Japan	5 710	3 227	0	0	181	0	0	0	9 118
Nederland	0	253	455	0	0	0	0	1 034	1 741
Norge	0	1 630	19 886	0	0	0	986	247 635	270 137
Østerrike	0	87	0	0	0	83	0	0	169
Spania	0	9	0	0	0	0	0	0	9
Storbritannia	909	4 631	0	0	0	0	0	0	5 540
Supranational	0	7 458	0	0	0	1 538	7 130	0	16 126
Sveits	0	627	0	0	0	0	0	0	627
Sverige	0	10 886	333	0	0	2 481	5 127	144	18 971
Tyskland	0	11 733	3 709	0	0	12 006	11 351	2 331	41 130
USA	0	1 537	0	0	0	10 332	0	0	11 869
Totalt	6 618	57 382	24 565	0	1 187	30 170	30 270	252 060	402 253

Tall i tabellen representerer faktisk kreditteksponering

2015

Risikoklasse	< 1 år			> 1 år						Totalt
	A-2	A-1/A-1+	Ikke ratet	BBB	A-	A	AA	AAA	Ikke ratet	
Stater og sentralbanker	0	20 872	0	0	0	0	4 617	7 869	0	33 358
Regionale myndigheter ¹	0	22 697	21 104	0	0	796	13 453	8 743	240 438	307 231
Multilaterale utviklingsbanker	0	9 307	0	0	0	0	26	11 062	0	20 395
Finansinstitusjoner	14 506	7 544	0	0	0	0	174	71	0	22 295
Verdipapirifisering	0	0	0	14	9	5	2	40	0	69
Covered Bond	0	23 825	1 875	0	0	0	2 364	14 775	0	42 839
Totalt	14 506	84 245	22 979	14	9	801	20 637	42 559	240 438	426 187

¹ Inkl. utlån til kommuner, fylkeskommuner og interkommunale selskaper på NOK 256,8 milliarder.

Innvilgede, ikke-utbetalte lån per 31. desember 2015 utgjør NOK 3,9 milliarder.

Kreditrisiko fordelt på land

2015

Risikoklasse	< 1 år			> 1 år						Totalt
	A-2	A-1/A-1+	Ikke ratet	BBB	A-	A	AA	AAA	Ikke ratet	
Australia	0	460	0	0	9	5	74	15	0	562
Belgia	0	1 757	0	0	0	0	0	0	0	1 757
Canada	0	2 743	0	0	0	796	82	1 242	0	4 864
Danmark	0	13 189	0	0	0	0	0	3 416	0	16 605
Finland	0	890	0	0	0	0	1 978	69	1 164	4 100
Frankrike	0	10 938	0	0	0	0	1 806	204	0	12 947
Japan	0	2 553	0	0	0	0	0	0	0	2 553
Nederland	8 285	3 981	0	0	0	0	0	295	1 093	13 654
New Zealand	0	23	0	0	0	0	0	0	0	23
Norge	0	5 420	21 932	0	0	0	424	7 496	236 330	271 603
Østerrike	0	240	0	0	0	0	0	0	0	240
Spania	0	48	0	14	0	0	0	0	0	62
Supranational	0	9 373	0	0	0	0	26	11 062	0	20 461
Sveits	0	1 333	0	0	0	0	0	538	0	1 871
Sverige	0	15 998	156	0	0	0	1 689	3 895	365	22 103
Tyskland	5 859	10 180	463	0	0	0	14 558	11 708	1 486	44 253
Storbritannia	0	5 120	428	0	0	0	0	2 621	0	8 169
USA	362	0	0	0	0	0	0	0	0	362
Totalt	14 506	84 245	22 979	14	9	801	20 637	42 559	240 438	426 187

NOTE 27

RENTERISIKO

(Beløp i NOK 1 000 000)

Renterisiko oppstår i forbindelse med bankens utlåns- og innlånsvirksomhet. Renterisikoen er et resultat av at rentebindingstiden for bankens eiendeler og gjeld ikke er sammenfallende, samt at inn- og utbetalinger faller på forskjellige tidspunkt. Som et ledd i bankens styring av renterisiko på eiendeler og gjeld foretar banken aktivt kjøp og salg av verdipapirer utstedt av stater, regionale myndigheter, multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner med god kreditt-rating, samt inngåelse av derivatkontrakter, hovedsakelig FRA-kontrakter og renteswapper.

Banken har innlån og investeringer i ulike valutaer. Renterisiko sikres per transaksjon for alle valutaer unntatt NOK, USD og EUR. Renterisikoen i disse valutaene sikres med renteswapper, slik at banken kun har eksponering mot endringer i tre måneders pengemarkedsrenter. Renteesensitiviteten måles som en endring i virkelig verdi av finansielle instrumenter ved ett prosentpoengs endring i rentenivå ("parallelle skift"). Renterisikoen i NOK avhenger av muligheten til å regulere flytende rente på utlån til kunder.

Styret har vedtatt en ramme for renteesensitivitet på 12 millioner kroner, målt som renterisiko ved antatt 50 dager til regulering av utlån med p.t.-rente. Renteesensitiviteten i hovedvalutaer fremkommer i tabellen under:

1 prosentpoeng—renteøkning	Netto renterisiko	Brutto renterisiko
NOK	2,1	2,1
USD	5,4	5,4
EUR	3,2	3,2
Totalt	10,7	10,7

Tabellen viser hvor stor total effekt som forventes i resultatregnskapet knyttet til forutsatt renteøkning. Dette knytter seg til en kombinasjon av verdiendring basert på måling til virkelig verdi, og effekt på Netto renteinntekter. For sistnevnte deffekt vil dette fremkomme i rentenettoen i løpet av tre måneders perioden etter renteendringen. Netto renterisiko hensyntar fortegnet i beregnet effekt i resultatregnskapet per valuta, mens brutto renterisiko summerer absoluttverdiene av beregnet effekt per valuta.

NOTE 28

VALUTARISIKO

(Beløp i NOK 1 000 000)

Valutarisiko defineres som risiko for tap i markedsverdier som følge av svingninger i valutakurser. Valutarisikoen oppstår som følge av at bankens innlån er hovedsakelig i utenlandsk valuta, mens utlån er i norske kroner. Bankens retningslinjer krever sikring av all valutarisiko knyttet til posisjoner i utenlandsk valuta. Det kan imidlertid oppstå kortsiktige nettoposisjoner knyttet til resultatposter i USD og EUR. Valutarisiko sikres både på transaksjonsnivå og porteføljnivå. Rammen for valutarisiko er 12,0 mill kroner for en absolutt kursendring i alle valutaer.

Valuta	2016		2015	
	Nettoposisjon	10 % endring i valutakurs	Nettoposisjon	10%-endring i valutakurs
USD	1,7	0,2	83,1	8,3
EUR	8,2	0,8	3,1	0,3
Andre valutaer	5,9	0,6	10,7	1,1
Totalt	15,8	1,6	96,9	9,7

Tabellen ovenfor viser absolutt resultat-effekt av 10 %-styrking av NOK i forhold til andre valutaer, beregnet på alle nettoposisjoner i utenlandsk valuta per 31. desember. Sensitivitetsanalysen innebærer null korrelasjon mellom valutakurser og andre markedsrisikofaktorer.

NOTE 29

LIKVIDITETSRISIKO

(Beløp i NOK 1 000 000)

Likviditetsrisiko defineres som risikoen for at banken ikke klarer å oppfylle sine forpliktelser og/eller finansiere økninger i eiendelene uten at det oppstår vesentlige ekstraomkostninger i form av prisfall på eiendeler som må realiseres, eller i form av ekstra dyr finansiering. Styret fastsetter retningslinjer for styring herunder overvåkning og internkontroll av likviditetsrisiko.

Overskuddslikviditeten skal over tid tilsvare minimum 12 måneders finansieringsbehov, og til enhver tid minimum 10 måneders finansieringsbehov. Dette innebærer at banken i en gitt situasjon kan dekke alle forpliktelser herunder normal utlånsvirksomhet de kommende 12 måneder uten ny opplåning.

Hoveddelen av overskuddslikviditeten har forfall innen ett år. Videre reduseres likviditetsrisikoen ved å matche forfallsprofil på eiendeler og gjeld opp til 3 mnd, og ved behov benytte kortsiktige opplåningsmuligheter og trekkrettigheter hos hovedbankforbindelsen for å styre likviditetsbehovet på kort sikt.

I 2016 ble det opprettet en portefølje verdipapirer med særdeles høy grad av likviditet. Disse verdipapirene skal kunne omgjøres til kontanter uten vesentlig realisasjonstap for Kommunalbanken under svært stressede markedsforhold, enten som direkte salg eller ved bruk av gjenkjøpsavtaler i et allment anerkjent gjenkjøpsmarked.

Overskuddslikviditeten forvaltes ut fra en forsiktig investeringspolitikk slik at både kredittrisikoen og markedsrisikoen er lav. Likviditeten plasseres i obligasjoner utstedt av stater, regionale myndigheter, multilaterale utviklingsbanker og finansinstitusjoner med høy kreditt-rating.

2016

Engasjement fordelt etter gjenværende løpetid	Totalt	< 1 mnd	1-3 mnd	3-12 mnd	1-5 år	>5 år	Uten forfall
Fordringer på kredittinstitusjoner	16 182	16 182	0	0	0	0	0
Utlån til kunder	320 490	104	9 873	19 650	75 356	215 506	0
Sertifikater og obligasjoner	120 011	8 051	16 153	29 486	60 267	6 054	0
Sum eiendeler	456 683	24 337	26 026	49 137	135 623	221 560	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	7 584	7 584	0	0	0	0	0
Obligasjongjeld	411 555	3 123	26 119	68 008	241 862	72 443	0
Annen gjeld	110	16	22	7	12	0	52
Ansvarlig lånekapital	2 725	0	0	60	242	2 423	0
Fondsobligasjon	1 056	0	6	12	1 038	0	0
Sum forpliktelser	423 030	10 723	26 147	68 087	243 154	74 866	52
Finansielle derivater	23 793	1 795	2 292	516	9 468	9 722	0
Netto likviditetseksponeering	57 447	15 409	2 171	-18 434	-98 064	156 417	-52

Tabellen viser sum av netto forfall i perioden, inkludert rentebetalinger.

2016

Engasjement fordelt på renteregulering	Totalt	< 1 mnd	1-3 mnd	3-12 mnd	1-5 år	>5 år	Uten forfall
Fordringer på kredittinstitusjoner	16 182	16 182	0	0	0	0	0
Utlån til kunder	320 490	102 108	92 392	18 295	53 570	54 126	0
Sertifikater og obligasjoner	120 011	12 743	25 883	24 967	50 385	6 033	0
Sum eiendeler	456 683	131 033	118 275	43 262	103 955	60 159	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	7 584	7 584	0	0	0	0	0
Obligasjongjeld	411 555	3 680	79 740	53 825	201 306	73 003	0
Annen gjeld	110	16	22	7	12	0	52
Ansvarlig lånekapital	2 725	0	0	60	242	2 423	0
Fondsobligasjon	1 056	0	1 006	12	38	0	0
Sum forpliktelser	423 030	11 281	80 768	53 904	201 598	75 426	52
Finansielle derivater	23 793	2 946	3 839	-6	8 412	8 602	0
Netto renteeksponeering	57 447	122 699	41 345	-10 649	-89 231	-6 664	-52

Tabellen viser netto beløp som er gjenstand for renteregulering i de aktuelle periodene.

2015

Engasjement fordelt etter gjenværende løpetid	Totalt	< 1 mnd	1-3 mnd	3-12 mnd	1-5 år	>5 år	Uten forfall
Fordringer på kredittinstitusjoner	19 428	19 428	0	0	0	0	0
Utlån til kunder	305 428	2 761	10 054	11 713	43 527	237 374	0
Sertifikater og obligasjoner	151 216	17 944	23 879	41 399	67 701	293	0
Sum eiendeler	476 072	40 133	33 933	53 111	111 228	237 666	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	7 167	7 167	0	0	0	0	0
Obligasjonsgjeld	430 526	20 207	23 868	49 599	275 838	61 015	0
Annen gjeld	779	15	708	7	0	0	49
Ansvarlig lånekapital	1 776	0	0	1 776	0	0	0
Fondsobligasjon	1 082	0	7	20	1 056	0	0
Sum forpliktelser	441 330	27 389	24 582	51 401	276 893	61 015	49
Finansielle derivater	20 579	5 225	2 020	-56	6 693	6 697	0
Netto likviditetseksposering	55 321	17 970	11 371	1 654	-158 973	183 349	-49

Tabellen viser sum av netto forfall i perioden, inkludert rentebetalinger.

2015

Engasjement fordelt på renteregulering	Total	< 1 mnd	1-3 mnd	3-12 mnd	1-5 år	>5 år	Uten forfall
Fordringer på kredittinstitusjoner	19 428	19 428	0	0	0	0	0
Utlån til kunder	305 428	98 805	92 728	20 088	47 428	46 380	0
Sertifikater og obligasjoner	151 216	25 673	44 508	30 792	50 020	224	0
Sum eiendeler	476 072	143 906	137 235	50 879	97 448	46 604	0
Gjeld til kredittinstitusjoner	7 167	7 167	0	0	0	0	0
Obligasjonsgjeld	430 527	49 107	81 968	50 047	194 371	55 033	0
Annen gjeld	779	15	708	7	0	0	49
Ansvarlig lånekapital	1 776	1 743	33	0	0	0	0
Fondsobligasjon	1 082	1 000	7	20	56	0	0
Sum forpliktelser	441 330	59 032	82 716	50 074	194 427	55 033	49
Finansielle derivater	20 579	-32 336	-96 448	5 296	108 088	35 979	0
Netto likviditetseksposering	55 321	52 538	-41 929	6 102	11 109	27 549	-49

Tabellen viser netto beløp som er gjenstand for renteregulering i de aktuelle periodene.

NOTE 30

KAPITALDEKNING OG KAPITALSTYRING

(Beløp i NOK 1 000 000)

Bankens kapital består av aksjekapital, akkumulert resultat, fondsobligasjoner og ansvarlige lån. Betyggende kapitalisering anses som nødvendig for å opprettholde AAA-ratingen og sikre effektiv markeds konkurranse. Styret vurderer kapital situasjonen løpende og vedtar de overordnede prinsippene for kapitalstyring.

Banken er underlagt kapitaldekningsregelverket og skal til enhver tid sikre et kapitalnivå som er forsvarlig i forhold til risikoprofil og markedsforhold. Målet for kapitalstyring operasjonaliseres gjennom ren kjernekapitaldekning, kjernekapitaldekning og total kapitaldekningsnivå på ren kjernekapital, kjernekapital og total kapital i forhold til risikovektet balanse. Bankens kapital situasjon vurderes i forhold til risiko i et 12 måneders perspektiv og i stresstester. Minimumskravet til ren kjernekapitaldekning er satt til 13,5 prosent inklusive bufferkrav per 31. desember 2016, og bankens pilar 2 påslag er satt til 1,5 prosent av Finanstilsynet, til sammen 15,0 prosent. Kommunalbanken tilfredsstiller lovpålagte kapitalkrav per 31. desember 2016.

For å opprettholde betryggende kapitaldekning kan banken, avhengig av markedssituasjonen, redusere eller øke volumet i samlede eiendeler eller inngå en dialog med eieren om å endre bankens kapitalstruktur gjennom endret utbyttepolitikk eller aksjekapital. Kravet til ren kjernekapital inkludert buffere økte fra 12 til 13,5 % fra 1. juli 2016. Tilsvarende økte kravet til total kapital inkludert buffere fra 15,5 % til 17 % fra 1. juli 2016. Utover dette øker motsyklisk buffer med 0,5 % fra 31.12.17. Minstekrav til ren kjernekapital og total kapital er hhv. 4,5 % og 8 %. Kommunalbanken er i dag godt kapitalisert, og følger utviklingen i regulatoriske krav og tilpasser sin kapitalstruktur i tråd med myndighetskravene.

Kapitaldekning	2016			2015		
	Bokført verdi	Beregningsgrunnlag	Kapitalkrav	Bokført verdi	Beregningsgrunnlag	Kapitalkrav
Kredittrisiko						
Stater og sentralbanker	26 833	0	0	20 413	0	0
Lokale og regionale myndigheter	323 397	54 348	4 348	311 119	52 443	4 195
<i>Herav norske kommuner</i>	267 481	54 246	4 340	256 769	52 298	4 184
Offentlig eide foretak	10 647	0	0	12 944	0	0
Multilaterale utviklingsbanker	16 125	0	0	20 395	0	0
Finansinstitusjoner	27 918	4 999	400	36 922	7 015	561
<i>Herav motpartsrisiko for derivater</i>	11 492	1 711	137	14 627	2 542	203
Engasjementer med sikkerhet i boligeiendom	40	40	3	46	46	4
Obligasjoner med fortrinnsrett	11 371	1 137	91	42 839	4 284	343
Øvrige engasjementer	15	15	1	17	17	1
Verdipapirisering	21	13	1	69	29	2
Tilleggskrav for CVA-riisiko	140	1 750	140	175	2 193	175
Sum minimumskrav kredittrisiko	416 507	62 302	4 984	444 940	66 026	5 282
Sum minimumskrav markedsrisiko	0	0	0	0	0	0
Operasjonell risiko (Basismetode)		2 909	233		2 814	225
Minimumskrav ansvarlig kapital		65 211	5 217		68 840	5 507
Kapitaldekning			21,45 %			18,81 %
Kjernekapitaldekning			18,39 %			16,53 %
Ren kjernekapitaldekning			16,86 %			15,09 %

Tilleggs kapital kan ikke utgjøre mer enn 100 prosent av kjernekapitalen. Bankens ansvarlige kapital oppfyller kravene til kapitaldekning. Bankens ansvarlige kapital består av følgende elementer:

<i>(Beløp i NOK 1 000 000)</i>	2016	2015
<i>Ren kjernekapital</i>		
Innbetalt aksjekapital	3 145	3 145
Opptjent egenkapital i form av tidligere års tilbakeholdte resultater	7 624	6 193
Andel av resultatet som inngår i ansvarlig kapital	689	1 870
Overfinansiering av pensjonsforpliktelser	0	0
Balanseført utsatt skattefordel*	0	0
Andre immaterielle aktiva	-138	-124
Påregnelig utbytte	-390	-417
Andre tillegg/fradrag i ren kjernekapital	65	-281
Andel av nullstilte uamortiserte estimatavvik	0	0
Sum ren kjernekapital	10 996	10 385
Annen godkjent kjernekapital	994	994
Sum kjernekapital	11 989	11 379
<i>Tilleggs kapital</i>		
Ansvarlig lån	2 000	1 571
Sum tilleggs kapital	2 000	1 571
Sum ansvarlig kapital	13 989	12 950

*Kun ikke reverserende utsatt skattefordel skal trekkes fra her.

Ansvarlig kapital er beregnet i henhold til Forskrift om beregning av ansvarlig kapital for finansinstitusjoner, oppgjørssentraler og verdipapirforetak. Urealisert gevinst/tap som oppstår som følge av endringer i egen kredittverdighet omfatter gjeld stiftet gjennom utstedelse av obligasjoner og gjennom inngåelse av derivatkontrakter.

REPRESENTANTSKAPETS UTTALELSE

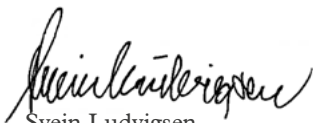
TIL GENERALFORSAMLINGEN I KOMMUNALBANKEN AS

I samsvar med § 15 i vedtektene er regnskapet for 2016 gjennomgått.

Representantskapet anbefaler at styrets forslag til resultatregnskap og balanse, samt forslag til anvendelse av overskuddet, kr 689 144 995 godkjennes av generalforsamlingen.

Oslo, 21. april 2017

Representantskapet i Kommunalbanken AS

Svein Ludvigsen
Representantskapets leder

UAVHENGIG REVISORS BERETNING

Til generalforsamlingen i Kommunalbanken AS

Uttalelse om revisjonen av årsregnskapet

Konklusjon

Vi har revidert årsregnskapet for Kommunalbanken AS som består av balanse per 31. desember 2016, resultatregnskap, oppstilling over totalresultat, oppstilling over endringer i egenkapitalen og kontantstrømpoppstilling for regnskapsåret avsluttet per denne datoen, og en beskrivelse av vesentlige anvendte regnskapsprinsipper og andre noteopplysninger.

Etter vår mening er årsregnskapet avgitt i samsvar med lov og forskrifter og gir et rettviseende bilde av selskapets finansielle stilling per 31. desember 2016, og av dets resultater og kontantstrømmer for regnskapsåret avsluttet per denne datoen i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU.

Grunnlag for konklusjonen

Vi har gjennomført revisjonen i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder de internasjonale revisjonsstandardene (ISA-ene). Våre oppgaver og plikter i henhold til disse standardene er beskrevet i avsnittet *Revisors oppgaver og plikter ved revisjon av årsregnskapet*. Vi er uavhengige av selskapet i samsvar med de relevante etiske kravene i Norge knyttet til revisjon slik det kreves i lov og forskrift. Vi har også overholdt våre øvrige etiske forpliktelser i samsvar med disse kravene. Etter vår oppfatning er innhentet revisjonsbevis tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon.

Sentrale forhold ved revisjonen

Sentrale forhold ved revisjonen er de forhold vi mener var av størst betydning ved revisjonen av årsregnskapet for 2016. Disse forholdene ble håndtert ved revisjonens utførelse og da vi dannet oss vår mening om årsregnskapet som helhet, og vi konkluderer ikke særskilt på disse forholdene. Vår beskrivelse av hvordan vi revisjonsmessig håndterte hvert forhold omtalt nedenfor, er gitt på den bakgrunnen.

Vi har også oppfylt våre forpliktelser beskrevet i avsnittet *Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet* når det gjelder disse forholdene. Vår revisjon omfattet følgende handlinger utformet for å håndtere vår vurdering av risiko for vesentlige feil i årsregnskapet. Resultatet av våre revisjonshandlinger, inkludert handlingene rettet mot forholdene omtalt nedenfor, utgjør grunnlaget for vår konklusjon på revisjonen av årsregnskapet.

Verdsettelse av finansielle instrumenter

Unoterte eller ikke-likvide finansielle instrumenter målt til virkelig verdi verdsettes på grunnlag av modeller med forutsetninger som ikke er observerbare i markedet. Verdsettelsen av disse instrumentene har derfor en høyere risiko for feil. Slike instrumenter omfatter eiendeler på NOK 70 653 millioner og gjeld på NOK 99 197 millioner målt til virkelig verdi i balansen og klassifisert som nivå 3-instrumenter i verdsettelseshierarkiet. Siden disse unoterte eller ikke-likvide instrumentene er vesentlige, har vi ansett verdsettelsen for å være et sentralt forhold ved revisjonen.

Vi vurderte utformingen og testet effektiviteten av interne kontroller over verdsettelsesprosessen, herunder ledelsens valg og godkjennelse av forutsetninger og metodikker brukt i modellbaserte beregninger. Vurderingen omfattet også ledelsens kontroll av verdsettelse utført av interne eksperter. Vi kontrollerte metodikk for prissettingsmodeller mot bransjepraksis og retningslinjer for verdsettelse. I tillegg utførte vi uavhengige verdsettelse av utvalgte instrumenter og brukte eksterne kildedata når det var tilgjengelig. Vi sammenliknet resultatene av våre verdsettelse med selskapets.

Nivå 3-instrumenter, som er oppført til virkelig verdi i balansen, omtales i note 11 i årsregnskapet.

Øvrig informasjon

Øvrig informasjon omfatter informasjon i selskapets årsrapport bortsett fra årsregnskapet og den tilhørende revisjonsberetningen. Styret og administrerende direktør (ledelsen) er ansvarlig for øvrig informasjon. Vår uttalelse om revisjonen av årsregnskapet dekker ikke øvrig informasjon, og vi attesterer ikke den øvrige informasjonen.

I forbindelse med revisjonen av årsregnskapet er det vår oppgave å lese øvrig informasjon med det formål å vurdere hvorvidt det foreligger vesentlig inkonsistens mellom øvrig informasjon og årsregnskapet eller kunnskap vi har opparbeidet oss under revisjonen, eller hvorvidt den ellers viser seg å inneholde vesentlig feilinformasjon. Dersom vi konkluderer med at den øvrige informasjonen inneholder vesentlig feilinformasjon, er vi pålagt å rapportere det. Vi har ingenting å rapportere i så henseende.

Ledelsens ansvar for årsregnskapet

Ledelsen er ansvarlig for å utarbeide årsregnskapet i samsvar med lov og forskrifter, herunder for at det gir et rettviseende bilde i samsvar med International Financial Reporting Standards som fastsatt av EU. Ledelsen er også ansvarlig for slik intern kontroll som den finner nødvendig for å kunne utarbeide et årsregnskap som ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil.

Ved utarbeidelsen av årsregnskapet må ledelsen ta standpunkt til selskapets evne til fortsatt drift og opplyse om forhold av betydning for fortsatt drift. Forutsetningen om fortsatt drift skal legges til grunn for årsregnskapet med mindre ledelsen enten har til hensikt å avvike selskapet eller legge ned virksomheten, eller ikke har noe annet realistisk alternativ.

Revisors oppgaver og plikter ved revisjonen av årsregnskapet

Vårt mål er å oppnå betryggende sikkerhet for at årsregnskapet som helhet ikke inneholder vesentlig feilinformasjon, verken som følge av misligheter eller feil, og å avgi en revisjonsberetning som inneholder vår konklusjon. Betryggende sikkerhet er en høy grad av sikkerhet, men ingen garanti for at en revisjon utført i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, alltid vil avdekke vesentlig feilinformasjon. Feilinformasjon kan skyldes misligheter eller feil og er å anse som vesentlig dersom den enkeltvis eller samlet med rimelighet kan forventes å påvirke de økonomiske beslutningene som brukerne foretar på grunnlag av årsregnskapet.

Som del av en revisjon i samsvar med lov, forskrift og god revisjonsskikk i Norge, herunder ISA-ene, utøver vi profesjonelt skjønn og utviser profesjonell skepsis gjennom hele revisjonen. I tillegg:

- ▶ identifiserer og anslår vi risikoen for vesentlig feilinformasjon i årsregnskapet, enten det skyldes misligheter eller feil. Vi utformer og gjennomfører revisjonshandlinger for å håndtere slike risikoer, og innhenter revisjonsbevis som er tilstrekkelig og hensiktsmessig som grunnlag for vår konklusjon. Risikoen for at vesentlig feilinformasjon som følge av misligheter ikke blir avdekket, er høyere enn for feilinformasjon som skyldes feil, siden misligheter kan innebære samarbeid, forfalskning, bevisste utelatelser, uriktige fremstillinger eller overstyring av intern kontroll;
- ▶ opparbeider vi oss en forståelse av den interne kontrollen som er relevant for revisjonen, for å utforme revisjonshandlinger som er hensiktsmessige etter omstendighetene, men ikke for å gi uttrykk for en mening om effektiviteten av selskapets interne kontroll;
- ▶ vurderer vi om de anvendte regnskapsprinsippene er hensiktsmessige og om regnskapsestimaterne og tilhørende noteopplysninger utarbeidet av ledelsen er rimelige;
- ▶ konkluderer vi på om ledelsens bruk av fortsatt drift-forutsetningen er hensiktsmessig og, basert på innhentede revisjonsbevis, hvorvidt det foreligger vesentlig usikkerhet knyttet til hendelser eller forhold som kan skape betydelig tvil om selskapets evne til fortsatt drift. Dersom vi konkluderer med at det foreligger vesentlig usikkerhet, kreves det at vi i revisjonsberetningen henleder oppmerksomheten på tilleggsopplysningene i årsregnskapet. Hvis slike tilleggsopplysninger ikke er tilstrekkelige, må vi modifisere vår konklusjon. Våre konklusjoner er basert på revisjonsbevis innhentet frem til datoen for revisjonsberetningen. Etterfølgende hendelser eller forhold kan imidlertid medføre at selskapets evne til fortsatt drift ikke lenger er til stede;

Building a better
working world

- ▶ vurderer vi den samlede presentasjonen, strukturen og innholdet i årsregnskapet, inkludert tilleggsopplysningene, og hvorvidt årsregnskapet gir uttrykk for de underliggende transaksjonene og hendelsene på en måte som gir et rettviseende bilde.

Vi kommuniserer med styret blant annet om det planlagte omfanget av revisjonen, tidspunktet for vårt revisjonsarbeid og eventuelle vesentlige funn i vår revisjon, herunder vesentlige svakheter i den interne kontrollen som vi avdekker gjennom vårt arbeid.

Vi avgir en uttalelse til styret om at vi har etterlevd relevante etiske krav til uavhengighet, og kommuniserer med dem alle relasjoner og andre forhold som med rimelighet kan tenkes å kunne påvirke vår uavhengighet, og der det er relevant, om tilhørende forholdsregler.

Av de forholdene vi har kommunisert med styret, tar vi standpunkt til hvilke som var av størst betydning for revisjonen av regnskapet for den aktuelle perioden, og som derfor er sentrale forhold ved revisjonen. Vi beskriver disse forholdene i revisjonsberetningen med mindre lov eller forskrift hindrer offentliggjøring av forholdet, eller dersom vi, i ekstremt sjeldne tilfeller, beslutter at forholdet ikke skal omtales i beretningen siden de negative konsekvensene ved å gjøre dette med rimelighet må forventes å oppveie allmennhetens interesse av at forholdet blir omtalt.

Uttalelse om øvrige lovmessige krav

Konklusjon om årsberetningen og redegjørelsen om samfunnsansvar

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, mener vi at opplysningene i årsberetningen og i redegjørelsen om samfunnsansvar om årsregnskapet, forutsetningen om fortsatt drift og forslaget til disponering av resultatet er konsistente med årsregnskapet og i samsvar med lov og forskrifter.

Konklusjon om registrering og dokumentasjon

Basert på vår revisjon av årsregnskapet som beskrevet ovenfor, og kontrollhandlinger vi har funnet nødvendige i henhold til internasjonal standard for attestasjonsoppdrag (ISAE) 3000 «Attestasjonsoppdrag som ikke er revisjon eller forenklet revisorkontroll av historisk finansiell informasjon», mener vi at ledelsen har oppfylt sin plikt til å sørge for ordentlig og oversiktlig registrering og dokumentasjon av selskapets regnskapsopplysninger i samsvar med lov og god bokførings-skikk i Norge.

Oslo, 24. mars 2017
ERNST & YOUNG AS

Einar Hersvik
statsautorisert revisor

VEDTEKTER FOR KOMMUNALBANKEN

Sist endret av generalforsamlingen 29. juni 2016.

KAP. I

FIRMA, FORMÅL, KONTORKOMMUNE

§ 1 Selskapets navn er Kommunalbanken AS.

§ 2 Selskapet er en direkte videreføring av virksomheten i det statlige forvaltningsorganet Norges Kommunalbank.

Statens aksjer kan overdras til kommuner, fylkeskommuner, interkommunale selskaper og kommunale pensjonskasser. Dette vil skje i samsvar med selskapets målsetting om høyest mulig kredittverdighet.

§ 3 Selskapets formål er å yte lån til kommuner, fylkeskommuner, interkommunale selskaper og andre selskaper som utfører kommunale oppgaver enten mot kommunal garanti, statlig garanti, eller annen betryggende sikkerhet.

Selskapet kan påta seg andre oppgaver som naturlig hører sammen med selskapets virksomhet.

§ 4 Selskapets forretningskontor er i Oslo.

KAP. II

ANSVARLIG KAPITAL - AKSJER

§ 5 Selskapets aksjekapital er NOK 3.144.625.000, fordelt på 3.144.625 aksjer á NOK 1.000.

§ 6 Erverv av aksjer er betinget av samtykke fra selskapets styre. Samtykke kan bare nektes når det foreligger saklig grunn.

§ 7 Den forkjøpsrett som aksjeeier har etter aksjeloven § 4-19 kan gjøres gjeldende også for aksjer som har skiftet eier.

KAP. III

STYRET

§ 8 Selskapets styre skal være allsidig sammensatt og består av fra fem til ni medlemmer. Et flertall av de ansatte kan kreve at en tredel og minst to av styrets medlemmer skal være valgt av og blant de ansatte i selskapet. For disse medlemmene skal det velges personlige varamedlemmer.

De øvrige medlemmer velges av generalforsamlingen for to år av gangen, slik at minimum to er på valg hvert år, maksimum fire av de valgte medlemmer.

Styrets leder og nestleder velges av generalforsamlingen.

§ 9 Styrets leder skal sørge for at styret avholder møter så ofte som selskapets virksomhet tilsier det, eller når et styremedlem krever det.

Styret er vedtaksført når mer enn halvparten av styrets medlemmer er til stede. Som styrets vedtak gjelder det som flertallet blant de møtende har stemt for, dog må de som

stemmer for et forslag som innebærer en endring utgjøre mer enn en tredjedel av samtlige styremedlemmer. Ved stemmelikhet gjør møteleders stemme utslaget.

§ 10 Forvaltningen av selskapet hører under styret, og skal således blant annet:

1. Sørge for forsvarlig organisering av virksomheten.
2. Fastsette planer, budsjetter og retningslinjer for selskapets virksomhet og kontrollere at disse blir fulgt.
3. Holde seg orientert om selskapets økonomiske stilling og plikter å påse at dets virksomhet, regnskap og formuessforvaltning er gjenstand for betryggende kontroll.
4. Treffe beslutninger og gi fullmakt om opptak av lån.
5. Meddele prokura og spesialfullmakter.
6. Fremlegge årsregnskap og beretning.
7. Avgi innstilling til generalforsamlingen om vedtektsendringer.
8. Ansette administrerende direktør.
9. Fastsette administrerende direktørs lønn.
10. Utarbeide erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte.
11. Føre tilsyn med den daglige ledelse og selskapets virksomhet for øvrig.

§ 11 Selskapets firma tegnes av styrets leder eller nestleder sammen med ett styremedlem eller daglig leder.

§ 12 Administrerende direktør har den daglige ledelse av selskapet og dets virksomhet i samsvar med instruks fastsatt av styret.

KAP. IV

REPRESENTANTSKAPET

§ 13 Representantskapet består av tolv medlemmer og fem varamedlemmer. Ett medlem og ett personlig varamedlem skal velges av blant de ansatte. De øvrige medlemmene og varamedlemmene velges av generalforsamlingen. Representantskapet bør være allsidig sammensatt, slik at de forskjellige distrikter og interessegrupper som berøres av selskapets virksomhet, så vidt mulig er representert. Medlem av styret og selskapets ledende ansatte kan ikke være medlem av representantskapet.

Representantskapets medlemmer velges for 2 år. En tredjedel av medlemmene trer ut hvert år. Minst en tredel av medlemmene er på valg hvert år. Representantskapet velger leder og nestleder blant sine medlemmer. Valgene gjelder for 1 år.

§ 14 Representantskapet sammenkalles av lederen og har

møte minst en gang i året og ellers når lederen finner det nødvendig eller når det kreves av styret, eller minst to av representantskapets medlemmer. Innkallingen skal angi de saker som skal behandles.

Styret og revisor innkalles til representantskapets møter. Om ikke representantskapet for det enkelte tilfellet bestemmer noe annet, har styrets medlemmer rett til å være til stede på representantskapets møter med tale- og forslagsrett. Departementet kan delta på representantskapets møter med inntil 2 observatører.

Representantskapet er vedtaksført når minst 2/3 av medlemmene eller varamedlemmene er til stede. Er det nødvendige antall medlemmer ikke til stede, skal det innkalles til nytt representantskapsmøte. Dette er da beslutningsdyktig når mer enn halvdel av medlemmene er til stede. Som representantskapets vedtak gjelder det som flertallet blant de møtende har stemt for, dog må de som stemmer for vedtaket utgjøre mer enn en tredjedel av samtlige medlemmer. Ved stemmelikhet gjør møteleders stemme utslaget.

§ 15 Representantskapet skal søke å se til at selskapets formål fremmes i samsvar med lov, vedtekter og generalforsamlingens og representantskapets vedtak ved å:

1. Avgi uttalelse til generalforsamlingen om styrets forslag til resultatregnskap og balanse, og styrets forslag til anvendelse av overskudd eller dekning av tap.
2. Gjennomgå beretninger fra styret og revisor.
3. Avgi uttalelse i saker som vedkommer selskapet, og som forelegges det av styret eller som representantskapet selv finner nødvendig å behandle, og i den forbindelse ha særlig fokus på selskapets samfunnsrolle og -ansvar.

KAP. V

GENERALFORSAMLINGEN

§16 Ordinær generalforsamling avholdes innen utgangen av juni måned.

Departementet (Kommunal- og moderniseringsdepartementet) innkaller til generalforsamling der styrets medlemmer, daglig leder og selskapets revisor innkalles.

Ekstraordinær generalforsamling skal holdes når departementet, styret, eller selskapets revisor krever det.

Den ordinære generalforsamling skal:

1. Godkjenne årsregnskapet og årsberetningen, herunder anvendelse av overskudd eller dekning av underskudd og utdeling av utbytte.
2. Velge medlemmer til styret i samsvar med vedtektenes § 8.
3. Velge medlemmer til representantskapet i samsvar med vedtektenes § 13.
4. Velge selskapets revisor.
5. Fastsette godtgjørelse for representantskapets og styrets medlemmer, medlemmer av styrets underutvalg og selskapets revisor.
6. Behandle styrets erklæring om fastsettelse av lønn og annen godtgjørelse til ledende ansatte.
7. Behandle andre saker som er nevnt i innkallingen eller som etter lov eller vedtekter hører under generalforsamlingen.

KAP. VI

REVISOR

§ 17 Selskapets revisor skal være statsautorisert, og velges av generalforsamlingen etter innhenting av uttalelse fra styret. Revisjonsberetning skal avgis minst to uker forut for det representantskapsmøte hvor regnskapet skal behandles.

KAP. VII

§ 18 Selskapet skaffer seg utlånsmidler ved utstedelse av obligasjoner, sertifikater eller andre former for gjeldsbevis eller ved inngåelse av låneavtaler. Selskapet kan ta opp ansvarlig lånekapital og annen fremmedkapital.

Opptak av ansvarlig lånekapital og fondsobligasjonskapital skjer i henhold til vedtak i generalforsamlingen som treffes med flertall som for vedtektsendring, eller av styret i henhold til fullmakt som vedtas med slikt flertall. Fullmakten skal begrenses oppad i beløp og ikke gjelde lenger enn frem til neste års ordinære generalforsamling, og i maksimalt 18 måneder.

§ 19 Lån bevilges bare til kommuner, fylkeskommuner, interkommunale selskaper og andre selskaper som utfører kommunale oppgaver enten mot kommunal garanti, statlig garanti eller annen betryggende sikkerhet. Selskapet kan påta seg andre oppgaver som naturlig hører sammen med selskapets virksomhet.

§ 20 Styret fastsetter de til enhver tid gjeldende vilkår for utlånene.

§ 21 Selskapets kapitalisering og finansforvaltning skal være betryggende i forhold til selskapets virksomhet og forenlig med selskapets målsetning om høyest mulig kredittverdighet.

KAP. VIII

ÅRSOPPGJØR

§ 22 Regnskapsåret følger kalenderåret.

For hvert regnskapsår avgir styret årsregnskap og årsberetning.

Minst en måned forut for den ordinære generalforsamling skal årsregnskapet stilles til rådighet for revisor. Det reviderte årsregnskapet og årsberetningen skal gjennomgås av representantskapet før det forelegges for generalforsamlingen.

Generalforsamlingen godkjenner årsregnskapet og årsberetningen senest innen utgangen av juni måned.

Senest en uke etter at generalforsamlingen har godkjent årsregnskapet, skal styret sende det til kunngjøring.

KAP. IX

ALDERSGRENSE

§ 23 Aldersgrensen for selskapets administrerende direktør er 70 år.

KAP. X

VEDTEKTSENDRINGER

§ 24 Endringer i vedtektene må godkjennes av Kongen i den utstrekning dette er pliktig i henhold til gjeldende bestemmelser. Dersom slik godkjenning kreves, trer vedtektene i kraft fra det tidspunkt slik godkjenning foreligger.

TILLITSVALGTE

STYRET

Else Bugge Fougner, leder
Martin Skancke, nestleder
Nanna Egidius
Rune Midtgaard
Brit Kristin Sæbø Rugland (siden juni 2016)
Martha Takvam
Petter Steen jr.
May-Iren Walstad Wassås, ansattes representant (siden juni 2016)
Jarle Byre, ansattes representant

Varamedlemmer for ansattes representanter

Marit Urmo Harstad
Andreas Aleström

REPRESENTANTSKAPET

Svein Ludvigsen, leder, tidl. fylkesmann i Troms
Berit Flåmo, nestleder, ordfører i Frøya kommune
Alfred Bjørlo, ordfører i Eid kommune
Rigmor Brøste, ass. fylkesmann i Møre og Romsdal
Ane Marie Braut Nese, ordfører i Klepp kommune
Arne Johansen, tidl. rådmann i Harstad kommune
Anita Orlund, adm. direktør i Kunnskapsbyen Lillestrøm
Bjørn Ropstad, ordfører i Evje og Hornnes kommune
Ida Stuberg, ordfører i Inderøy kommune
Leif Harald Walle, rådmann i Stor-Elvdal kommune
Lene Conradi, ordfører i Asker kommune
Terje Dalby, ansattes representant, kunde- og markedsansvarlig i Kommunalbanken

Varamedlemmer

Berit Koht, økonomisjef i Troms fylkeskommune
Hans Seierstad, tidl. ordfører i Østre Toten kommune
Johnny Stiansen, tidl. økonomidirektør i Hordaland fylkeskommune
Torgjer M. Jonassen, ansattes vararepresentant, kunde- og markedsansvarlig i Kommunalbanken

Observatører til representantskapet

Sølve Monica Steffensen, ekspedisjonssjef i Kommunal- og moderniseringsdepartementet
Thor Bernstrøm, avdelingsdirektør i Kommunal- og moderniseringsdepartementet

REVISOR

Ernst & Young AS
Einar Hersvik, statsautorisert revisor

INTERNREVISOR

KPMG AS
Svein Arthur Lyngroth, statsautorisert revisor

STYRETS SAKSFORBEREDENDE UTVALG

Revisjonsutvalget
Martha Takvam, leder
Nanna Egidius
Rune Midtgaard
Brit Kristin Sæbø Rugland

Risikoutvalget

Martin Skancke, leder
Martha Takvam
Else Bugge Fougner

Kompensasjonsutvalget

Else Bugge Fougner, leder
Rune Midtgaard
Petter Steen jr.

ORGANISASJON

per 31.12.2016

